

CHRISTELIJK-HISTORISCHE UNIE.

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

J A A R B O E K J E

1919.

JANUARI - Louwmaand.

Woensdag	1	Nieuwjaar.
Donderd.	2	
Vrijdag	3	
Zaterdag	4	
ZONDAG	5	
Maandag	6	
Dinsdag	7	
Woensdag	8	
Donderd.	9	
Vrijdag	10	
Zaterdag	11	
ZONDAG	12	
Maandag	13	Volle Maan.
Dinsdag	14	
Woensdag	15	
Donderd.	16	
Vrijdag	17	
Zaterdag	18	
ZONDAG	19	
Maandag	20	
Dinsdag	21	
Woensdag	22	
Donderd.	23	
Vrijdag	24	
Zaterdag	25	
ZONDAG	26	
Maandag	27	
Dinsdag	28	
Woensdag	29	
Donderd.	30	
Vrijdag	31	

FEBRUARI - Sprokkelmaand.

Zaterdag	1	
ZONDAG	2	
Maandag	3	
Dinsdag	4	
Woensdag	5	
Donderd.	6	
Vrijdag	7	
Zaterdag	8	
ZONDAG	9	
Maandag	10	
Dinsdag	11	
Woensdag	12	
Donderd.	13	
Vrijdag	14	Volle Maan.
Zaterdag	15	
ZONDAG	16	
Maandag	17	
Dinsdag	18	
Woensdag	19	
Donderd.	20	
Vrijdag	21	
Zaterdag	22	
ZONDAG	23	
Maandag	24	
Dinsdag	25	Candidaatstelling Prov. Staten.
Woensdag	26	
Donderd.	27	
Vrijdag	28	

MAART - Lentemaand.

Zaterdag ZONDAG	1 2	Betaling Contributies aan H. B.: S. K. V. en K. K. V.
Maandag Dinsdag Woensdag Donderd. Vrijdag Zaterdag ZONDAG	3 4 5 6 7 8 9	
Maandag Dinsdag Woensdag Donderd. Vrijdag Zaterdag ZONDAG	10 11 12 13 14 15 16	Volle Maan.
Maandag Dinsdag Woensdag Donderd. Vrijdag Zaterdag ZONDAG	17 18 19 20 21 22 23	(22 Maart.) Vaststelling Kiezerslijst door Gemeentebestuur. De kiezerslijst ligt tot 21 April op de secretarie der gemeente ter inzage. Tot 15 April is ieder bevoegd verbetering van deze lijst aan te vragen.
Maandag Dinsdag Woensdag Donderd. Vrijdag Zaterdag ZONDAG	24 25 26 27 28 29 30	
Maandag	31	

APRIL - Grasmaand.

Dinsdag	1	
Woensdag	2	
• Donderd.	3	
Vrijdag	4	
Zaterdag	5	
ZONDAG	6	
Maandag	7	
Dinsdag	8	Candidaatstelling Gem. Raden.
Woensdag	9	
Donderd.	10	
Vrijdag	11	
Zaterdag	12	
ZONDAG	13	
Maandag	14	
Dinsdag	15	Volle Maan.
Woensdag	16	
Donderd.	17	
Vrijdag	18	Goede Vrijdag.
Zaterdag	19	Verjaardag Z. K. H. Prins Hendrik.
ZONDAG	20	Eerste Paaschdag.
Maandag	21	Tweede Paaschdag.
Dinsdag	22	
Woensdag	23	Gemeentebestuur beslist uiterlijk vóór 15 Mei
Donderd.	24	over verbetering kiezerslijst.
Vrijdag	25	
Zaterdag	26	
ZONDAG	27	
Maandag	28	
Dinsdag	29	
Woensdag	30	Verjaardag H. K. H. Prinses Juliana.

MEI - Bloemaand.

Donderd.	1	
Vrijdag	2	
Zaterdag	3	
ZONDAG	4	
Maandag	5	
Dinsdag	6	
Woensdag	7	
Donderd.	8	
Vrijdag	9	
Zaterdag	10	
ZONDAG	11	
Maandag	12	
Dinsdag	13	
Woensdag	14	
Donderd.	15	Volle Maan. Kiezerslijst van kracht, behoudens rechterlijke uitspraak.
Vrijdag	16	
Zaterdag	17	
ZONDAG	18	
Maandag	19	
Dinsdag	20	
Woensdag	21	
Donderd.	22	
Vrijdag	23	
Zaterdag	24	
ZONDAG	25	
Maandag	26	
Dinsdag	27	
Woensdag	28	
Donderd.	29	Hemelvaartsdag.
Vrijdag	30	
Zaterdag	31	

JUNI - Zomermaand.

ZONDAG	1	
Maandag	2	
Dinsdag	3	
Woensdag	4	
Donderd.	5	
Vrijdag	6	
Zaterdag	7	
ZONDAG	8	Eerste Pinksterdag.
Maandag	9	Tweede Pinksterdag.
Dinsdag	10	
Woensdag	11	
Donderd.	12	
Vrijdag	13	Volle Maan.
Zaterdag	14	
ZONDAG	15	
Maandag	16	
Dinsdag	17	
Woensdag	18	
Donderd.	19	
Vrijdag	20	
Zaterdag	21	
ZONDAG	22	
Maandag	23	
Dinsdag	24	
Woensdag	25	
Donderd.	26	
Vrijdag	27	
Zaterdag	28	
ZONDAG	29	
Maandag	30	

JULI - Hooimaand.

Dinsdag	1	Ontbinding Prov. Staten, optreden nieuwe Prov. Staten. Verkiezing 17 leden Eerste Kamer. Verkiezing Gedeputeerden.
Woensdag	2	
Donderd.	3	
Vrijdag	4	
Zaterdag	5	
ZONDAG	6	
Maandag	7	Volle Maan.
Dinsdag	8	
Woensdag	9	
Donderd.	10	
Vrijdag	11	
Zaterdag	12	
ZONDAG	13	
Maandag	14	
Dinsdag	15	
Woensdag	16	
Donderd.	17	
Vrijdag	18	
Zaterdag	19	
ZONDAG	20	
Maandag	21	
Dinsdag	22	
Woensdag	23	
Donderd.	24	
Vrijdag	25	
Zaterdag	26	
ZONDAG	27	
Maandag	28	
Dinsdag	29	
Woensdag	30	
Donderd.	31	

AUGUSTUS - Oogstmaand.

Vrijdag	1	
Zaterdag	2	Verjaardag H. M. Koningin Moeder.
ZONDAG	3	
Maandag	4	
Dinsdag	5	
Woensdag	6	
Donderd.	7	
Vrijdag	8	
Zaterdag	9	
ZONDAG	10	
Maandag	11	Volle Maan.
Dinsdag	12	
Woensdag	13	
Donderd.	14	
Vrijdag	15	
Zaterdag	16	
ZONDAG	17	
Maandag	18	
Dinsdag	19	
Woensdag	20	
Donderd.	21	
Vrijdag	22	
Zaterdag	23	
ZONDAG	24	
Maandag	25	
Dinsdag	26	
Woensdag	27	
Donderd.	28	
Vrijdag	29	
Zaterdag	30	
ZONDAG	31	Verjaardag H. M. Koningin Wilhelmina.

SEPTEMBER - Herfstmaand.

Maandag	1	Ontbinding Gem. Raden: Optreden nieuwe Raden; Verkiezing Wethouders.
Dinsdag	2	
Woensdag	3	
Donderd.	4	
Vrijdag	5	
Zaterdag	6	
ZONDAG	7	
Maandag	8	Volle Maan.
Dinsdag	9	
Woensdag	10	
Donderd.	11	
Vrijdag	12	
Zaterdag	13	
ZONDAG	14	
Maandag	15	Opening zitting Staten-Generaal. Optreden nieuwe Leden Eerste Kamer.
Dinsdag	16	
Woensdag	17	
Donderd.	18	
Vrijdag	19	
Zaterdag	20	
ZONDAG	21	
Maandag	22	
Dinsdag	23	
Woensdag	24	
Donderd.	25	
Vrijdag	26	
Zaterdag	27	
ZONDAG	28	
Maandag	29	
Dinsdag	30	

OCTOBER - Wijnmaand.

Woensdag	1	
Donderd.	2	
Vrijdag	3	
Zaterdag	4	
ZONDAG	5	
Maandag	6	
Dinsdag	7	
Woensdag	8	
Donderd.	9	Volle Maan.
Vrijdag	10	
Zaterdag	11	
ZONDAG	12	
Maandag	13	
Dinsdag	14	
Woensdag	15	
Donderd.	16	
Vrijdag	17	
Zaterdag	18	
ZONDAG	19	
Maandag	20	
Dinsdag	21	
Woensdag	22	
Donderd.	23	
Vrijdag	24	
Zaterdag	25	
ZONDAG	26	
Maandag	27	
Dinsdag	28	
Woensdag	29	
Donderd.	30	
Vrijdag	31	Hervormingsdag.

NOVEMBER - Slachtmaand.

Zaterdag	1	
ZONDAG	2	
Maandag	3	
Dinsdag	4	
Woensdag	5	
Donderd.	6	
Vrijdag	7	Volle Maan.
Zaterdag	8	
ZONDAG	9	
Maandag	10	
Dinsdag	11	
Woensdag	12	
Donderd.	13	
Vrijdag	14	
Zaterdag	15	
ZONDAG	16	
Maandag	17	
Dinsdag	18	
Woensdag	19	
Donderd.	20	
Vrijdag	21	
Zaterdag	22	
ZONDAG	23	
Maandag	24	
Dinsdag	25	
Woensdag	26	
Donderd.	27	
Vrijdag	28	
Zaterdag	29	
ZONDAG	30	

DECEMBER - Wintermaand.

Maandag	1	
Dinsdag	2	
Woensdag	3	
Donderd.	4	
Vrijdag	5	
Zaterdag	6	
ZONDAG	7	Volle Maan.
Maandag	8	
Dinsdag	9	
Woensdag	10	
Donderd.	11	
Vrijdag	12	
Zaterdag	13	
ZONDAG	14	
Maandag	15	
Dinsdag	16	
Woensdag	17	
Donderd.	18	
Vrijdag	19	
Zaterdag	20	
ZONDAG	21	
Maandag	22	
Dinsdag	23	
Woensdag	24	
Donderd.	25	Eerste Kerstdag.
Vrijdag	26	Tweede Kerstdag.
Zaterdag	27	
ZONDAG	28	
Maandag	29	
Dinsdag	30	
Woensdag	31	

AFKORTINGEN.

- H. B. = Hoofdbestuur.
K. V. = Kiesvereeniging.
S. K. V. = Statenkringvereeniging.
K. K. V. = Kamerkringvereeniging.
V. = Voorzitter.
2^e V. = 2^e Voorzitter.
S. = Secretaris.
2^e S. = 2^e Secretaris.
P. = Penningmeester.
2^e P. = 2^e Penningmeester.
-

Bij het Portret van Jhr. Mr. A. F. DE SAVORNIN LOHMAN.

Naar ik vermoed zal het den leden van onze Christelijk-Historische Unie niet weinig welkom zijn in dit eerste Jaarboekje een portret van haren Eere-Voorzitter, Zijn Excellentie Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman aan te treffen.

Zooals de meesten, die hem van onze algemeene vergaderingen kennen, waar hij zelden ontbreekt, aanstonds zullen zien, is het een afbeelding uit den laatsten tijd, wat de waarde er van onwillekeurig verhoogt.

Want het getuigt daardoor van een bijzondere gunst Gods, hem persoonlijk, onze Christelijk-Historische Unie en ons volk in het algemeen geschonken.

Of mag daarvan niet gesproken worden bij de in zeker opzicht voor zijn familie en vrienden, moeilijke doch onloochenbare herinnering, dat deze nestor van ons Parlement zijn 82ste jaar is ingegaan?

Ongetwijfeld, daar het geenszins alledaagsch is, dat iemand op zoo'n hoogen leeftijd met een onafgebroken moeitevollen arbeid op de publieke markt des levens achter den rug nog over al zijn vermogens tot voortdurende werkzaamheid beschikt.

En dat is hier het geval.

Hoewel zich zijner jaren ten volle bewust, zoodat hij meende voor eenige maanden niet meer aan de eervolle opdracht van H. M. de Koningin tot vorming van een Kabinet te mogen voldoen, verricht hij den hem dagelijks voorgelegden arbeid, omvangrijker dan de meesten onzer zich daarvan een voorstelling kunnen vormen, nog steeds met die zelfbewuste kracht, als waarvan het scherp geteekende gelaat in iederen trek het kenmerk draagt.

Maar is dit voor hem persoonlijk, die het devies van een onzer beste edellieden uit vroeger tijd over het „elders

rusten" schijnt te hebben overgenomen, het is dat niet minder voor onze Christelijk-Historische Unie.

Een gemakkelijk leider heeft zij in haren Eere-Voorzitter met zijn zeer persoonlijk en zelfstandig karakter niet, evenmin als deze — waarom het verbloemd? — in haar een zeer volgzaam partij heeft. Hiervoor is er bij beiden een te sterk uitgesproken individualisme. Ligt hierin misschien soms eenige zwakheid, niet alleen ontmoeten zij elkaar daarin en hebben beiden elkander daarin te dragen, maar de wijze waarop dit nu reeds lange jaren geschiedt brengt tegelijkertijd hun sterke overeenstemming omtrent de groote beginselen en algemeene opvatting van het politieke leven aan het licht.

Om dit karakter van de verhouding tusschen de Christelijk-Historischen en hun Eere-Voorzitter, die tevens de Voorzitter van de Christelijk-Historische Kamerfractie is, welk er bovenal eene van vertrouwen is, heeft het nu intusschen zoo groote beteekenis, dat hij zijn plaats nog mag blijven innemen.

Naarmate zich onder de Christelijk-Historischen gelukkig een frisch, nieuw opstuwend leven van jongeren doet gelden is het voor hen van te meer belang in hun Eere-Voorzitter niet slechts den band met het verleden te bezitten, maar meer nog een schat van gerijpte kennis en ervaring, als zelden bij een enkele gevonden wordt.

Wie meenen mocht, dat die laatste onbruikbaar zouden zijn voor de groote vragen, welke het tegenwoordig politieke leven bewegen, behoeft slechts te letten op de heldere, vooruitziende oogen om van het tegendeel overtuigd te worden.

Inderdaad is er bij dezen 81-jarigen Staatsman een toegankelijkheid voor nieuwe denkbeelden, die menigen jongere beschamen kan.

Doch zoo aarzel ik niet er aan toe te voegen, dat in zijn

voortsturende werkzaamheid aan het publieke leven een bijzondere gunst ook beschoren is aan land en volk in het algemeen. Want bij al zijn trouw aan de Christelijk-Historische beginselen en de daarin met hem overstemmende politieke groep, is hij geen partijman in den engeren zin van het woord, maar een man des volks in den besten zin, wien als goed vaderlander de belangen van het gansche volk in zijn verschillende kringen en richtingen ter harte gaan.

Op dit punt komt het „man uit een stuk”, dat uit de afbeelding in haar geheel spreekt, het sterkst naar voren, zooals de figuur zich nog in haar gansche lengte opricht en met geweldige kracht keert tegen ieder, die het recht en de vrijheid van land en volk, of van welken kring onder het volk te na komt.

Het is een opkomen voor het recht en de vrijheid, dat zijn diepsten grond heeft in de onvoorwaardelijke erkenning van het gebod Gods en de innerlijke overtuiging van een vrijgemaakt zijn, door Christus. Daarom is er voor dezen in 's lands dienst vergrijsden Staatsman geen loslaten van den politieken strijd, tot dat er volledige vrijheid is om het kind op de schoolbanken zoo goed als thuis van dat gebod Gods en dien Christus te doen hooren.

Dat God de Heere hem een nog verdere vervulling van dat streven doe aanschouwen. Dit is de stille bede, waarmee inzonderheid de leden van de Christelijk-Historische Unie hun hooggeachten Eere-Voorzitter in gedachte nog even aankijken, dankbaar, dat aan hun vroegeren Voorzitter, Dr. de Visser als Minister van Onderwijs zulk een voor naam aandeel in die vervulling is toegekend, om daarna uit en door het Jaarboekje te leeren, wat ook zij daartoe in het komende jaar hebben te doen.

Leiden.

J. SCHOKKING.

Rede van Dr. J. Th. de Visser

ter Algem. Vergadering van de Chr. Hist. Unie.

14 Februari 1918.

De groote belangstelling in den boezem onzer Christelijk-Historische Unie, bij de nadering van den verkiezingsstrijd, is ongetwijfeld in de eerste plaats een gevolg van de nieuwe toestanden, waarvoor de Grondwetsherziening ons heeft geplaatst. Het besef, los van elke coalitie, zelfstandig de eigen beginselen tot volle ontplooiing te kunnen brengen, heeft menigeen met nieuwen ijver bezielde en sommigen, die eerst van verre stonden, naderbij gebracht. Voorts werden enkelen, die tot heden het veld der politiek schuwden, omdat zij, in dooperschen methodistischen geest, daarin een gevaar voor hun geloof zagen, tot andere gedachten gebracht, omdat de Staat hen, tengevolge van den stemplicht, tot eene keuze noopt. En weder anderen werden wakker, omdat het evenredigheidsstelsel nu waarde geeft aan hunne stem, die vroeger vanwege de minderheid, die zij vormden in hun district, zoo goed als waardeloos was. Dit zijn alle factoren, die den aanwas onzer partij en de bezieling die bij haar heerscht, althans ten deele verklaren.

Maar ook slechts ten deele.

Want de hoofdoorzaak zal wel liggen in de les, door den vreeselijken oorlog opgedaan, dat de staatkunde grooter belangstelling eischt dan haar tot dusverre ten deel viel, en dat het volk in zijn geheel ernstiger aandeel daaraan wenscht te nemen, om zoo mogelijk gruwelen te voorkomen, als waarvan wij thans getuigen zijn. Door alle geledingen der samenleving gaat een kreet van afschuw over de internationale menschenslachterij. Men ijst van de machtsproef, die wordt genomen. Millioenen hunkeren naar het oogenblik, waarin niet meer het bruto geweld, maar recht en vrede heerschen zullen. En daarom neemt met den dag de publieke zin toe. Op ruimer schaal dan ooit te voren wenscht men medezeggenschap aan de politiek van zijn land.

Dit is niet alleen het geval in de oorlogvoerende landen, doch ook bij de neutralen, ook bij ons.

Ik noem dit een zeer gelukkig verschijnsel. Groen van Prinsterer heeft in zijn mooi geschrift: „Over volksgeest en burgerzin” te recht gezegd: „De Hollanders hebben, gelijk alle volken, bij wie het huiselijk leven een hoofdrol heeft gespeeld, zeer veel nationaals en daardoor veel aanleg tot Nationaliteit: zij zijn er evenwel niet rijkelijk mede bedeed, en Publieken Geest bezitten zij bijna niet”. Ook in dit opzicht schijnen echter de tijden te veranderen. Wij juichen dit toe, omdat een krachtige „public spirit” den Staat tot groote dingen dringt en in staat stelt.

Maar ik verbind daaraan ééne voorwaarde.

En deze luidt dat wij niet onder gewijzigden vorm dien vreeselijken vijand tot leidende gedachte van onze staatkunde maken, welke op dit oogenblik Europa op zijne grondvesten doet schudden. Die vijand is de

machtswaan, het machtsbesef, altijd even gevaarlijk, hetzij het zich op getalsterkte, kennis of materiële illusien verheft.

Daartegen de politiek der Chr. Hist. Unie te wapenen, acht ik thans mijn plicht.

Het is ontegenzeggelijk een kostbare vrucht van de uitbreiding van het kiesrecht, dat de volksvertegenwoordiging voortaan meer kan wezen wat zij behoort te zijn, namelijk de overbrenging op kleine schaal van de geheele bevolking van ons land, zoodat zij de volksconscientie in al hare nuances en schakeeringen teruggeeft in dezelfde verhouding als deze in ons volk leven. De nieuwe stembus zal daarvan eene betere photographie leveren dan de vroegere. Alleen zou dit betere door het kwade ruimeschoots worden opgewogen, indien het leidde tot een *overdrijving van het parlementaire stelsel ten koste van de regeering*. Dit gevaar is helaas! niet denkbeeldig. De klachten, die steeds luider van de linkerzij tegen het Kabinet-Cort van der Linden worden geuit, zijn in hoofdzaak ontleend aan vermeende achteruitzetting van het parlement. De regeering rekent te weinig met den stortvloed van moties, die door de Kamer over haar wordt uitgestort; de regeering voldoet niet in behoorlijke mate aan verlangens van de meerderheid, die haar winst bij de stembus kunnen bezorgen, als het initiatiefvoorstel Marchant inzake de salariering der onderwijzers; de regeering houdt haar te veel buiten haar buitenlandsche politiek. Het ligt in de rede, dat te dezen opzichte fouten kunnen zijn begaan. Maar het stelsel, dat zich achter dit alles vertoont, en dat de overbrenging der regeering bij de Kamer bedoelt, dient bij ons te

sluiten op principieel verzet. Wij kunnen *geen degradatie van de overheid goedkeuren*, die haar tot den zetbaas van de meerderheid maakt. Zij mag naar Christelijk-Historische beginselen nimmer de mandataris zijn van eene volksvertegenwoordiging, die op hare beurt weder mandataris is van de kiezers, die haar in hunne programma's hebben voorgeschreven wat zij te doen heeft. En nu wij hoe langer zoo meer gevaar loopen dezen weg op te gaan, is onze Unie meer dan ooit verplicht tegenover deze machtsoverschrijding zich te kanten in naam van het Schriftuurlijk beginsel dat de Overheid is Gods dienaress en haar gezag ontleent aan Hem en Hem alleen. De reformatie heeft *tégenover Rome* het beginsel doen zegevieren: „de Overheid direct *onder God* en niet *onder de Kerk*”; in haar lijn dienen wij den revolutiegeest te wederstaan, die haar *onder het volk* wil plaatsen en van hare directe verantwoordelijkheid aan God niet wil weten. Tegenover machts-usurpatie, die het koningschap uit het huis van Oranje een anachronisme acht en daarmee door de leiding Gods in onze historie een streep haalt, behoort voortdurend onzerzijds protest te worden aangeteekend. En al is en blijft een goëd samengestelde volksvertegenwoordiging steeds een noodwendig correctief tegen mogelijk absolutisme der verschillende overheidspersonen, zoo mag daarmee nooit of te nimmer van de fundamenteele waarheid worden afgeweken, die God zelf ons voorhoudt: „Alle ziele zij den Machten over haar gesteld onderworpen; want er is geene macht dan van God, en de Machten, die er zijn, zijn van God verordineerd”.

Er is ten slotte geen keuze dan tusschen deze twee:

òf de geopenbaarde souvereiniteit Gods, òf de revolutionaire volkssouvereiniteit. Onder de eerste wordt het gezag der Overheid bevestigd, de willekeur beteugeld, de gehoorzaamheid geadeld, de vrijheid beschermd; de laatste scheidt de machts-antithese van slaven en tyrannen.

Het noodlottig despotisme van het machtscijfer, de helft plus één, wordt alleen gebroken door de erkenning van het gezag der overheid, als gegrond in Gods Woord. Daarin en daarin alleen ligt dus de waarborg onzer rechten en vrijheden. Het woord van Alexander Vinet is zóó waar: „Wie slechts aan menschen gehoorzaamt, zonder op God te letten, gehoorzaamt slecht en zal niet lang gehoorzamen. Heden zijn zij slaven, morgen rebellen”. Om geen van beide te zijn, te worden, of te kweken, blijve de *rotsgrond onzer staatskunde*: de geopenbaarde souvereiniteit Gods.

Stelden wij tegenover de numerieke overmacht van een deel des volks de autoriteit der overheid als beschermvrouw van het geheel, in de tweede plaats wil ik waarschuwen voor de tirannie van bepaalde geestelijke stroomingen ten koste der vrijheid. En ik doe dit te krachtiger omdat nu artikel 192 van de grondwet is gewijzigd en het eerlang op de toepassing daarvan in eene organieke wet aankomt, het verzet in tal van liberale kringen klimt tegen het afstand-doen van de *geestelijke-opperheerschappij*, die men tientallen van jaren over *ae kinderen van ons volk* heeft uitgeoefend. Hier toch ligt de kern van den schoolstrijd.

Men heeft in het midden der 19e eeuw zóó gedweept met de zoogenaamde moderne theologie, dat zij letterlijk op alles haar stempel moest drukken en in de eerste

plaats op de opvoeding en het onderwijs van het kind. Christelijke deugden — zonder Christus; godsdienst — ten slotte zonder een persoonlijk God, dat was het christendom boven geloofsverdeeldheid, de steen der paedagogische wijzen. Onder dat beslag moest geheel de Hollandsche jeugd komen; zij moest tot die geïllusioneerde eenheid worden opgeheven. Het was een nieuw soort geestelijke dwang. Die duivel, die men te Rome en te Geneve meende te vinden, had deze apostelen der moderne leer zelf gegrepen.

Het heeft eene worsteling van vele jaren gekost om te dezen opzichte een bres in de sterke vesting van nieuwen geestelijken dwang te schieten. Wondervol is dit gelukt. Wij danken eerbiedig onzen God — en wij danken ook onze menschen. En onder dezen betaamt het ons, hier in de algemeene vergadering der Christelijk-Historische Unie, een warme hulde te brengen aan onzen eere-voorzitter, Jhr. mr. de Savornin Lohman, wien geheel de christenheid in ons vaderland den tol der dankbaarheid betaalt voor de onovertroffen energie en de taaie volharding, waarmede hij den strijd voor de geestelijke vrijheid van ons volk geleid en in een eerste groote overwinning omgezet heeft. De tweede triomf moet echter nog komen, want de vesting staat nog, al werd er een bres geschoten. Allen leden en vrienden van onze Unie roep ik met het oog daarop toe: „*Spant u in, wekt anderen op, sluit samen de gelederen, opdat in ons vrije Nederland aan alle ouders in de scholen eene opvoeding van hun kroost zij verzekerd, zooals zij die naar hunne overtuiging begeeren!*”

Het machtigste wapen, dat wij in den strijd daarvoor

kunnen voeren, is een even getrouw opkomen voor de vrijheid van anderen, als wij die voor onszelf begeeren. Onze vrijheid mag geen gebondenheid voor onze tegenstanders worden. Tot geen prijs mag de geestelijke dwang worden verplaatst. Het „dwingt ze om in te gaan”, mag onder geenerlei vorm staatsleuze zijn. Een protestant, wien God de vrijheid gaf om den Bijbel in handen te nemen en te lezen, moet zooveel vertrouwen stellen in het volk van Nederland, dat de prediking des evangelies het in den wedstrijd van gevoelens en inzichten, ten slotte zal winnen. Daarom geen schooldwang, geen kerkdwang! Maar deze vrijheid sluit niet in, dat de staat afstand zou doen van zijn christelijk karakter en de overheid zou moeten ophouden op den grondslag der beide tafelen der wet wetgeving en staatsbestuur te bouwen. De storm der Fransche revolutie zelfs heeft dit fundament niet kunnen wegwerken. In het volksgeweten bleken voortdurend die religieuse en moreele beginselen te diep gegrift, dan dat zij in de staatsregeling en de wetgeving konden worden losgelaten. En wij wenschen die te bevestigen en te ontwikkelen.

Uit dat motief bepleiten wij de eerbiediging van Gods naam in de staatsstukken; het gebruik van den eed; de rust op den Zondag, de heiligheid van het huwelijk, de straf op de openbare zedeloosheid en die op hoon en laster, wanneer daarmede op iemands zedelijk karakter een blaam wordt geworpen. Maar ook daarbij blijft onze roeping geteekend in het beeld der *Nederlandsche maagd, die op den Bijbel steunt en de vrijheid verdedigt!*

Op een derde gevaar voor machtsmisbruik wensch ik

te wijzen. Een der groote schaduwzijden van het stelsel van de evenredige vertegenwoordiging is het jagen naar getalsterkte. De zucht om een hoog cijfer voor de partij te behalen, lokt helaas uit tot tal van concessies aan de practijk. Wat tot heden de enkeling soms deed, al naar gelang de aard van de bevolking was in het district, dat hij hoopte te winnen, dreigt thans stelsel van een partij te worden, uitsluitend ter verhooging van de kans met vele zetels uit de stembus te komen.

Men lascht met het oog daarop zelfs een geheel ander soort specialiteiten binnen, dan waaraan men tot dusverre dacht. Tot heden schoof men zooveel mogelijk mannen naar voren, die op grond van kunde en karakter den waarborg opleverden, dat aan hunne handen veilig de belangen van land en volk konden worden toevertrouwd. Thans dreigt het gevaar dat men de groepen in ons volksleven zooveel 't kan naar voren brengt, niet zoozeer om hare mannen in de Kamer te brengen, als wel om die groepen voor de eigen partij bij de stembus te winnen. Op die wijze krijgt men standenvertegenwoordiging in haar slechtsten vorm, die wanneer zij door min of meer officieele propagandisten wordt gevoerd, niet alleen de beginselen van de eigen partij ondermijnt, maar de politiek in haar geheel genomen, bederft.

Dit nu is ontoelaatbaar.

Ik meen dan ook, als voorzitter der Christelijk-Historische Unie, tegen dit volstrekt niet denkbeeldige gevaar ernstig te moeten waarschuwen.

De staatkunde van ons land zou op deze wijze gaan dobberen op de elkander vernietigende golven van den

belangenstrijd. Wij zouden er toe medewerken, dat de eenheid, het gevoel van saamhoorigheid, het echte nationaliteitsgevoel te midden van ons volk werden verzwakt. Ja, wat erger is, het regeeren zou steeds meer worden bemoeilijkt, en recht en gerechtigheid dreigen een voetwisch te worden.

Voor al ons, christelijk-historischen, is het niet geoorloofd aan zulk spel mede te doen.

Of hebben wij niet in ons vaandel geschreven, dat het bij ons niet zoo zeer gaat om het succes der partij, als wèl om de kracht en de erkenning van ons beginsel?

En dat beginsel — is het niet het zoeken naar en het handhaven van recht en gerechtigheid van uit en over de elkander kruisende belangen der burgers van het land? Dit nu is zulk eene moeilijke kunst, een zoo ernstige staatsmanskunst, dat het afleggen van beloften aan bepaalde groepen kan uitloopen op een krenking van de door God gestelde rechtsorde. Want vooraleer eene rechtsregeling kan worden getroffen en voorgeschreven, moet de aard, het wezen der levensbetrekkingen, waarvoor zij dient, nauwkeurig worden nagegaan. Zij moet daaruit zelfs worden opgebouwd. Bij dien opbouw moet rekening gehouden worden met andere levensbetrekkingen, die de eerstgenoemde op menig punt doorkruisen, opdat niet het dusgenaamde recht van den eenen onrecht voor den ander worde, en het recht als geheel niet verbrokkeld worde en als recht ten onderga. Neemt nu daarbij in aanmerking dat het bestek, waarnaar die opbouw moet geschieden moet ontleend worden aan de beginselen der H. Schrift, gelijk deze verwerkt zijn in het Christendom, belicht

worden door de historie, opgenomen zijn in het volksgeweten, en dat eindelijk het inspannend werk ons wacht om naar dat goddelijk bestek te werken met het materiaal van dezen tijd — dan is er niet meer noodig om den indruk te vestigen, dat er een breede klove gaapt tusschen vaardig propagandisme en degelijke staatsmanskunst. Maar tevens dat ook in den boezem van de eigen partij het gevaar dreigt dat machtsillusies hetzij om getalsterkte, hetzij omtrent den voorrang eener bepaalde groep, hetzij omtrent de populariteit van eigen persoon het winnen van den allesbeheerschenden plicht recht te zoeken voor en recht te doen voor allen. Hoog boven het veroveren van partijmacht ga de heilige hartstocht vóór gerechtigheid. En beter ware het dat onze fractie met een onbesmet vaandel verkleind in de nieuwe Kamer terugkeerde dan dat zij, ter wille van de kwantiteit, iets van hare kwaliteit had ingebiet.

Wie meent dat deze beschouwing riekt naar conservatisme in den gangbaren zin van het woord, vergist zich. Zij is veeleer precies het tegenovergestelde van conservatisme. Het karaktermerk toch van dit laatste is, dat het vergeet dat waar de levensbetrekkingen zich ontwikkelen en veranderen, ook het recht zich als een geheel moet wijzigen en de deelen in verband daarmede zich beurtelings vormen en ook te niet gaan.

Hiervoor nu komen wij juist als de eerste en hoogste roeping van den staat op. In zooverre zijn wij derhalve principieele tegenstanders van zulk conservatisme. Maar niet minder omdat wij de bron, waaruit het vloeit, namelijk de zucht tot behoud van de overmacht eener bepaalde klasse of stand, onherroepelijk afsluiten, nu

wij daarvan, ter wille van het recht voor allen, niet willen weten. In dat kwaad van conservatisme moet juist iedere partij vervallen, die het belang van een bepaalde groep zoekt, al doet zij ook nog zoo democratisch. Een lichaam b.v. als de nieuw opgerichte Economische Bond moge nog zulke democratische voornemens koesteren, eenmaal in het teeken geplaatst van een politieke industriele onderneming, sleept hij als een blok aan het been het kenmerk van een klasse-groep van heeren met zich mede en moet hij daarom uitteraard een conservatief karakter toonen. Datzelfde geldt zelfs van de sociaal-democratische arbeiders-partij, en het blijkt ten duidelijkste hieruit, dat zij de eenige onder alle partijen is, die eer achteruit dan vooruit gaan in vooruitstrevendheid. Terwijl andere partijen hare beginselen en programma's aanpassen aan de zich gedurig veranderende levensomstandigheden, en zich bewegen langs de lijn eener natuurlijke ontwikkeling, verschiet langzamerhand het helrood der sociaal-democratie en keert zij dus feitelijk terug op haren weg. In zooverre is zij zelfs reactionair, en dat alleen omdat het belang van de klasse, die zij vertegenwoordigt, voor het oogenblik niet anders gedooft. Doch in zulk een conservatisme geraakt alleen die partij nooit verward, die noch turende ter linker-, noch ter rechterzijde, standvastig en fier het groote doel in het oog vat, waartoe de Almachtige ons de overheid heeft gegeven, namelijk om desnoods met geweld de rechtsorde te handhaven, die door de zonde werd verstoord, maar die allen ten goede komen moet. Laat onze partij zulk eene zijn en blijven.

Zoo is het een plicht van elke staatkundige partij, dus ook van de onze, om er krachtig toe mede te werken dat de zoogenaamde vierde stand worde tot een gezond lid van het volkslichaam. Het komt er op aan voor den democratischen stroom eene bedding te graven, tengevolge waarvan zijn loop gunstig werkt voor geheel het volk. Met het oog daarop zijn uitbouw van arbeids-wetgeving en arbeidersverzekering noodig en is het brengen van grond in de handen van den landarbeider eisch des tijds. Maar wij zouden een verkeerden weg opgaan, wanneer wij bij het beijveren daarvoor ons niet bekommerden over de vraag of de kleine burgerklasse dientengevolge zwaarder mag worden belast dan zij reeds werd. Wie dat doet, stelt in den grond der zaak macht boven recht, en huldigt het slechte beginsel der majoriteit. Precies zoo staat het met de kwestie van de salariering der onderwijzers. Wij zijn het er allen over eens dat die tractementen, en vooral die der bijzondere onderwijzers, onvoldoende zijn. Bovendien is de wettelijke regeling zoo onbeholpen dat ik de vrijheid nam, haar in het openbaar eens als een slecht georganiseerd foienstelsel te karakteriseeren.

Maar wanneer de regeering nu drie millioen gulden voor de verbetering dier tractementen beschikbaar stelt en de noodstand bij de leeraren der Rijks Hoogere Burgerscholen, die allen tezamen met f 140.000 hunne billijke verlangens zouden bevredigd zien, middelerwijl laat voortduren, en tal van andere ambtenaren, die in de meest kommervolle omstandigheden verkeerden, laat voor hetgeen zij zijn, dan kan ik de gedachte niet weren dat hier macht gaat boven recht, en dat de getalsterkte

van een bepaalde groep en haar invloed op de stembus de mate van de gunst bepalen, die zij in staatkundige kringen verwerven. Dit nu is niet geoorloofd. En er is één middel om niet in die fout te vervallen, die geheel onze politiek bederft. En dat middel is, dat de volksvertegenwoordiger zich steeds vertegenwoordiger van het geheele volk in al zijn geledingen gevoelt, en zich doorringt van de overtuiging dat hij aan allen recht moet doen. Dan zal hij beseffen welk eene staatkundige ketterij de speciale candidaturen zijn, die beoogen den wagen der stoffelijke goederen van slechts één groep langs de politieke rails voort te bewegen. Dan zal hij zich te allen tijde inspannen om in het staatkundig leven het evenwicht te bewerken en te bewaren tusschen de verschillende groepen en belangen van ons volk. Dan zal hij de natie in waarheid dienen, die aan hare eenheid bij verscheidenheid hare beteekenis in de rij der volkeren ontleent. Geen groepeerings van ons volk in twee deelen naar numerieke sterkte, ten gevolge waarvan de ongeorganiseerde zwakkeren in het vergeetboek geraken of onrechtmatig worden bezwaard!

Eindelijk hebben wij, christelijk historischen, ons te kanten tegen een machtspolitiek, die de van God gegeven krachten in de maatschappij fnuikt in stede van opheft. In dit opzicht bedreigt ons een groot gevaar. De sociaal-democraten willen beslist dien kant uit, wenschen gedeeltelijk bestendinging der levensmiddelen-voorziening van rijkswege ook voor normalale tijden, doorzetting van het rijksdistributiebedrijf. Bovendien overname door den staat van groote exportbedrijven en stoomvaart-ondernemingen. Ik verwacht van het principieel daartegen

stellingnemen van de vrijzinnig-democraten en unie-liberalen, door mr. v. Raalte gedoopt als „democratische-vrijzinnigen” weinig, al heft men dáár de leuze van de eerbiediging van het particuliere initiatief op. De zuiging der sociaal-democratie zal daarvoor, vooral in een radico-socialistisch Kabinet te groot zijn. Onze Unie daarentegen is in de eerste plaats niet alleen aan haar beginsel, maar ook aan haar verleden verplicht en ook bij machte daartegen zich krachtig te verzetten. Wij mogen niet dulden dat het staatsnet nog nauwer om den vrijen burger wordt toegetrokken en dat de gaven en krachten, die de Almachtige in duizenden schakeeringen in de samenleving heeft gelegd, door den staat worden geabsorbeerd. Wij mogen niet toelaten dat het rijk de groote aalmoezenier wordt, die wat particulieren doen in den weg en onder de voeten treedt. Wij mogen niet gedoogen dat de vleugelslag van persoonlijke energie gebroken wordt door een reusachtig ambtenarendom, dat door eigen beklag bovendien de ontevredenheid voedt. In zooverre de oeconomische band tegen de verwekelijkende armenzorg opkwam en voor de versterking door den staat van het particulier initiatief pleitte, heeft hij onze sympathie. Alleen zij opgemerkt dat hij daarvoor geene afzonderlijke organisatie behoeft. Op dit punt kunnen de heeren bij ons vinden wat zij begeeren. De Unie — het zij tot hare eere gezegd — stond in dezen steeds onwrikbaar pal.

Maar — en daarmee besluit ik — zoowel tegen den Bond als tegen zijn tweelingbroeder de Vrij-liberale partij; zoowel tegen de sociaal-democratische als tegen de tot haar neigende democratische partijen van links geldt de grief, dat zij eenzijdig de materieele belangen

van ons volk op den voorgrond plaatsen. In zooverre maken zij alle zich schuldig aan machtspolitiek. Want wie eenzijdig stoffelijke belangen behartigt, ontziet ten slotte geen vrijheid, wordt een tiran. Vooral nu de volksziel letterlijk, zoowel wat de grooten als wat de kleinen betreft, is vermaterialiseerd, wordt dit spelen met vuur. Meer dan ooit heeft de mensch thans noodig zich een geestelijk-zedelijke rem aan te leggen, nu de aardsche hartstochten een hoofdrol vervullen. De kerken moeten hiertoe in de eerste plaats de behulpzame hand bieden. Maar ook de staat heeft in dezen, althans middellijk, vooral nu eene dure roeping. Uitzetting van zijn taak op stoffelijk en inkrimping van dezen op geestelijk gebied tegelijk is eene ongerijmdheid, is in deze dagen een gruwel. Overal hunkert men naar de oplossing van krachtige geestelijke factoren in het volksleven, die het evenwicht in den enkeling en in de natie tusschen stof en geest herstellen. De staat moet daarvan de weerslag gevoelen en de staatkunde dient er haar winst mede te doen. Ook hier kome hij echter niet met macht, die in geestesdwang ontaardt, maar met leidende zorg, waardoor het religieuse en moreele leven der natie worde gereleveerd en ontwikkeld. „In overeenstemming met de historische ontwikkeling van het Christendom op Nederlandschen bodem” — zegt ons program terecht — „worde Nederland bestuurd als een christelijke staat in protestantschen zin.”

Er is een diepgaand onderscheid tusschen macht en kracht.

De eerste doet het beste wat er in een mensch nog schuilt onder het dwangbuis sterven.

De tweede ontwikkelt en wijdt de edelste bestanddeelen in den mensch, zij is als de zon, die het leven doet rijpen.

Laat ons allen toonen, dat de Christelijk-Historische Unie den Nederlandschen staat zulk eene kracht wil doen zijn!

De nieuwe koers.

*Rede ter Opening van de Alg. Vergadering der
Chr. Hist. Unie, te Utrecht gehouden door
Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman
op 3 Mei 1918.*

M. H.

De tijd om in groote vergaderingen het woord te voeren is voor mij verstreken. Maar op uitdrukkelijk verzoek van onzen Voorzitter, die nog kort geleden, den 14^{en} Februari, de schoone rede gehouden heeft die u allen welbekend is, heb ik mij ditmaal er mee belast; ik zal trachten, met het oog op onze velerlei werkzaamheden, kort te zijn.

Wij staan aan den ingang van een geheel nieuw tijdperk op politiek gebied; de invoering van algemeen mannen kiesrecht, ter vorming van eene volksvertegenwoordiging, naar evenredigheid samengesteld.

Wat wil dat zeggen?

Dat nu eindelijk eens ieder zijn zin kan krijgen?

Velen denken dat, en noemen dat democratisch; zij meenen dat, zooveel mogelijk althans, elk groepje zijn invloed moet kunnen doen gelden op den gang van 's lands zaken.

Maar... ieder zijn zin is onzin.

Laat mij dat met een paar voorbeelden duidelijk maken.

Nemen wij als voorbeeld de politieagenten. Zij vormen een groep, zij zullen dus in de Kamer iemand brengen die voor hunne belangen opkomt, en kiezen den heer A.

Maar diezelfde groep kiezers is het gansch niet onderling eens ten aanzien van het stelsel van directe dan wel indirecte belastingen, of ten aanzien van gewichtige quaesties op schoolgebied. Wat hebben die kiezers nu aan mijnheer A. zoodra evengenoemde onderwerpen aan de orde komen? Bovendien is die heer een eenling in de Kamer, want er zijn nog tal van andere groepen van belanghebbenden, waarvan elke haar uitverkorene naar de Kamer zal zenden. In de Kamer zelve worden tal van groote belangen behandeld die allen raken, maar daar elk belang zijn uitverkorene heeft, zoo staat ieder alleen tegenover de rest, en onder de uitverkorenen onderling wordt alle samenhang gemist.

Men vergeet dat bij één en denzelfden persoon tal van uiteenlopende belangen op den voorgrond komen, terwijl hij toch slechts één persoon kiezen mag.

Vecht hij ten zijnen behoeve voor een belang, en zendt hij daartoe iemand naar de Kamer, dán kan het best gebeuren, dat die iemand op allerlei ander gebied vlak in strijd handelt met andere voor hem even gewichtige belangen.

In den Franschen Revolutietijd leerden velen, dat de verzameling van alle willen is de algemeene wil. Zij zagen niet in dat er in dien zin wel een »algemeene wil« bestaat ten opzichte van een bepaald onderwerp, maar niet ten aanzien van een

willekeurige groep menschen. Men wilde geheel de volksvergadering doen kiezen door allen, en de minderheid onderwerpen aan de meerderheid. Dat lijkt oppervlakkig heel mooi. Maar wat zou het gevolg zijn, als alle dieren in een dierentuin zich eens als partij organiseerden om dan bij meerderheid van stemmen, van wilsuitingen, te handelen? Waarschijnlijk dat zij al spoedig elkaar zouden verslinden, met het gevolg dat alleen de sterkste overbleven.

Terecht heeft Groen van Prinsterer steeds met alle kracht tegen zulke theoriën geijverd. Hij noemde het algemeen kiesrecht de chaos.

Had hij en hebben zijne volgelingen op dit punt gelijk?

Ongetwijfeld, doch alleen tegenover hen die zich stellen op het standpunt van Rousseau, die geen hooger gezag erkende dan de wil der meerderheid. Zulk een meerderheid loopt uit, evenals in de menagerie waarvan ik sprak, op eeuwige verdeeldheid en op de overmacht van den sterkste.

En het was tegen die aanhangers van de Revolutie dat Groen zijn geheele leven gestreden heeft.

Doch is, in werkelijkheid, het algemeen kiesrecht of het individueel kiesrecht altijd een chaos?

In geenen deele.

Zie b.v. in Duitschland, met zijn algemeen individueel kiesrecht voor den Rijksdag. Is er een staat, waar het gezag sterker georganiseerd, de leiding van 's lands zaken in vaster handen is?

Alzoo heeft dan, schijnt het, Groen v. Prinsterer ongelijk gehad.

Hijzelf zou echter antwoorden: neen, want in het Duitse Rijk staat niet „de wil van de meerderheid” voorop; daar leert men ook niet dat „de algemeene wil” de wil van allen is. Daar staat vast, dat de Overheid regeert, doch gebonden aan wetten, en onder invloed van het volk in al zijn kringen.

De fout van vele antirevolutionairen is, dat zij den vorm van staatsregeling met het beginsel waarop die berust, verwarren. Van de beginselen der Fransche revolutie is het algemeen individueel kiesrecht de noodzakelijke consequentie. Maar daarom is nog niet het omgekeerde waar; het algemeen individueel kiesrecht behoeft niet te zijn de uiting van de onware beginselen der Fransche revolutie.

Het thans hier te lande ingevoerd algemeen kiesrecht is dan ook geenszins te beschouwen als de overwinning van de S. D. A. P., gelijk deze partij het gelieft voor te stellen. Het moge waar zijn dat die partij op de liberale groepen een grooten invloed heeft uitgeoefend, voor de rechtsche groepen is het feit dat iets door de S. D. A. P. wordt verdedigd eene waarschuwing om voorzichtig te zijn en goed toe te zien. Reeds ten tijde dat een liberaal gemeentebestuur een leeraar bij het M. O. nog kon ontslaan op grond dat hij in een openbare vergadering het algemeen stemrecht had verdedigd had Dr. Kuyper, onder den naam van algemeen huismanskiesrecht, een soortgelijk kiesrecht voorgestaan als thans is ingevoerd en in mijne brochure „Partij of beginsel” van 1890 had ook ik erkend, dat thans beperking van het aantal kiezers geen gezonden zin meer heeft.

Wij zijn dan ook in dezen onzen eigen weg gegaan, al treffen wij, wat den vorm onzer Staatsinstellingen betreft, ten slotte op dit punt samen met onze principiele tegenstanders.

Maar, vraagt gij, komen wij dan toch feitelijk niet voor dezelfde moeilijkheid, waarop ik in den aanvang wees; n.l. dat de kiezer als van zelf 't eerst op zijn eigen belang let, terwijl zelfs bij een en denzelfden persoon, de belangen zoo uiteenloopen, dat samenwerking met anderen die het op alle punten eens zijn, zeker onmogelijk is.

Dit zou inderdaad zoo zijn, indien er geen onderscheid ware tusschen Staat en Maatschappij. Laat mij even op dat onderscheid wijzen.

In de maatschappij zoekt ieder vrijelijk bevordering van zijn eigen belang, al voelt hij daarbij zich ook zedelijk gebonden aan regelen welke hij vrijwillig als bindend aanvaard heeft.

Maar een zoodanige vrije maatschappij van zondige menschen zou zonder haar aangelegde banden op den duur niet kunnen bestaan.

Elks vrijheid behoort zoo bij de wet omschreven te worden, dat ieder zich, mits met inachtneming der wet, vrijelijk kan ontwikkelen, zonder door overmacht of oneerlijke middelen daarin te worden verhinderd, of anderen daarin te verhinderen.

Dat doel te bereiken en dien rechtmatigen toestand te handhaven is het werk van den staat, van de georganiseerde, d. w. z. aan vaste regelen gebonden maatschappij.

Het is in de eerste plaats taak der Overheid om die regelen te vinden.

Taak der Volksvertegenwoordiging is, de Overheid daarbij te steunen en tevens haar te contrôleeren.

Taak der kiezers, eene Vertegenwoordiging te kiezen welke in staat is de haar opgelegde taak naar behooren te vervullen.

Is hetgeen hier ik kortelijk uiteenzette juist, dan heeft de volksvertegenwoordiger nooit te vragen: wat wilt gij, kiezers, dat ik doen zal, maar wat moet geschieden om aller belang in evenwicht te brengen?

De kiezer mag daarbij denken aan zijn eigen belang, doch behoort bij voorkeur dengenen te kiezen, van wien hij mag verwachten dat hij is eerlijk, onafhankelijk, geen égoïst, schrander, werkzaam, en een goeden kijk bezittende op maatschappelijke toestanden. De gekozene behoeft niet en kan ook niet op elk gebied deskundig zijn, evenmin als de rechter dat kan, maar hij moet steeds willen luisteren naar deskundigen.

Zoo kunnen, als zij willen, en zij behooren zoo te willen, de kiezers medewerken tot goede vervulling van de Staatstaak.

Maar hiermee is niet alles gezegd. De kiezers verlangen, terecht, te weten in welke richting de man dien zij vertrouwen zich bewegen zal.

Dat is de reden waarom zij, ter uitoefening van hun taak, zich vereenigen tot groepen of partijen, onder bepaalde programma's.

In vroegere tijden hadden zich standen gevormd, die

ook op politiek gebied onderscheiden waren, en eigen rechten en plichten hadden: edelman, boer, burger, geestelijkheid.

Of die uit het maatschappelijk leven ontstane groepeerings ook op staatkundig gebied zoo goed gewerkt heeft als vaak wordt beweerd, laat ik in 't midden. Zij is als politiek verschijnsel sedert de Fransche revolutie verdwenen, en voor goed verdwenen.

Andere maatschappelijke organen om die politieke taak over te nemen zijn er niet voor in de plaats gekomen.

Als zoodanig, nl. als orgaan, kan het zijn van huisman niet dienen. En algemeen huismans-kiesrecht, waaraan dan nog de niet-huislieden worden toegevoegd, is in zijn wezen niets anders dan individueel algemeen kiesrecht.

Vandaar dat, reeds sinds meer dan 100 jaren, de kiezers zich kunstmatig, nl. door aanvaarding van een gemeenschappelijk program, zijn gaan groepeeren en organiseeren.

Dit laat aan ieder individu de gelegenheid zich aan te sluiten bij wien hij wil en zoolang als hij wil. Eens aangesloten is hij gebonden aan de organisatie, en kan hij niet meer geïsoleerd optreden.

Ik acht dat, vergeleken bij vroegere toestanden, een vooruitgang. Men groepeerd zich naar zelfgestelde regelen en zelf aanvaarde beginselen, maar niet met een zelfzuchtig doel. Het algemeen belang blijft op den voorgrond. Niet het individueel of het standsbelang.

De partij waartoe men behoort heeft dus tot taak eene rechtvaardige regeling van tegenstrijdige belangen tot stand te brengen.

Ook hier dus geen chaos, maar regeling.

De gekozenen krijgt niet een mandaat of volmacht van kiezers om naar hun wil te handelen, maar hij is gebonden aan de beginselen door hem beleden, alvorens het vertrouwen der kiezers te verkrijgen. Hij handelt naar eigen inzicht, doch conform het partij-program, dat immers ook zijn program was.

Ik trachtte de taak, de eigenlijke roeping der kiezers en der gekozenen, in het licht te stellen, te doen gevoelen dat deze is een zeer ernstige taak.

Thans een woord over de beginselen, waarvoor onze groep steeds heeft gestreden.

Natuurlijk geen uiteenzetting van het ons allen bekende program van beginselen; slechts op een paar punten wensch ik te wijzen, in den laatsten tijd door ons verwante, maar heftig ons bestrijdende partijen in het debat gebracht, om onze kiezers tot hen over te brengen.

Dit doende heb ik niet het oog op de actie tegen ons gevoerd door de Christelijk Sociale Partij onder leiding van Mr. van der Laar en den arts Keuchenius, omdat het mij niet gelukt is daarin vaste beginselen aan te treffen, en de door die leiders gevoerde discussies meerendeels verlopen in persoonlijke verdachtmakingen en dergelijke. Haar als een ernstige Staatspartij te beschouwen schijnt moeilijk.

Ik wensch mij te bepalen tot een paar hoofdpunten.

Allereerst tot datgene wat wij in art. 1 van ons Program op den voorgrond stellen, nl. „De regel, waarnaar het gezag in den Staat moet worden uitgeoefend, is de in de H. Schrift geopenbaarde ordening Gods,

onverschillig welke de personen zijn, die tijdelijk met eenige staatsbediening zijn belast”.

Wij voegen daar niet aan toe, wat wij in een artikel van het A. R.-program lezen, n.l. „dat wij op staatkundig terrein de eeuwige beginselen belijden, die ons in Gods Woord zijn geopenbaard, zóó evenwel dat het staatsgezag ten onzent in de consciëntie beide van Overheid en Onderdaan aan de ordinantiën Gods gebonden zij”; die laatste woorden beoogen en hebben ten doel, dat, wie in eigen consciëntie zich niet gebonden acht aan die ordinantie, moet worden uitgesloten van het staatsbestuur. Daardoor ontstaat een scheiding tusschen de ingezetenen die berust op eene inwendige, voor den mensch meestal niet waarneembare zielsgesteldheid.

Wij plaatsen daartegenover het art. 8 onzer Statuten luidende :

Vermits geheel het volk zich aan de ordeningen Gods heeft te onderwerpen, verzet de Christelijk-Historische Unie zich tegen een groepeerling des volks in twee deelen naar Godsdienstige onderscheiding.

Daaruit volgt evenwel niet, dat geen rekening moet worden gehouden met het feit, dat hier te lande ten gevolge van de inwerking der beginselen, door de Fransche Revolutie gehuldigd, en de daaruit voortvloeiende loochening van het Goddelijk gezag op staatkundig gebied, het uiteengaan der politieke partijen ten aanzien van de al- of niet-erkenning van dat gezag heeft plaats gehad en in de hand is gewerkt.

In art. 1 staat verder :

Deze ordening behoort op staatkundig gebied in alles richtsnoer en toetssteen te zijn.

Ter beoordeeling op staatkundig gebied van de vraag, wat die ordening Gods is, worde gelet, niet alleen op de stellige uitspraken der H. Schrift, maar op het oordeel der Christelijke Kerk en op de leiding Gods, waargenomen in de geschiedenis der volken.

Uit deze artikelen volgt, dat in ons oog Gods Woord leiddraad moet zijn, ter toetsing van onze beginselen op elk — dus ook op Staatkundig — gebied. Dat Woord dient niet als partijprogram, tot bevordering van eenheid van gedachte in de practijk, want daarvoor is het ons niet gegeven en is het ook niet geschikt. Het wordt ons niet opgelegd op dezelfde wijze als de burgerlijke wetgeving. Maar de voorschriften uit dat woord hebben voor ons de grootste beteekenis voor ons leven, dus ook voor onze gedachten, omdat ons zooals onze Belijdenis zich uitspreekt, de H. Geest getuigenis geeft in onze harten, dat ze van God zijn dewijl ze ook het bewijs vandien bij zichzelf hebben; gemerkt de blinden zelven tasten kunnen, dat de dingen die daarin voorzgd zijn geschieden."

Als Protestant, dit woord nemende in de beteekenis welke daaraan oorspronkelijk gehecht werd, behoudt ieder onzer het recht zelf te beoordeelen hoe hij dat Woord Gods in zijn verband heeft te verstaan, waarbij, gelijk onze statuten zeggen, ook op het oordeel der Christelijke Kerk en op de leiding Gods, waargenomen in de Geschiedenis der volken, is te letten.

Ook bij verschil van gevoelen over Staatkundige quaestieën hebben wij nimmer beproefd dat Woord te verzwakken of ter zijde te stellen, en als derhalve sommige A. R. debaters of het officieele blad dier partij den volke wil diets maken, dat wij C. H. geen genoegzame „vastheid” hebben, tenzij wij ons „vastklampen” aan de Calvinistische opvatting van de H. Schriften, dan antwoorden wij hierop tweeerlei. In de eerste plaats, dat wij bij de Goddelijke Schriften geener menschen schriften mogen gelijken, noch de gewoonte bij de waarheid Gods (want de waarheid is bovenal) noch de groote menigte,” noch derhalve, de uitspraken van Calvijn of het gevoelen eener Kerk. In de tweede plaats, dat er, voor zoover ons bekend, tusschen de opvattingen van Calvijn en ons op staatkundig gebied geen verschil bestaat, behalve op één gewichtig punt, nl. dat der verhouding tusschen Kerk en Staat, doch dat op dit punt alle A. R.-leiders eenstemmig de opvattingen van Calvijn hebben verworpen. Calvijn toetste voortdurend zijn inzichten aan de Schrift en aan de Historie en dat doen ook wij; dat deed eveneens Groen van Prinsterer, — en zij die steeds met die Calvinistische vastigheid op staatkundig gebied voor den dag komen, hebben vermoedelijk diens staatkundige verhandelingen nooit gelezen.

Waar wij echter tegenop komen is de vereenzelviging, in de praktijk, van Gereformeerd en Calvinistisch. Calvijn was ook theoloog. Zijn theologie is dezelfde als is neergelegd in onze Belijdenisschriften.

Nu meenen de Gereformeerden dat zij het best Gods Woord verstaan. Hun kerk houdt vast aan de Belijde-

nis of t r a c h t althans zulks te doen, Dit is hun recht

Er zijn echter ook Christenen, die dat niet beamen. Zij zijn in de oogen dier Gereformeerden onvast, afglijdende van Gods Woord.

Dit alles moge op k e r k e l i j k g e b i e d van belang zijn. Niet echter op het gebied der staatkunde.

De A.-R. Staatspartij, door zich vast te klemmen aan het woord Calvinisme, vereenzelvigt dit met Gereformeerde leer op kerkelijk gebied. Zij verzekert zich daardoor den steun der Geref. Kerkeraden, althans op meer dan eene plaats.

Zoo wordt feitelijk, of men het wil of niet, verband gelegd tusschen Kerk en Staat.

Wij echter willen daar niets van weten, en erkennen enkel verband tusschen Godsdienst en Staat op het gebied van recht en politiek. In ons land beteekent dit natuurlijk verband tusschen Gods Woord en Staat.

Israëls geschiedenis en ook die onzer Kerk leert ons hoe geneigd de menschen zijn om m e n s c h e l i j k e g e b o d e n, veelal het uitwendige betreffende, te stellen naast, zelfs boven het Woord Gods; maar in Gods Woord wordt het hechten aan het uiterlijke boven het inwendige leven ten sterkste veroordeeld.

Gods Woord geeft ons uitsluitel omtrent 's menschen verhouding tót God, tot de Overheid, tot de menschen onderling. Er zijn velen die dat niet inzien en het zelfs loochenen. Zoo wees onlangs, in de Eerste Kamer, een liberaal lid, sprekende over het geloof als bindmiddel, er op, dat dit middel alleen werkt voor het binnenland, niet buitenlandsch. Immers, zeide hij, de buitenlandsche Regeeringen beroepen zich in de staats-

stukken en redevoeringen op den wil Gods en het 'gemeenschappelijk christelijk geloof, terwijl toch van dat samenhoudende cement tusschen haar weinig gezien wordt. Integendeel wordt gezien dat er bij hen althans iets boven die geloofs-eenheid staat, en wel verschil van belangen.

Met die eenigszins spottende opmerking bedoelde blijkbaar de spreker een aanval op onze beginselen. Wij zouden er op willen antwoorden, dat inderdaad zulk een beroep op „Gods wil” en „Christelijk geloof” heel weinig beteekent, maar dat, als die Regeeringen en haar staatslieden gewoon waren geweest zich te doordringen van die beginselen te vinden in Gods W o o r d, waarop zij zich echter hoogst zelden beroepen, zij zouden verstaan hebben dat God geen wereldheerschappij van een mensch of een volk duldt; dat Hij zelf, ook aan Staatslieden, wetten gesteld heeft, welke niet, als niet bestaande, door de Staatslieden eenvoudig mogen worden ter zijde gesteld, en dat, indien die Staatslieden dit ter rechter tijd hadden ingezien en erkend, de wereld voor de tegenwoordige rampen bewaard zou zijn gebleven.

Maar het zijn niet enkel de Regeeringen die Gods Woord ter zijde stellen. Als ook ons volk dieper beseft had dat, volgens dat Woord, wij allen broeders zijn en dus elkaar, w e d e r k e e r i g, moeten helpen en bijstaan. zouden velen onzer niet zoo lang onverschillig hebben gestaan tegenover vele betreuenswaardige toestanden onder arbeiders en niet-arbeiders.

Maar ook al ziet men die kwalen in, toch zijn de wegen tot wegneming ervan vaak niet gemakkelijk te

vinden. Men heeft onze groep dikwijls van „onvastheid” beschuldigd, vooral toen de wetten-Talma aan de orde waren. Tot zekere hoogte is dit waar, omdat onze mannen niet gewend zijn blindelings één man te volgen, ook dan wanneer deze beginselen aanvaardt die wij niet als de onze kunnen erkennen. Zoodra evenwel de Minister Talma en zijne ambtgenooten ons een veiliger weg hadden aangewezen, waarlangs wij ons konden bewegen, zonder andere goede beginselen in gevaar te brengen of over boord te werpen, werd, zonder partijdwang, in onze groep overeenstemming verkregen en heeft deze sedert krachtig meegewerkt tot verbetering van den maatschappelijken toestand der arbeiders. Meer dan eenmaal ging onze groep daarin voor. Met de zoogenaamde pensionneering van ouden van dagen mee te gaan, heeft zij echter standvastig geweigerd; zij wilde niet een groot deel onzer bevolking, speciaal de arbeiders, degradeeren tot Rijksbedeelden; zij achtte hen daarvoor te hoog, en oordeelde het ook ongeoorloofd onze medeburgers, rechtens te verplichten voor dat doel belastingen op te brengen. Bedeeling, zoo oordeelde zij, geschiede door de Kerk en door particuliere instellingen. Met haar medewerking heeft het vorig Kabinet eene wetgeving tot stand gebracht die de arbeidende klassen in staat stelt zich een onafhankelijk sociaal bestaan te verzekeren, zoodat zij bij invaliditeit en ouderdom door eigen kracht in haar behoeften zal weten te voorzien. Die wetgeving is echter door de liberale partijen bij de laatste verkiezingen met sabotage bedreigd. Zij ligt nog steeds onuitgevoerd.

M. H. De taak, die de ernstige belijders van Gods Woord op allerlei gebied wacht is, ik zeide het reeds in den aanvang, zeer gewichtig. Zij roept de Christenen van alle belijdenis op. Hoe wij dat Woord te verstaan hebben, welke de ware, de innerlijke betekenis daarvan is, ziedaar iets waarover ieder protestant zelf heeft te oordeelen. Juist omdat het goddelijk is zullen wij wel nimmer, en zeker nimmer allen te gelijkertijd, den omvang en de diepte daarvan doorgronden.

Maar dat Woord blijve onze gemeenschappelijke leidsman!

Daarom heeft de Christ. Hist. partij, ook toen zij nog geen afzonderlijken naam droeg, dus gezamenlijk met de Anti-Revolutionairen, zoo hardnekkig gevochten, niet over de quaestie of de volksschool Rijks- dan wel gemeentezaak zijn moet, niet of zij behoort aan de ouders, van hen althans behoort uit te gaan — dat zijn betrekkelijk quaesties van minder belang — maar wel hierover, of niet ons geheele volk, voor zoover het dit verlangt, behoort te worden opgevoed bij het licht van Gods Woord.

Wie ons C. H. leidt is niet eene geestelijkheid, niet een partijhoofd, maar het Woord zelf. Dat Woord laat ons eigen oordeel veel ruimte, maar om het te kunnen volgen moet het worden gekend. Ons volk moet er mee vertrouwd zijn. In de historie van Israel en in die van de Christelijke Kerk moeten wij leeren zien, hoe God ons wil leiden, waarvoor wij op deze aarde zijn, op welke wijze wij Hem hebben te eeren en te dienen.

Aanvankelijk is in den strijd waarop ik doelde de zege behaald. Het nieuwe Grondwetsartikel verzekert

aan allen die zulks begeeren, voor zooveel dit redelijkerwijs mogelijk is, eene christelijke opvoeding. Noch Overheid, noch finantieele bezwaren kunnen de begeerte van de ouders daarnaar in den weg treden. Er zijn onder de A. R. velen, die om welke reden laat ik in het midden, zich beijveren om den arbeid der bekende Onderwijs-Commissie, waartoe de eerste stoot van C. H. zijde uitgegaan is, te kleineeren. Een A. R. redenaar vertelde zijn hoorders, dat met het thans gewijzigde art. 192 alleen een lijstje gegeven is, maar dat het schilderij dat er in hoort tot nog toe ontbreekt, Zou het niet juister zijn geweest te zeggen: in het nieuwe art. 192 is met onuitwisschbare lijnen het door ons allen verlangde portret vastgelegd; slechts kleur en schaduw behoeven nog te worden aangebracht om het in wetsvorm te encadreeren, en er een geschenk van te maken voor heel de natie?

M. H. Ik eindig.

Wij staan voor eene verkiezing, en als gevolg daarvan voor een nieuwen toestand, dien wij thans niet kunnen overzien.

Wij zien rondom ons nieuwe staten, nieuwe toestanden zich vormen, bestaande omvergeworpen. Eene revolutie als sinds eeuwen niet in de wereld is geweest.

Ontzettend zijn de krachten welke die omkeering hebben te weeg gebracht. Ik ben overtuigd dat, als de volken en hun regeeringen gewend waren geweest hun handelingen, hun bedoelingen steeds te toetsen aan het Woord Gods, de rampen van dezen wereldoorlog en die van de bloedige omwentelingen in Rusland ons bespaard zouden zijn geworden.

Revolutionaire stroomingen zijn er ook onder ons kleine volk. Ook wij staan voor groote gevaren. Wij zijn niet slechter, maar ook niet beter dan andere volken.

Onze taak is eene zeer ernstige. Ons Christelijk geloof hebben wij ook op staatkundig terrein te beleven. Van nature blijven de Christelijke groepen, ook al staat elke groep onder haar eigen geestelijke leiding, bijeen. Maar haar streven moet niet allereerst zijn de macht in handen te krijgen. Zij moeten niet vergeten dat ook tegenover haar velen staan, die het wel meenen met land en volk, en wien ook groote gaven zijn geschonken. Wij behooren, om boven water te blijven, de handen ineen te slaan. Daarom zij onze taak allereerst deze: hen wien de regeering des lands is opgedragen te steunen, doch tevens hen te dringen in de lijn van eene Christelijke natie.

God gaf ons het voorrecht eene Koningin te bezitten die ons allen daarin voorgaat, die in stille afhankelijkheid van God, zich geheel geeft aan haar Land.

Laat ons Haar daarin volgen, en het woord van Da Costa indachtig zijn:

't Geheim van allen zegen,
Oranje en Neêrland hoort,
Is in Gods vrees gelegen,
Zijn dienst, Zijn gunst, Zijn Woord.

Kort Verslag van den Secretaris van het H.B. De Unie in 1918.

Het kort verslag van de historie der Unie over het jaar 1918 moet, om volledig te zijn, 15 maanden omvatten. Met de Algemeene Vergadering van 21 September 1917, waar de Statutenwijziging tot stand kwam en eene Nadere Beginselverklaring, in 7 artikelen aan het Program van Beginselen werd toegevoegd, begon voor de Unie een nieuw tijdperk.

Het geregeld samenwerken met de andere partijen van de Rechterzijde en de aard der Christelijk-Historische Unie — die meer verwacht van de macht van het hooggehouden beginsel, dan van de kracht eener sterke organisatie — waren oorzaak, dat vóór dien tijd in menige gemeente en in enkele provinciën de vorming van kiesverenigingen en hare samenbinding te zeer was verwaarloosd.

De veranderde kiesrechtregeling, naar het beginsel der evenredige vertegenwoordiging, en de nieuwe indeeling van het Rijk in 18 Kamerkieskringen en 71 Statenkieskringen, drongen niet alleen allerwege tot zelfstandige organisatie van de leden en aanhangers der Unie — maar leidde van zelf, waar de oude districtsbesturen wegvielen, tot nieuwe organisatie, overeenkomstig de geheel veranderde territoriale indeeling. Dat van zeven

Kamerkringen de grenzen samenvielen met die eener Provincie maakte het mogelijk de daar bestaande Provinciale organisaties in stand te houden. Overigens moesten alle Kringbesturen nieuw worden gevormd.

De geheele Unie ontwaakte tot nieuwen en ongekenden ijver. Weinige dagen na de afkondiging der Grondwetswijziging op 12 December, waren de 18 Kamerkringbesturen gevormd; zelfs Limburg bleef niet achter.

In de meeste Provinciën waren tevens de Besturen der Statenkringverenigingen gekozen. Voor deze laatste organisatie ontwaakte overigens allerwege de rechte ijver in het najaar van 1918, toen de Statenverkiezing van 1919 in het gezicht kwam.

Dat de opleving van de belangstelling der Unie, ook voor hare organisatie, aanleiding was voor de oprichting van een groot aantal nieuwe kiesverenigingen zal ieder zich nog wel herinneren uit de bijna dagelijksche mededeelingen daaromtrent in „De Nederlander”. Bij het einde des jaars telt de Unie **442** Kiesverenigingen. Een aanwijzing omtrent den verrichten arbeid ligt in het feit, dat van de propaganda-blaadjes, door de Haagsche Kiesvereniging beschikbaar gesteld, bijna 100.000 exemplaren werden verspreid.

Met de nieuwe organisatie der Unie verdween het Nationaal Comité. Hij, die eenige kennis heeft van de plaats die dit Nationaal Comité innam, sedert de splitsing in de A. R. Partij in 1895 tot den dag zijner opheffing, en van zijne beteekenis voor de Unie en voor het Staatkundig leven in ons vaderland, zal aan dit thans-ontbonden college zijne hulde niet onthouden.

De nieuwe organisatie kent plaatselijke- en gemeentelijke-kiesvereenigingen, Statenkringvereenigingen en Kamerkringvereenigingen, alle met eigen Besturen. Het Hoofdbestuur telt nu 27 leden, waarvan 18 te kiezen door de 18 Kamerkringvereenigingen en 9 te kiezen door de Algemeene Vergadering. Het Hoofdbestuur kiest uit zijn midden den Voorzitter, Vice-voorzitter, 1° en 2° Secretaris, 1° en 2° Penningmeester, die tezamen het Dagelijksch Bestuur der Unie vormen.

Groote inspanning vorderde de voorbereiding der Algemeene Verkiezing, besloten door de stemming op Woensdag 3 Juli.

De uitslag dezer verkiezing en de daarop gevolgde benoeming van dr. J. Th. de Visser, tot Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, bracht belangrijke verandering in de samenstelling van het Dagelijksch Bestuur der Unie en van hare vertegenwoordiging in de Tweede Kamer der Staten Generaal.

Van de 9 aftredende Kamerleden verzocht de heer Van Idsinga voor eene herbenoeming niet in aanmerking te komen en werden de H.H. Ankerman, Gerretson en Schimmelpenninck niet herkozen. Hen moge hier nogmaals de verzekering worden gegeven van den dank der Unie voor hetgeen zij deden als volksvertegenwoordigers en als belijders onzer beginselen.

Naast de herkozen leden, de H. H. de Savornin Lohman, de Geer, Schokking, Snoeck Henkemans en Van Veen, traden als nieuwe kamerleden op de H.H. J. Bakker te Menaldum en J. Weitkamp te Hardenberg.

Dr. De Visser legde, na zijn optreden als Minister, zoowel het Kamerlidmaatschap als het Voorzitterschap

der Unie neer; aangezien ook Mr. Verkouteren, als secretaris, had bedankt, moesten twee nieuwe leden in het Dagelijksch Bestuur worden benoemd. Aan de H.H. De Visser en Verkouteren zij hier nogmaals groote dank gebracht voor al hetgeen zij deden tot handhaving en versterking van kracht en bloei der Unie.

De opengevallen plaatsen werden bezet door de H.H. Jhr. Mr. D. J. De Geer en H. W. Tilanus, die dus thans met de H.H. Schokking, Snoeck Henkemans, Ter Haar en Rutgers van Rozenburg het dagelijksch Bestuur vormen. De Eere-Voorzitter, Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman, vat deze functie niet op als een zuiver eereambt. Hij werkt steeds trouw en krachtig mede. Als opvolger van Dr. De Visser, in het voorzitterschap werd aangewezen, Mr. J. Schokking. De heer Snoeck Henkemans nam van Mr. Verkouteren het secretariaat over.

Bizonder talrijk waren de vergaderingen der Unie, in deze 15 maanden. Het Dagelijksch Bestuur hield 10 vergaderingen; het volledig Hoofdbestuur kwam 7 malen bijeen; 4 malen werd eene algemeene vergadering gehouden: op 21 September 1917, 14 Februari 1918, 3 Mei 1918 en 31 October 1918.

Na den afloop der Kamerverkiezing trad, helaas, geen tijdperk in van rust. De naderende Statenverkiezing en de noodzakelijke versterking der organisatie brachten reeds dadelijk nieuw werk. Twee circulaires, in October door het Hoofdbestuur aan de kiesvereeningen gezonden, worden als bijlagen aan dit verslag toegevoegd.

De organen der Unie bleven ook niet vreemd aan de nationale beweging van November 1918, tot bestrijding

der revolutionaire actie, die een oogenblik dreigde een ernstig karakter te zullen aannemen.

Twee commissiën, door het Hoofdbestuur benoemd, één voor de sociale wetgeving, één voor onderwijszaken, hadden druk werk. De sociale commissie zag, om advies, in hare handen gesteld een drietal politiek-sociale programma's van Christelijke werklieden-organisaties. Haar rapport, verschenen 2 November 1918, is in dit Jaarboekje opgenomen.

Zoo was er, in het afgelopen jaar, voortdurend leven en beweging in den kring der Unie; en, naar het zich laat aanzien, zal de naaste toekomst evenmin veel tijd tot rusten bieden.

Statenverkiezing, Raadsverkiezing, aanvulling van de Beginselverklaring, herziening der Statuten, invoering van vronwenkiesrecht, grondwetsherziening, Kamerontbinding, het gaat alles voort in snellen rusteloozen loop. Veel wordt van de Unie geëischt, maar wij werken voor een heerlijk doel. Ons geldt de roep tot volhardenden arbeid. God is het, die den zegen geeft.

J. R. SNOECK HENKEMANS.

's *Gravenhage*, Dec. '18.

Bijlage A.

*Aan
de Besturen der Kiesvereeningen
van de Christelijk-Historische Unie.*

Mannen-Broeders!

Het Hoofdbestuur der Unie acht zich gelukkig U een woord van hartelijken dank te mogen brengen, voor den kloeken ijver en de groote toewijding, door U ontwikkeld, bij de voorbereiding der verkiezing voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal, in de Lente van dit jaar. Wellicht was voor enkelen uwer de uitslag een teleurstelling, misschien had U een grooter aantal gekozenen verwacht. Als wij echter letten op den korten tijd, sedert welken wij ons te zamen wijdden aan de vorming en versterking onzer organisatie — dan mag waarlijk met dankbaarheid op het verkregen resultaat worden teruggezien.

Het Hoofdbestuur veroorlooft zich intusschen een ernstig woord tot U te richten, in het belang van den verderen opbouw onzer organisatie. De ervaring heeft toch voortdurend bewezen, dat goede organisatie een hoofdvoorwaarde is voor de uitoefening van kracht.

Tot verzekering der noodzakelijke versterking zou het Hoofdbestuur Uw oplettendheid willen vragen voor een vijftal middelen, die, bij juiste aanwending, zeker in hunne uitwerking niet zullen falen.

I. De propaganda zij rusteloos voortgezet door huisbezoek, de verspreiding van propaganda-lectuur en het houden van vergaderingen. Dit geldt allereerst voor de eigen Gemeente; maar de besturen in Kamerkring en Statenkring hebben ook te letten op die gemeenten in hunnen Kring, waar nog geen kiesvereening is gevestigd. Een eenvoudig propagandablaadje met inteeckenbiljet, ter aansluiting bij de Unie, wordt, op aanvraag aan den 1^{en} Secretaris, onmiddellijk toegezonden: de eerste 50 stuks gratis, meer exemplaren à 2 cents per blaadje.

II. Bij de samenstelling van de Besturen wachte men

zich voor eenzijdigheid. Zoo verdient het groote aanbeveling dat in uitgebreide gemeenten de verschillende deelen der Gemeente in het Bestuur vertegenwoordigd zijn; overal trachte men in het Bestuur mannen op te nemen, die verschillende maatschappelijke groepen of kringen vertegenwoordigen.

III. Uit of buiten het Bestuur worde, voor elke wijk of buurt, althans voor elk stembdistrict, een verantwoordelijk werker aangewezen, voor het huisbezoek, de verspreiding van lectuur, en het werven van leden.

IV. Het Bestuur trachte door vertrouwelijke samenkomsten met predikanten, onderwijzers, bestuurders van maatschappelijke organisaties en andere invloedrijke personen, den ledenkring en de invloeds-sfeerder Kiesvereniging uit te breiden.

V. De Kiesvereniging zoeke aanraking en houde voeling met jongelings-vereenigingen, vakorganisaties, werklieden- en patroons-vereenigingen.

Het Hoofdbestuur verzoekt U dringend geen dezer middelen te verwaarloozen. Indien ernstig naar hunne toepassing wordt gestreefd, en elk der medewerkenden allereerst zich zelf dagelijks vóór houde, hoe de handhaving van het Christelijk-Historisch karakter, onafwijsbare eisch is voor de krachtige ontwikkeling van ons volksleven, dan zal, onder Godes zegen, tot heil onzer Natie, de Unie een blijde krachtige toekomst tegengaan.

Namens het Hoofdbestuur :

J. SCHOKKING, *waarnemend Voorzitter.*
J. R. SNOECK HENKEMANS, *Secretaris.*

October, 1918.

Bijlage B.

*Aan de Kiesvereenigingen in de
grootte Gemeenten.*

Geachte Medewerkers.

Door de toezending dezer circulaire vestigt het Hoofdbestuur ernstig uw aandacht op het bepaalde in Art. 3 I der Statuten, omtrent de mogelijkheid de gemeentelijke kiesvereeniging te splitsen in verschillende afdeelingen of plaatselijke vereenigingen, gevestigd in deelen der Gemeente, die een zelfstandig karakter dragen of die een gemeentelijken kieskring vormen.

De ervaring bewijst, dat er van een bepaalden kring te meer kracht uitgaat, naar mate de saámgekomenen meer een eigen karakter vertoonen en te midden der zelfde levensomstandigheden verkeerden. Daarom zal het dikwijls moeilijk zijn, b.v. in een grootte stad, een algemeene kiesvereeniging te vormen, waarvan werkelijk kracht uitgaat. Daartoe wijken de verschillende deelen der Gemeente dikwijls in belangen en levensvoorwaarden te veel van elkander af.

Het Hoofdbestuur gelooft, dat een gezond en krachtig Unieleven zal worden bevorderd, door de leden in zoodanig stadsdeel zelfstandig te organiseeren, met dien verstande, dat deze verschillende deelen in het gemeentelijk bestuur hun vereenigingspunt en het symbool hunner eenheid blijven vinden.

Het Hoofdbestuur noodigt u dringend uit aan deze zaak uw bijzondere oplettendheid te wijden.

Namens het Hoofdbestuur :

J. SCHOKKING, *waarn. Voorzitter.*

J. R. SNOECK HENKEMANS, *Secretaris.*

October, 1918.

Verlagen van de Secretarissen van de Kamerkring-Vereenigingen.

I. K. K. V. 's Hertogenbosch.

Door het vertrek van Ds. J. J. de Vries van St. Michielsgestel naar Buren (Geld.) is een vacature ontstaan in het H. B. en is het Secretariaat van de K. K. V. tijdelijk waargenomen door Ds. Daran te St. Oedenrode. Voor het verslag: zie dat van K. K. V. Tilburg.

II. K. K. V. Tilburg.

Begin Maart 1917 ontving onderget. van het Dagel. Bestuur het verzoek te trachten de Protestanten in N. Br. voor de Unie te organiseeren. Ten einde met de verschillende gemeenten contact te krijgen werd aan alle Ned. Herv. Predikanten verzocht namen op te geven van gemeenteleden met wie verder kon worden overlegd. De meeste Predikanten voldeden aan dit verzoek, waren soms zelve bereid de leiding te nemen, door hetzij zelf hunne gemeenteleden voor te lichten, hetzij hen bijeen te roepen en onderget. de gelegenheid te geven de beginselen der Unie te verklaren.

Aldus ontstonden in de Prov. N. Br. een 30-tal kies-vereenigingen. Enkele reeds bestaande K. V. in het

Westen van de Provincie werden tot krachtige propaganda en medeleven opgewekt. Systematisch is doorgewerkt. Op een kaart van de provincie werd aangegevend, waar zich K. V. of correspondenten bevonden. Met hen wordt voortdurend voeling gehouden. Door briefwisseling en vervulling van spreekbeurten wordt getracht in iedere gemeente een K. V. te krijgen.

Einde December 1917 werden te Breda en te 's Hertogenbosch vergaderingen belegd onder leiding van den Heer Jan ter Haar lid van het H. B.; en werden de besturen van K. K. Ven. en S. K. Ven. gekozen, alsmede de beide afgevaardigden naar het H. B.

Getracht werd een eigen orgaan te verkrijgen; dit stuitte af op financiële en andere moeilijkheden.

Het resultaat van de rustig voortgezette en nog steeds doorwerkende propaganda was verrassend. In Juli '18 werden 3400 stemmen op de Unie-candidaten uitgebracht. Zeer veel is te danken aan de krachtige steun van de Predikanten; zonder hunne medewerking ware nooit zulk een resultaat bereikt.

De Unie leed een zwaar verlies door het overlijden van Ds. A. G. J. Barmen 't Loo, Predikant te Standdaarbuiten, die met woord, raad en daad de beginselen der Unie steeds trachtte te verbreiden. Een woord van weemoedige hulde moge hier te zijner nagedachtenis worden neêrgeschreven.

Een voor de Unie braak-liggend gedeelte is het land van Altona (Almkerk, Werkendam enz.) — De beginselen zijn daar nog weinig bekend. In verband met de naderende Statenverkiezingen moge zoowel door de verschillende bestuursleden van S. K. V. en K. K. V.,

als door de correspondenten een krachtige actie worden begonnen.

Ginneken, Dec. '18.

De Secretaris,
H. W. TILANUS.

III. K. K. V. Arnhem.

Na een voorbereidende vergadering te Barneveld op 10 Nov. 1917 werd de eerste algemeene vergadering der K. K. Vereeniging gehouden te Apeldoorn op 3 Dec. 1917 alwaar gekozen werden als Bestuursleden de heeren H. C. J. te Loo, Voorzitter; C. H. Weverink, Secretaris beiden te Apeldoorn; Mr. B. F. Baron van Verschuer, Penningmeester, Arnhem; Mr. Dr. C. O. P. Baron Creutz, Vice-Voorzitter, Ede; W. F. E. Baron v. d. Borch van Vorden, Vorden; Jhr. L. F. Teixeira de Mattos, Beekbergen; J. Schipper, Vice-Secretaris; B. van Boeyen, Putten; A. Schimmel, Scherpenzeel.

In dezelfde vergadering werd besloten het weekblad „Koningin en Vaderland”, tot nog toe eigendom van de Christ. Hist. Kiesver. te Apeldoorn, over te nemen en te exploiteeren met de K. K. Vereeniging Zwolle. De verspreiding had meermalen in ruime mate plaats.

Verder had nog één Bestuurs- en één Algem. Vergadering plaats, resp. op 21 Dec. 1917 te Amersfoort en 8 Juni 1918 te Apeldoorn.

In den loop van het jaar vermeerderde het aantal Kiesvereenigingen met tien, zoodat de Kamerkring Arnhem 29 Christ. Hist. Kiesvereenigingen bevat.

Mede door bemoeiing van de K. K. Vereeniging werden de S. K. Vereenigingen in het leven geroepen.

Bij gelegenheid der verkiezing van leden voor de Tweede Kamer werden door de K. K. Vereeniging ruim 25000 verkiezingscouranten en een even groot aantal circulaires verspreid terwijl voor het adverteeren in alle dag- en weekbladen werd zorg gedragen.

Bij voortduring is getracht geworden in nauwe aanraking te blijven met de verschillende kiesvereenigingen, niet het minst door persoonlijk bezoek.

Met de geldmiddelen ging het niet vlot; deze moesten milder toevloeien. Te betreuren is het dat de meer goeude geestverwanten niet beter in den zak tasten. Veel werk werd verricht door ijverige propagandisten, die dit alles gratis deden. Echter is gebrek aan financiën oorzaak dat niet nog meer kan worden gedaan. Hierop de aandacht te vestigen is niet ongepast.

Apeldoorn, Dec. '18.

De Secretaris,

C. H. WEVERINK.

[IV. K. K. V. Nijmegen.]

De stichting van deze vereeniging is voorbereid door een redevoering van den Heer Snoeck Henkemans, gehouden te Nijmegen in Nov. 1917, de eerste werkzaamheden hadden plaats op een bijeenkomst aldaar van genoodigden uit den kring, welke geleid werd door Mr. J. J. Tilanus te Tiel. 18 Dec. 1917 kon toen reeds een vergadering gehouden worden van afgevaardigden der kiesvereenigingen; enkele van die vereenigingen bestonden reeds langer, verreweg de meeste waren pas gesticht. 't Reglement werd nu vastgesteld, een bestuur

gekozen. Als voorzitter trad op Mr. J. J. Tilanus te Tiel, secr. is H. H. Zurich te Nijmegen, penningmeester Ds. F. Schrale te Valburg, C. E. v. Koetsveld te Hedel en G. Leerink te Doetinchem waren de overige leden van het bestuur; de laatste is kortelings overleden. Er zijn in den kring 24 aangesloten kiesvereeningen. Dit is de opgave van Jan. en Febr. 1918.

In de praktijk blijkt, dat het verrichten der noodige dingen zeer bemoeilijkt wordt door gebrek aan geldmiddelen; 5 cts. per lid is geheel onvoldoende om de uitgaven te bestrijden. Een ernstige belemmering is ook de vorm van dezen kring; een blik op de kaart zal ieder doen zien, dat een strook, die begrensd wordt door de plaatsen Kuilenburg, Nederhemert, Batenburg, Heumen, Millingen, Winterswijk, Zelhem, Doesburg, Huissen, Kesteren niets van een cirkel heeft, daarbij komt nog het gebrek aan verkeersmiddelen in Maas en Waal en Bommelerwaard.

Nijmegen, Dec. '18.

De Secretaris,
H. H. ZURICH.

V. K. K. V. Rotterdam.

(Niet ingekomen.)

VI. K. K. V. 's Gravenhage.

De Kamerkring-Vereeniging 's Gravenhage leidt als zoodanig geen zelfstandig bestaan. Zij omvat de afdeelingen I, II en III, een vierde (Scheveningen) is in wording. Het Bestuur wordt gevormd door het Bestuur dezer drie afdeelingen, die voor candidaatsstellingen

afzonderlijk bijeenkomen, doch overigens meestal gezamenlijk vergaderen als Chr. Hist. Kiesvereniging 's Gravenhage. Het Bestuur dezer laatste is dus het Bestuur van de Kamer- (en Staten) Kring-Vereeniging.

Ter voorbereiding van de Kamerverkiezingen in 1917 vervulde zij de haar opgelegde verplichtingen. Andere heeft zij niet.

's Gravenhage, Dec. '18.

De Secretaris,

G. G. VAN AS.

VII. K. K. V. Leiden.

Onder leiding van de toenmalige voorz. der Unie, Dr. J. Th. de Visser, waren de Kamerkringveren. „Leiden” en de Statenkringveren. „Leiden” en „Gouda” op 14 Nov. 1917 opgericht. Op 19 Des. werd op een Bestuursvergadering een voorlopig reglement ontworpen, dat met enkele wijzigingen op 6 Febr. 1918 door de Vereniging werd aangenomen. Op deze vergadering werden tevens de kandidaten voor de Tweede Kamer besproken. Biezondere nadruk werd gelegd op de kandidatuur van onze voorz. Mr. J. Schokking. Voor de kring was het dan ook een groot genoegen, dat de Julie-verkiezingen onze leider in de Kamer brachten.

Herhaaldelijk vergaderde verder het Bestuur, een paar malen gezamenlik met de besturen der Statenkringveren. „Leiden” en „Gouda”. Veel en belangrijk werk werd afgedaan, waarvan in de eerste plaats het zeer belangrijke rapport der heren Ds. W. M. Kalkman te Nieuwerkerk a/d. IJ., Ds. C. Schweitzer te Leimuiden en Ds.

P. van Willenswaard te Krimpen a/d IJ. over een C. H.-pers genoemd moet worden.

Met blijdschap kunnen we konstateren, dat de organisatie der Unie in deze kring tans vaste vormen aanneemt, waartoe in niet geringe mate de broederlike samenwerking der verschillende korporaties heeft bijgedragen. Toch valt er in menige gemeente nog heel wat te doen. Op de kaart van de Kamerkring vormt de Krimpenerwaard b.v. nog een woestijngebied. Een schitterend figuur daarentegen maakt de gemeente Katwijk, waar van de 1951 geldige stemmen er 1090 op onze lijsten werden uitgebracht. Op politiek gebied zitten hier de wijzen in het Westen!

Leiden, Des. '18.

W. P. TEN KATE, *sekr.*

VIII. K. K. V. Dordrecht.

De vereeniging werd geconstitueerd 7 Nov. 1917 te Rotterdam na afloop van de vergadering der voormalige Provinciale Vereeniging in de Prov. Z. Holland. Voor het eerst kwam het gekozen bestuur bijeen 3 Dec. '17.

In deze vergadering werden de functies verdeeld en de voorbereidende werkzaamheden voor de naderende verkiezingen besproken. Tevens werd bepaald, dat op 16 Januari '18 de eerste vergadering van de K. K. V. zou worden gehouden. Op deze bijeenkomst werden voorloopige kandidaten genoemd en besproken. De lijst van voorloopige kandidaten, hier opgemaakt, en later nog door afdelingen aangevuld, werd aan **alle** aangesloten vereenigingen in den kring toegezonden.

Krachtig werd de actie bij de verkiezing gevoerd.

Het aantal uitgebrachte stemmen op 3 Juli 1918 bedroeg ruim 7000, wat vrij gunstig is, doch door voortgezette actie zeer kan toenemen. De Statenkring Delft maakte wat aantal stemmen betreft, een goede figuur.

13 Augustus '18 werd een tweede vergadering der Vereeniging gehouden. Hier werden de resultaten van de verkiezingen in Juli besproken en opmerkingen gemaakt en verzameld, die waarde voor de toekomst hebben. Een propoganda-commissie werd benoemd, die in overleg met de S. K.-besturen moet werken. Zij is samengesteld uit de H.H. S. Pols Jzn., Brielle; H. den Ouden, Pernis; W. J. Visser, Maasland.

Onmiddellijk werd deze Commissie opgedragen stappen te doen voor een eigen orgaan. Voor dit doel werden aan de Commissie toegevoegd Ds. Voorsteegh te IJselmende en A. Fortuin te Maassluis. Het rapport voor een orgaan was samengesteld, na zeer veel voorafgaanden arbeid, toen van de Pers-Commissie van den Kring Leiden een verzoek tot samenspreking inkwam. Hieraan werd voldaan. Besloten werd aan de vergadering van de S. K. besturen in Z. Holland voorstellen te doen voor een provinciaal blad. De financieele kwestie bleek bij alle besprekingen steeds het moeilijkste punt.

Maasland, Dec. '18.

De Secretaris,
W. J. VISSER.

IX. K. K. V. Amsterdam.

Aangaande den kring Amsterdam zij opgemerkt, dat de eerste December-vergadering volgens art. 9 van het nieuwe huishoudelijk reglement, nog moet gehouden

worden. Toch kan ik nu reeds melden, dat de actie grooter wordt en dat bijna alle Hervormde Predikanten hun instemming met de Unie hebben uitgesproken, terwijl meerderen hunne medewerking hebben toegezegd. Met de Christelijke Onderwijzers zal het bestuur binnen kort eene samenspreking houden.

Amsterdam, Dec. '18.

De Secretaris,
JAN TER HAAR JR.

X. K. K. V. den Helder.

(Niet ingekomen.)

XI. K. K. V. Haarlem.

Op verzoek van het hoofdbestuur van de Unie belaste zich het bestuur van de C. H. kiesvereniging te Haarlem met de voorbereidende werkzaamheden, die noodig waren om te komen tot oprichting van eene kringvereniging in den kamerkring Haarlem.

Op 24 Nov. '17 kwamen op haar verzoek een elftal afgevaardigden bijeen van kiesverenigingen in dezen kring. Vertegenwoordigd waren Haarlem, Heemstede, Beverwijk, Ouder-Amstel, Busoum en Hilversum. Mede was aanwezig namens het hoofdbestuur de heer Mr. H. Verkouteren.

De definitieve oprichtingsvergadering had plaats op 22 Dec. 1917. Daarbij bleek, dat behalve in genoemde plaatsen nog kiesverenigingen bestonden te Schoten, IJmuiden, Velseroord, Nieuwer Amstel, Naarden en Weesp.

Dit aantal werd nog belangrijk uitgebreid. Tengevolge

van de gevoerde propaganda werden kiesvereeningen opgericht te Wijk aan Zee, Wijkeroog, Santpoort, Spaarndam, Bennebroek, Haarlemmermeer, Sloterdijk, 's Gravenland, Nederhorst den Berg en Korteboef, zoodat thans 22 vereeningen aangesloten zijn. Bovendien werden de candidaten voor de Tweede Kamer gesteund door de Vrij Anti Rev. Kiesvereening te Huizen.

Het Bestuur werd als volgt samengesteld :

Jhr. Dr. C. G. S. Sandberg, Haarlem, voorzitter ;

W. Roodenburg, Haarlem, secretaris ;

J. Deinum, Velsen, penningmeester ;

C. D. v. d. Vliet, Overveen ;

R. G. de Winter, Heemstede ;

A. v. Blaaderen, Ouder Amstel ;

E. Luden, Hilversum ;

Mr. H. Th's Jacob, Bussum ;

Dr. A. A. Knaap, Weesp.

Tot lid van het hoofdbestuur werd gekozen de Heer Mr. H. Th's Jacob.

In de drie statenkringen Haarlem, Velsen en Weesp werden kringvereeningen opgericht.

De uitslag van de stemming voor de Tweede Kamer viel in 't algemeen niet tegen. Er bleek in sommige plaatsen hard gewerkt te zijn, terwijl tevens bleek, dat een groot gedeelte van den kring nog braak ligt. Goede hoop bestaat, dat ook daar liefde komt voor de Christ. Hist. Unie. De komende statenverkiezing wordt met goede verwachting tegemoet gezien.

Haarlem, Dec. '18.

De Secretaris,

W. ROODENBURG.

XII. K. K. V. Middelburg.

In het laatst van 1917 werd de Kamerkringver. in een vergadering te Middelburg geconstitueerd. Daar de organisatie van de Chr. Hist. Unie in Zeeland nog zeer veel te wenschen overliet, was de propaganda naast de voorbereiding van de Kamerverkiezingen een der voornaamste werkzaamheden. Dankbaar mogen we nu na een jaar terugzien op de resultaten met de propaganda bereikt; een vijf en twintigtal nieuwe kiesvereeningen werden opgericht. Wie de eigenaardige toestanden in onze provincie kent en daarbij de moeilijkheden in de communicatie in aanmerking neemt, zal met ons moeten erkennen, dat hier inderdaad veel bereikt is. We mogen niet nalaten hierbij een woord van dank en hulde te richten tot onzen provincialen afgevaardigde in het Hoofdbestuur, Ds. P. J. Steinz te Goes, die met een toewijding welke boven alle lof verheven is, de zaak der Chr. Hist. Unie heeft voorgestaan.

De resultaten bij de stemming voor de 2^e Kamer verkregen kwamen vrijwel overeen met de verwachtingen door ingewijden daarvan gekoesterd. Op de basis van het toen behaalde stemmencijfer mogen wij straks op 4 zetels voor de Prov. Staten rekenen, waar thans de Heer W. van Oeveren het eenige Chr. Hist. lid is. Ook voor de Gemeenteraadsverkiezingen hebben we goeden moed. Ongetwijfeld zal op vele plaatsen het Chr. Hist. element versterkt worden. Zal men echter al het mogelijke willen bereiken, dan moet er rusteloos propaganda gemaakt worden. Er moeten kiesvereeningen opgericht worden, het is noodig in ruimen kring onze

beginselen te verbreiden, opdat straks duizenden en voor de Staten en voor de Gemeenteraad welbewust kiezen voor de Chr. Hist. beginselen.

Vlissingen, Nov. '18. *De afgetreden Secretaris*,
A. P. JUNG CURT JR.

XIII. K. K. V. Utrecht.

Afgevaardigden van de bestaande Chr. Hist. Kiesverenigingen hebben in het begin des jaars een Kamerkringvereniging Utrecht gesticht. Een bestuur van **tien** leden is benoemd; vijf uit de stad en vijf uit de provincie. Dadelijk daarop is de organisatie ter hand genomen, voorloopig met bevredigenden uitslag. Bestaande verenigingen werden uitgebreid en op verschillende plaatsen kwamen nieuwe kiesverenigingen tot stand, waaraan vele geestverwanten zich beijverd hebben, zoowel door spreekbeurten te vervullen als door het vormen van voorloopige comité's. Deze werkzaamheden worden steeds voortgezet. Meermalen werd echter het gemis van een Provinciaal Chr. Hist. blad betreurd en de mogelijkheid van het stichten van een orgaan is ernstig overwogen. De voorbereiding van de Kamerverkiezing liep geregeld en met alle kracht is er gewerkt het stemmenaantal op de Chr. Hist. lijst zoo groot mogelijk te doen zijn. Tevreden zijn wij nog niet: organisatie in elke gemeente en in elk dorp blijft het streven.

Een der leden Jhr. Melvil van Cambee te Rijsenburg ontviel aan het Bestuur door den dood. In zijne plaats werd gekozen de Heer S. Floor te de Bilt. Op initiatief

van het Bestuur van den Kamerkring is men overgegaan tot het stichten van twee Statenkringverenigingen. De Kring Utrecht was spoedig klaar, maar ook de Statenkring Amersfoort is thans geheel gereed. De taak van alle Besturen blijft het verbreiden van de Christ. Hist. beginselen in breede kringen van de bevolking der provincie.

Utrecht, Dec. '18.

De Secretaris,

J. J. VAN WERMESKERKEN.

XIV. K. K. V. Leeuwarden.

Er werden gedurende 1918 twee vergaderingen van den Kamerkring met afgevaardigden der kiesverenigingen gehouden en 10 bestuursvergaderingen. Het voornemen bestaat in December nog een vergadering van den Kamerkring te houden en minstens een bestuursvergadering. Bovendien werd er een vergadering gehouden van het bestuur met besturen van de Statenkringen waarop alle kringen vertegenwoordigd waren. De Statenkringen in de Provincie zijn volledig georganiseerd.

In Februari werd aangevangen met de uitgifte van een orgaan van den Kamerkring onder den naam van „de Banier” dat tweemaal per week wordt uitgegeven bij den heer A. J. Osinga te Sneek. Uit het Bestuur werd daarvoor een commissie van redactie gevormd.

De samenstelling van het bestuur van den Kamerkring en van die der Statenkringen is vermeld achter in dit boekje.

Ternaard, Dec. '18.

De Secretaris,

J. L. OOSTERHOFF.

XV. K. K. V. Zwolle.

Als eerste K. K. V. der Chr. Hist. Unie werd ze den 10^{en} October '18 opgericht. 't Aantal kiesvereeningen dat vroeger provinciaal georganiseerd was en nu in de nieuwe organisatie werd opgenomen, bedroeg 23 met ongeveer 960 leden. Door de gevoerde propaganda bedraagt thans (1 Dec. 1917) 't aantal aangesloten vereeningen 37 met een ledental van ongeveer 1840, terwijl bovendien op verschillende plaatsen waar geen kiesvereeningen is personen zijn, met wie 't bestuur in verbinding staat, een soort correspondenten derhalve, al kent onze organisatie officieel dit instituut niet. Behalve de oprichtingsvergadering, werd nog één K. K. V. vergadering gehouden en wel 19 Jan. 1918. Het K. K. V.-Bestuur vergaderde in 't afgelopen tijdperk vijfmaal, om allerlei zaken, die met ons werk in verband staan te bespreken, terwijl 't bovendien 16 October '18 een vergadering hield met de Statenkringbesturen, ten einde over de te volgen gedragslijn met 't oog op de Prov. Statenverkiezingen te spreken.

Als orgaan van de K. K. V. deed dienst „De Overijselaar”. 't Spijt ons te moeten mededeelen, dat door allerlei oorzaken ons orgaan niet floreert. Ofschoon dit ten deele ook wel aan den inhoud zal liggen, moet 't voor een niet gering deel geweten worden aan 't gebrek aan belangstelling in onze kringen. Men stelt zich maar al te gauw tevreden met 't een of ander neutraal blad. Tegenover den ijver door tal van leden in verschillende plaatsen der provincie betoond, staat de laksheid van anderen, waardoor sommige afdeelingen een kwijnend

bestaan lijden. Zoo had de secretaris der K. K. V. de grootste moeite om van sommige afdeelings-secretarissen de noodige gegevens machtig te worden, twee, driemaal moest geschreven worden en dan kwam er soms **nog** geen antwoord. Met dankbaarheid mag daartegenover geconstateerd worden, dat 't grootste deel der secretarissen hun plicht beter verstaan en den K. K. V.-secretaris op eerste aanvraag steeds antwoordden. Ofschoon er veel gewerkt is, had er ongetwijfeld toch meergedaan kunnen worden, indien 't opgerichte Propagandafonds een beter gevulde kas gehad had. Persoonlijke toewijding kan veel goed maken, maar 't is nu eenmaal niet anders, ook geld is een onmisbare factor voor 't goed slagen van onzen arbeid. Moge een volgend verslag melding maken van een ruimer vloeien der geldmiddelen, maar bovenal van een krachtig ontwikkeld vereenigingsleven, blijkende uit een levende belangstelling in alles wat met theorie en practijk van onze Christ. Hist. Unie samenhangt.

Zwolle, Dec. '18.

De Secretaris,

W. F. C. v. D. BROEK.

XVI. K. K. V. Groningen.

(Niet ingekomen).

XVII. K. K. V. Assen.

(Niet ingekomen).

XVIII. K. K. V. Maastricht.

Op 2 Febr. had te Sittard de constitueerende vergadering plaats, welke door 14 personen werd bijgewoond. Een bestuur werd gekozen, bestaande uit de Heeren Sybranda en Walstra te Hoensbroek, Tiems te Rumpen, Mieog te Sittard en Brörens te Heerlen. Als afgevaardigde naar het Hoofdbestuur werd aangewezen Mr. Dr. W. F. J. Frowein. Wegens bedanken van den heer Mieog werd in October de heer A. v. d. Vaart benoemd, zoodat het bestuur thans als volgt is samengesteld:

K. Sybranda, voorzitter, Hoensbroek (post Hoevenrade).

A. C. Brörens, Heerlen, Molenberg 52, secretaris.

A. v. d. Vaart, penningmeester, Heerlen.

H. Walstra, Hoensbroek.

R. Tiems, Rumpen.

Mr. Dr. W. F. J. Frowein, Heerlen.

Er werden in dit jaar 5 ledenvergaderingen gehouden en 5 bestuursvergaderingen alle in verband met de Kamer- en Statenverkiezingen.

Op initiatief van het Kamerkringbestuur werden kiesveren. opgericht te Schaesberg, Kerkrade, Hoensbroek, Brunssum, Gennep, terwijl nog enkele in voorbereiding zijn.

Ook werd de Statenkringveren. „Heerlen” gevormd en het bestuur als volgt samengesteld:

A. C. Brörens, voorz., Heerlen.

P. Bekker, secr., Heerlen, Leenhof II 38.

H. Walstra, penningm., Hoensbroek post Kouwenrade.

K. Sikking, 2^e voorz., Hoensbroek.

G. ter Brugge, 2^e secr., Heerlen.

D. v. Dodewaard, Schaesberg.

B. v. d. Weide, Kerkrade.

Aan het vormen van de Statenkringveren. „Sittard” wordt gewerkt.

Voor de Kamerverkiezingen werd een flinke propaganda gevoerd o.a. door de uitgave in 5 Nr. van de „Uniebode” (5 × 1000 exempl.). Het Kamerkringbestuur was zooveel mogelijk actief. Heel de organisatie moest echter van den grond af worden opgebouwd; een jaar geleden was er **niets**, geen enkele kiesveren. van de C. H. Unie in Limburg. Nu zijn er 7, terwijl goede verwachting bestaat dat er nog enkele zullen volgen.

Heerlen, Dec. '18.

De Secretaris,
A. C. BRÖRENS.

REGLEMENT

VAN DE

Vereeniging van Christelijk-Historische Leden van Gemeentebesturen in Nederland.

ARTIKEL 1.

De Vereeniging van Christelijk-Historische Leden van Gemeentebesturen in Nederland, opgericht te 's Gravenhage, 20 November 1916, is gevestigd te 's Gravenhage.

ART. 2.

Haar grondslag is het Program van Beginselen der Christelijk-Historische Unie.

ART. 3.

Haar doel is het leggen van een band tusschen de Leden van Gemeentebesturen in Nederland, die gezamenlijk wenschen te streven naar eendrachtige toepassing van de Christelijk-Historische beginselen, ook in de ontwikkeling en de leiding der gemeentelijke zaken.

ART. 4.

Zij tracht dit doel te bereiken door onderlinge studie studie van gemeentezaken, door het houden van vergaderingen, door het uitnoodigen van bevoegde sprekers, door het uitgeven van geschriften en door andere middelen, die tot bereiking van het doel der Vereeniging dienstig mochten worden geacht.

ART. 5.

Zij streeft naar samenwerking met den Bond van Anti-revolutionaire Gemeenteraadsleden, opgericht op 1 Juli 1908.

ART. 6.

Leden van den Bond van Anti-revolutionaire Gemeente-

raadsleden kunnen door het Bestuur als buitengewoon lid der Vereeniging worden aangenomen.

Het Bestuur der Vereeniging verleent zijn tusschenkomst voor de aanmelding van de leden der Vereeniging, die als buitengewoon lid tot dezen Bond mochten wenschen toe te treden.

ART. 7.

De Vereeniging heeft gewone en buitengewone leden. De buitengewone leden worden uitgenoodigd tot alle vergaderingen en hebben daar een adviseerende stem.

Gewoon lid kunnen zijn burgemeesters en gemeenteraadsleden in Nederland, leden der Christ.-Hist. Unie.

Buitengewoon lid kunnen zijn, behalve de personen, bedoeld in het eerste lid van art. 6, leden van Gedeputeerde Staten, oud-burgemeesters en oud-leden van Gemeenteraden, leden der Christelijk-Historische Unie.

ART. 8.

Gewone en buitengewone leden betalen een jaarlijksche bijdrage van twee gulden vijftig cents.

ART. 9.

Het Bestuur der Vereeniging bestaat uit vijf leden, onder welke een Voorzitter, een Secretaris en een Penningmeester.

De Bestuursleden worden gekozen door de gewone leden der Vereeniging, ter Jaarlijksche Algemeene Vergadering tegenwoordig; zij verdeelen onderling de bestuursfunctiën.

Elk jaar treedt, volgens rooster, één der Bestuursleden af, voor het eerst op de Jaarlijksche Algemeene Vergadering in April 1917. De aftredenden zijn herkiesbaar.

ART. 10.

De Jaarlijksche Algemeene Vergadering wordt gehouden in de maand April.

Tijd en plaats worden door het Bestuur bepaald en

twee weken vóór den dag der vergadering aan de leden, per oproepingsbrief, bekend gemaakt.

ART. 11.

Alle besluiten worden genomen bij meerderheid der aanwezige leden, die ter vergadering hunne stem hebben uitgebracht.

Indien, bij eene verkiezing, deze meerderheid, ook bij tweede vrije stemming, niet mocht zijn verkregen, heeft eene herstemming plaats tusschen het dubbeltal, dat de meeste stemmen op zich vereenigde.

Tot ontbinding der Vereeniging kan slechts worden besloten, als het voorstel daartoe op den oproepingsbrief is vermeld — en dan met twee derden der uitgebrachte stemmen.

ART. 12.

Het Vereenigingsjaar valt samen met het kalenderjaar, Het eerste Vereenigingsjaar eindigt 31 December 1916.

Aldus vastgesteld in de Oprichtingsvergadering, gehouden te 's Gravenhage, 20 November 1915.

HET BESTUUR :

B. J. GERRETSON, *Voorzitter.*

G. G. VAN AS, *Secretaris.*

W. BARON v. D. BORCH v. VORDEN,
Penningmeester.

J. TER HAAR, JR.

MR. A. VAN DER HOEVEN.

I. R. SNOECK HENKEMANS, Adviseerend Lid.

Kort Verslag van den Secretaris.

De vereeniging hield hare jaarlijksche algemeene vergadering op Dinsdag 5 November in het Zuid-Holl. koffiehuis te 's Gravenhage.

Hoofdpunten van de agenda waren :

de bespreking van het rapport der Commissie inzake het Woningvraagstuk ; inleider Jhr. Mr. J. W. H. Rutgers van Rozenburg, Burgemeester van Baarn en

de bespreking omtrent hetgeen de laatste Kamerverkiezing leerde in verband met de a.s. verkiezingen voor den Gemeenteraad ; inleider de Heer J. R. Snoeck Henkemans, lid van den Gemeenteraad van 's Gravenhage.

De Commissie, die rapport uitbracht in zake het Woningvraagstuk bestond uit de Heeren :

H. J. de Groot, G. van Lanckeren, C. Vlaanderen K. Pzn., G. A. van der Wilde en Jhr. Mr. J. W. H. Rutgers van Rozenburg.

De Commissie, die rapport zal uitbrengen over de rechtspositie van gemeente-ambtenaren en -beambten bestaat uit de Heeren Mr. Th. 's Jacob, voorzitter ; H. J. Bulten ; J. Balkestein ; A. Folmer.

De Vereeniging telt 69 leden.

De afgetreden Secretaris,

Rijswijk (Z.-H.).

B. J. D. ZUBLI.

TROONREDE

uitgesproken door

H. M. DE KONINGIN

Dinsdag 17 September 1918.

Te midden van U, leden der Staten-Generaal, is het mij eene behoefte openlijk uiting te geven aan de zorg en de smart, die de buitengewone nooden van mijn volk, waarmede Ik zonder ophouden medeleef en medegevoel, in mij opwekken. Te grooter is de dankbaarheid, waarmede Ik jegens God vervuld ben, nu voor ons land de vrede bewaard bleef. De nog steeds woedende wereldoorlog blijft van ons geheele volk zware offers eischen, die, naar Ik vast vertrouwen, ook verder bereidwillig zullen worden gebracht.

Niettegenstaande gerezen moeilijkheden, tengevolge waarvan de economische toestand een voortdurend ernstiger karakter aanneemt, bleven onze betrekkingen met alle mogendheden van vriendschappelijken aard. De verplichtingen, die op een neutralen staat rusten, zal Ik met onveranderde nauwgezetheid en vastberadenheid blijven nakomen. De beproefde eensgezindheid der natie geeft mij steun bij mijn onwrikbaar voornemen onze onafhankelijkheid tegen iedere aanranding tot het uiterste te verdedigen.

Dit belet niet, dat getracht zal worden de lasten der

mobilisatie, zonder vermindering der weermacht, te verlichten.

De voorziening in het uit de tijdsomstandigheden voortvloeiend gebrek aan noodzakelijke levensbehoeften blijft het onderwerp van mijn voortdurende zorg.

Ik ben er op bedacht de daartoe strekkende maatregelen zoo weinig drukkend mogelijk te doen zijn en te streven naar zekerheid van de rechten naast de plichten der ingezetenen.

Reeds thans zal volle aandacht worden geschonken aan de maatregelen, die na den oorlog zoowel hier te lande als in de koloniën zullen moeten worden getroffen om den zoozeer ontwrichten handel en nijverheid de voorlichting en steun te geven, die zij alsdan behoeven.

De toestand van 's lands schatkist wordt steeds meer zorgwekkend en vordert dringend zooveel mogelijk beperking van uitgaven. Daarnevens zullen ingrijpende maatregelen tot versterking van middelen niet kunnen uitblijven.

Instelling van een departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en een ander voor Arbeidsaangelegenheden ligt in mijn voornemen.

De uitvoering van het gewijzigd artikel 192 der Grondwet zal in den geest van onderling vertrouwen en toenadering, die de herziening heeft gekenmerkt, ten spoedigste en met kracht worden ter hand genomen. Zonder dat deze uitvoering wordt vertraagd, zullen ter wille van billijkheid, onverwijld de noodige voorstellen worden ingediend tot wegneming van de steeds toenemende ongelijkheid in bezoldiging van openbare en bijzondere onderwijzers.

Aan de in 1913 tot stand gekomen verzekeringswetten zal zonder vertraging uitvoering worden gegeven. Voorstellen tot aanvulling van die wetten zullen u vervolgens worden gedaan. De opbouw der sociale wetgeving zal worden voortgezet. Regeling der collectieve arbeidsovereenkomst, zoo wat de publiekrechtelijke als de privaatrechtelijke zijde betreft, zal worden ter hand genomen. De uitvoering van waterstaatswerken, daaronder begrepen de drooglegging der Zuiderzee, zal met kracht worden voortgezet en ondernomen.

Het ontwerp der Indische begrooting dat U zal worden aangeboden, is dit jaar voor het eerst in Indië in openbare behandeling voorbereid. De goede verzorging van de geestelijke en stoffelijke belangen der inlandsche bevolking heeft mijn voortdurende aandacht. Met stipte eerbiediging van de godsdienstige overtuiging der ingezetenen, wordt dankbaar de steun aanvaard, dien het Westersch particulier initiatief biedt en met name de hooge beteekenis erkend van den arbeid der Christelijke zending. Tegen drank- en opiummisbruik zal de strijd krachtig worden voortgezet. Ruimer deelneming van de ingezetenen aan de behartiging van de locale belangen en uitbreiding van autonomie en zelfbestuur zullen zoowel de eigen geaardheid der bevolking tot haar recht doen komen als de vrijwillige saamhoorigheid met het moederland sterken. Deze strekke tot rechten grondslag voor de krachtige economische en militaire weermacht waarvan de vorming zooveel mogelijk zal worden voortgezet.

In de West-Indische koloniën wordt mede de druk der tijdsomstandigheden gevoeld, naar sterking van haar draagvermogen zal worden gestreefd.

Bij het toenemen der binnen- en buitenlandsche moeilijkheden vertrouw Ik des te vaster op Uwe onverdeelde medewerking.

Met de bede, dat God ons volk in eendracht moge sterken en door de zware tijden tot betere dagen moge voeren, verklaar ik de gewone zitting der Staten-Generaal geopend.

PROCLAMATIE!

Door H. M. de Koningen is 20 November '18 de volgende proclamatie uitgevaardigd, welke in een buitengewone Staatscourant is bekend gemaakt.

Aan Mijn Volk!

Ik voel Mij gedrongen, na hetgeen wij in de bange oorlogsjaren en in de laatste dagen met elkander hebben doorleefd, een woord tot U, Mijn Volk, te spreken.

De oorlog spoedt ten einde; onze onafhankelijkheid is bewaard. Ik breng Mijnen hartelijken dank aan de mannen van leger en vloot, die onvermoeid de wacht hebben betrokken en hun krachten en tijd hebben ten offer gebracht, en niet minder aan U allen, mannen en vrouwen, die met geduld en volharding de ontbering, door den krijg veroorzaakt, hebt gedragen.

De toon van dank voor ons behoud verstomde korten tijd.

Want onder den indruk van de geweldige beïoeringen

in de volken van Europa is ook in Ons Vaderland de staatsorde een oogenblik bedreigd.

Het antwoord daarop door U met overweldigende meerderheid gegeven, heeft op Mij een diepen indruk gemaakt. Ik dank U daarvoor uit den grond van Mijn Hart. Getrouw aan de traditie van Mijne Voorvaderen, heb Ik nooit anders gewild dan Mijn Volk te dienen door handhaving van het recht en bevestiging zijner vrijheden, door verzekering van ieders rechtmatige aanspraken op geestelijk en stoffelijk gebied. Gedragen door Uwe liefde en trouw, zie ik Mij in die roeping bevestigd.

Het grondwettig gewaarborgd recht van het Volk om langs wettigen weg, niet onder den druk van dreigement zijn verlangen over zijn lot te doen kennen, is gehandhaafd en het parlementair overleg kan worden voortgezet.

Het is Mijn verlangen de voorgenomen hervormingen door te zetten en aan te vullen met de snelheid, die past bij den polsslag van aezen tijd.

Reactie zij uitgesloten ; wij moeten vooruit.

Het is Mijn begeerte, dat de nood van het volk in al zijn diepte worde gepeild, en naar de mate van de kracht der Overheid door deze worde bestreden.

Het is Mijn wil om steeds in nauwe aanraking te zijn met deze volksgeest en om te regeeren in overleg met de vertegenwoordiging van het geheele volk.

Ik heb verstaan, dat Gij Mij daarin steunt en met liefde en vertrouwen tegemoet treedt.

Met liefde en vertrouwen aanvaard Ik dien steun.

God zegene en behoede ons dierbaar Vaderland !

Samenstelling Koninklijk Huis.

- H. M. Wilhelmina, Helena, Paulina, Maria, Koningin der Nederlanden, geb. 31 Aug. 1880.
- Z. K. H. Hendrik, Wladimir, Albrecht, Ernst, Hertog van Mecklenburg-Schwerin, Prins der Nederlanden, Gemaal van H. M. de Koningin, geb. 19 April 1877.
- H. K. H. Juliana, Louise, Emma, Maria, Wilhelmina, dochter van Z. K. H. Prins Hendrik en H. M. Koningin Wilhelmina, geb. 30 April 1909.
- H. M. Adelheid, Emma, Wilhelmina, Theresia, Koningin-Moeder, geb. 2 Augustus 1858.

Samenstelling Ministerie.

- Minister v. Binnenl. Zaken : Jhr. Mr. Ch. J. M. Ruys de Beerenbrouck.
- „ „ Buitenl. „ : Jhr. Mr. Dr. H. A. van Karnebeek.
- „ „ Justitie : Mr. Th. Heemskerk.
- „ „ Financiën : Mr. S. de Vries Cz.
- „ „ Oorlog : Jhr. G. A. A. Alting von Geusau.
- „ „ Marine : ~~W. Naudin ten Cate.~~
- „ „ Waterstaat : A. A. H. W. König.
- „ „ Landbouw, Nijverheid en Handel : H. A. van IJsselsteijn.
- „ „ Koloniën : A. W. F. Idenburg.
- „ „ Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen : Dr. J. Th. de Visser.
- „ „ Arbeid : Mr. P. J. M. Aalberse.

Samenstelling Eerste Kamer.

Noord-Brabant.

Mr. J. W. van der Biesen (R.K.) — Jhr. P. J. J. S. M. van der Does de Willebois (R.K.) — Jhr. Mr. F. X. A. Verheijen (R.K.) — Mr. W. M. van Lanschot (R.K.) — Mr. A. J. J. M. Smits (R.K.) — R. J. A. Diepen (R.K.).

Gelderland.

A. M. J. E. A. Baron van Lamsweerde (R.K.) — Mr. F. J. M. A. Reekers (R.K.) — Mr. P. C. 't Hooft (A.R.) — Mr. W. H. J. Th. van Basten Batenburg (R.K.) — Mr. O. J. E. Baron van Wassenaer van Catwijck (C.H.) — H. Colijn (A.R.).

Zuid-Holland.

J. J. G. Baron van Voorst tot Voorst (R.K.) — Mr. L. W. C. van den Berg (A.R.) — Dr. H. Bavink (A.R.) — Jhr. Mr. Dr. N. C. de Gijselaar (C.H.) — Dr. A. Kuyper (A.R.) — G. J. van Swaay (R.K.) — Mr. A. van der Hoeven (C.H.) — A. J. A. Gillissen (R.K.) — F. H. van Wichen (R.K.) — J. H. de Waal Malefijt (A.R.).

Noord-Holland.

J. A. Laan (U.L.) — Mr. F. S. van Nierop (L.) — H. P. Staal (U.L.) — K. Cr. de Boer (V. D.) — Dr. J. Kraus (L.) — J. F. Cremer (U.L.) — D. J. van Houten (L.) — Mr. I. Kappeijne van de Copello (L.) — W. H. Vliegen (S.D.A.P.).

Zeeland.

Mr. A. J. F. Fokker van Crayenstein-Rengerskerke (L.) — Mr. C. Lucasse (A.R.).

Utrecht.

G. C. D. d'Aumale Baron van Hardenbroek van Hardenbroek (A. R.) — Jhr. Mr. J. W. M. Bosch van Oud Amelisweerd (R. K.)

Friesland.

H. H. van Kol (S.D.A.P.) — E. J. Bergsma (L.) — H. Polak (S.D.A.P.) — Mr. H. Binnerts (L.)

Overijssel.

Dr. H. Franssen (A.R.) — Mr. W. L. baron de Vos van Steenwijk (C.H.) — D. W. Stork (V.L.)

Groningen.

R. P. Dojes (L.) — J. B. Westerdijk (L.) — Mr. Dr. C. C. Geertsema (L.)

Drenthe.

Mr. G. W. Baron van der Feltz (L.) — Jhr. M. H. G. van Holthe tot Echten (L.)

Limburg.

Jhr. A. H. J. H. Michiels van Kessenich (R.K.) — O. M. F. Haffmans (R.K.) — Jhr. Mr. L. H. L. J. van der Maesen de Sombreff (R.K.)

Samenstelling Tweede Kamer.

Antirevolutionaire Partij. (13)

Dr. E. J. Beumer; A. Colijn; L. F. Duymaer van Twist; J. F. Heemskerk; J. van der Molen; F. H. de Monté ver Loren; Mr. V. H. Rutgers; Dr. J. G. Scheurer; J. Schouten; C. Smeenk; C. van der Voort van Zijp; Mr. J. A. de Wilde; A. Zijlstra.

Bond van Christen-Socialisten. (1)

J. W. Kruyt.

Bond van Vrije-Liberalen. (4)

Mr. H. C. Dresselhuijs; J. W. Niemeijer; Mr. A. G. A. Ridder van Rappard; Prof. Mr. A. C. Visser van IJzendoorn.

Christelijk-Historische Unie. (7)

J. A. Bakker; Jhr. Mr. D. J. de Geer; Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman; Mr. J. Schokking; J. R. Snoeck Henkemans; Mr. R. van Veen; J. Weitkamp.

Christelijk-Sociale Partij. (1)

Mr. Dr. A. R. van der Laar.

Christen-Democratische Partij. (1)

A. P. Staalman.

Economische Bond. (3)

W. H. de Buissonjé; L. de Groot; Mr. M. W. F. Treub.

Liberale Unie. (6)

Jhr. Mr. W. Th. C. van Doorn; Mr. D. Fock; Dr. C. Lely; Jhr. R. R. L. de Muralt; P. Otto; Mr. P. Rink.

Middenstandspartij. (1)

A. Staalman.

Neutrale Partij. (1)

H. J. ter Hall.

Plattelandersbond. (Links) (1)

F. Bos.

Roomsch-Katholieke Staatspartij. (30)

A. H. A. Arts; Ch. L. v d. Bilt; Mr. J. B. Bomans; Mr. Ch. E. Bongaerts; G. Bulten; Dr. L. N. Deckers; J. B. van Dijk; A. H. J. Engels; N. N. Fleskens; P. F. Fruijtner; Mr. Dr. H. A. G. van Groenendael; P. J. J. Haazevoet; H. G. M. Hermans; W. J. F. Juten; Mr. M. J. C. M. Kolkman; Mr. Dr. D. A. P. N. Koolen; C. J. Kuiper; Mr. J. A. Loeff; Dr. W. H. Nolens; J. Poels; J. van Rijzewijk; Mr. P. J. Reymer; Mr. Dr. A. B. G. M. van Rijckevorsel; Mr. J. R. H. van Schaik; H. Stulemeyer; Mr. J. A. Swane; A. C. A. van Vuuren; J. J. Wintermans; Mr. J. B. L. C. C. de Wijckerslooth de Weerdesteyn; Mr. A. J. M. J. Baron van Wijsbergen.

Sociaal-Democratische Arbeiderspartij. (22)

J. W. Albarda; J. E. W. Duys; A. H. Gerhard; Suze Groeneweg; W. P. G. Helsdingen; L. M. Hermans; A. W. Heykoop; T. W. N. Hugenholtz; Jhr. W. C. de Jonge; A. B. Kleerkoper; J. ter Laan; K. ter Laan; F. L. Ossendorp; J. Oudegeest; E. Rugge; Mr. G. W.

Sannes; J. H. A. Schaper; J. v. d. Tempel; Mr. P. J. Troelstra; Dr. Th. van der Waerden; J. H. F. van Zaderhoff; A. B. de Zeeuw.

Sociaal Democratische (of Communistische) Partij. (2)

Dr. W. van Ravesteijn; D. Wijnkoop.

Socialistische Partij. (1)

H. Kolthek.

Verbond Democratisering Weermacht. (1)

W. Wijk.

Vrijzinnig Democratische Bond. (5)

Jhr. Mr. Dr. E. A. van Beresteijn; Th. M. Ketelaar, Mr. H. P. Marchant; Mr. P. J. Oud; E. M. Teenstra.

Chr.-Hist Leden Provinciale Staten.

Noord-Brabant.

Geene.

Gelderland.

Mr. A. Royaards van Scherpenzeel; E. W. Baron van Wassenaar van Catwijck; Mr. W. Roosmale Nepveu; Jhr. Dr. J. M. van Haersma de With; Mr. M. P. D. Baron van Sytzama.

Zuid-Holland.

P. J. Brunt; Mr. J. C. van der Lip; W. Los; Mr. Dr. J. Schokking; C. L. van Willenswaard; B. J. Gerretson; L. J. Karreman; Jhr. Mr. D. J. de Geer; J. van Vessem.

Noord-Holland.

6
Mr. L. M. de Jong Schouwenburg; Mr. H. Verkou-
teren; Jhr. Mr. D. E. van Lennep; Jhr. Mr. P. Teding
van Berkhout; Jhr. Mr. H. Gevers van Marquette; Jan
ter Haar Jr.

Zceland.

1
W. van Oeveren.

Utrecht.

Mr. H. J. Doude v. Troostwijk; Jhr. L. M. Schuurbeque
Boeye; F. Labouchère; Jhr. Mr. K. J. Schorer; Mr. C.
J. W. Loten van Doelen Grothe; A. J. Bicker Caarten;
Jhr. G. J. A. Schimmelpenninck; Mr. M. P. Th. à Th.
van der Hoop van Slochteren; Mr. H. J. H. Baron van
Boetzelaer.

Friesland.

9
M. R. van Bruggen; D. G. Reitsma; J. T. van de
Wint; J. L. Oosterhoff; M. van der Laan; P. Groene-
veld; W. Kroese; A. A. Bajema; B. W. Okma.

Overijssel.

5
H. W. ten Kate; A. Baron van Dedem; J. W. J.
Baron de Vos van Steenwijk; H. J. Bulten; D. Be-
rends Azn.

Groningen.

4
Mr. E. J. Th. à Th. van der Hoop van Slochteren.

Drenthe.

J. Knoppers.

Limburg.

1
Geene.

CHRISTELIJK-HISTORISCHE UNIE.

Hoofdbestuur.

<i>Eere-Voorzitter</i>	:	Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman.
<i>1e Voorzitter</i>	:	Mr. J. Schokking.
<i>2e „</i>	:	Jhr. Mr. D. J. de Geer.
<i>1e Secretaris</i>	:	J. R. Snoeck Henkemans.
<i>2e „</i>	:	H. W. Tilanus (tevens afgevaardigde voor Tilburg).
<i>1e Penningmeester</i>	:	Jan ter Haar Jr.
<i>2e „</i>	:	Jhr. Mr. J. W. H. Rutgers van Rozenburg (tevens afgevaardigde voor Utrecht. Mr. J. Ankerman. Prof. Dr. J. R. Slotemaker de Bruïne. Mr. R. van Veen. Mr. B. I. D. Zubli. (vacature).

Afgev. voor Kring	I, 's Bosch:	Ds. A. Daran.
„ „ „	II, Tilburg:	H. W. Tilanus.
„ „ „	III, Arnhem:	H. C. J. te Loo.
„ „ „	IV, Nijmegen:	C. E. van Koetsveld.
„ „ „	V, Rotterdam:	B. J. Gerretson.

Afgev. voor Kring	VI, 's Gravenhage: H. J. de Groot.
” ” ”	VII, Leiden : Ds. P. van Willenswaard.
” ” ”	VIII, Dordrecht : L. J. Karreman.
” ” ”	IX, Amsterdam : Mr. H. Verkouteren.
” ” ”	X, den Helder : W. J. Kernkamp.
” ” ”	XI, Haarlem: Mr. H. Th.'s Jacob.
” ” ”	XII, Middelburg : Ds. P. J. Steinz.
” ” ”	XIII, Utrecht : Jhr. Mr. J. W. H. Rutgers van Rozenburg.
” ” ”	XIV, Leeuwarden : J. L. Oosterhoff.
” ” ”	XV, Zwolle : W. F. C. van den Broek.
” ” ”	XVI, Groningen : Mr. E. J. Th. à Th. v. d. Hoop v. Slochteren.
” ” ”	XVII, Drenthe : J. Knoppers.
” ” ”	XVIII, Maastricht : Mr. Dr. W. F. V. Frowein.

Adviseerende Leden.

Jhr. Mr. Dr. N. C. de Gijselaar; Mr. A. van der Hoeven; Mr. W. L. Baron de Vos van Steenwijk; Mr. O. J. E. Baron van Wassenaar van Catwijk; J. A. Bakker; J. Weitkamp.

Dagelijksch Bestuur.

Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman; Mr. J. Schokking; Jhr. Mr. D. J. de Geer; J. R. Snoeck Henkemans; H. W. Tilanus; Jan ter Haar Jr.; Jhr. Mr. J. W. R. Rutgers van Rozenburg; Mr. H. Verkouteren (adviseerend lid).

Christelijk-Historische Kamerclub.

Voorzitter : Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman.

2e Voorzitter : Mr. J. Schokking.

Secretaris : Mr. R. van Veen.

J. A. Bakker; Jhr. Mr. D. J. de Geer; J. R. Snoeck Henkemans; J. Weitkamp.

Bijzondere Commissiën benoemd door het H. B.

1. Voor de Sociale Wetgeving.

Jhr. Mr. D. J. de Geer (*Voorz.*); J. R. Snoeck Henkemans (*Secr.*); Prof. Dr. J. R. Slotemaker de Bruïne; P. J. Nahuisen; H. P. Teune.

2. Voor Onderwijs-aangelegenheden.

Mr. R. van Veen (*Voorz.*); J. J. van Leeuwen; J. Stemerding; Dr. Kromsigt; Jhr. Mr. J. W. H. Rutgers van Rozenburg.

3. Voor de Propaganda.

J. R. Snoeck Henkemans (*Voorz.*); H. W. Tilanus (*Secr.*); H. J. de Groot; W. F. C. van den Broek; Mr. H. Verkouteren.

4. Voor de Financiën der Unie.

Jan ter Haar Jr. (*Voorz.*); C. J. K. van Aalst; Mr. A. van der Hoeven; Jhr. Mr. J. W. H. Rutgers van Rozenburg; Mr. W. Baron de Vos van Steenwijk.

Amanuensis van het H. B.

Joh. Ph. Lenz, administrateur van het dagblad „de Nederlander” Z. O. buitensingel 223A Postbus 79, 's Gravenhage.

Besturen van Kamerkring- en Statenkring Vereenigingen, Gemeentelijke- en Plaatselijke Kiesvereenigingen.

(De volgorde is volgens Tabel B. bedoeld in artikel 31
der Kieswet).

I. **K. K. V. 's-Hertogenbosch.**

V., s., p. Ds. A. Daran, St. Oedenrode; Ds. H. W. A. Voorhoeve, 's-Bosch; J. C. J. Jurgens, Heusden; C. H. Bolders, Werkendam; J. Brugmans, Asten; S. J. Baron van Tuyl van Serooskerken van Heeze en Leende, Heeze; Van Offeren, 's Bosch.

S. K. V. 's-Hertogenbosch.

V. Ds. H. W. A. Voorhoeve, 's-Bosch; *s., p.* S. T. A. H. Poelstra, 's-Bosch; J. C. Livius, St. Michelsgestel; G. J. Buijs, Dinther; Ds. C. R. van Lelyveldt, Dinther; H. J. Stapelvoort, 's Bosch.

K. V. 's-Hertogenbosch.

V., s. H. J. Stapelvoort, Guldenvliesstraat 19; *p.* S. T. A. H. Poelstra.

K. V. St. Michielsgestel

J. C. Livius; J. Buys.

K. V. Dinther.

V. Ds. C. R. van Lelyveld; *s.* J. L. L. Buijs; *p.* W. C. Juijn.

S. K. V. Grave.

V. Dr. E. L. Smit, Boxmeer; Ds. D. N. Kroese, Vierlingsbeek; P. Vermeulen, Ravestein.

S. K. V. Heusden.

V., *s.*, *φ.* Ds. L. P. Louwe Kooijmans, Baardwijk; C. H. Bogers, Werkendam; R. Visser, Rijswijk; J. C. J. Jurgens, Heusden; Michaël, Waalwijk; Ds. L. H. B. E. Dierkens, Besoijen; M. van Driel, Besoyen.

K. V. Heusden.

V. J. C. Jurgens, *s.* J. C. J. Jurgens, *φ.* S. A. Engelse. C. van Sintruijen.

K. V. Werkendam. (Niet aangesloten).

Ds. G. J. van de Pol; C. H. Bogers; L. J. van Santen.

K. V. Besoijen.

V. Ds. L. H. B. E. Dierkens; *s.* M. van Driel; *φ.* Anth. Blok Antz.

K. V. Waspik.

V., *s.*, *φ.* Ds. E. H. Jonker; J. de Geus; P. de Koning.

S. K. V. Helmond.

V. S. J. Baron van Tuyll van Serooskerken van Heeze en Leende, Heeze; *s.*, *φ.* Ds. W. A. Eerdbeek, Heeze; Ds. J. H. C. Israël, Asten; Tavenir, Helmond; Ds. J. H. Denee, Someren; J. Brugmans, Asten.

K. V. Heeze.

V. S. J. Baron van Tuyll v. S. v. H. en L.; *s.*, *φ.* Ds. W. A. Eerdbeek; W. G. van Rietschoten; B. C. Bleijerveld.

K. V. Asten.

V. Ds. J. H. C. Israël; *s.* J. Brugmans; *φ.* G. H. van Honk.

K. V. Deurne.

V. Ds. B. ter Haar Romeny H. Jzn.; *s.* E. van Kampen, Zeilberg; *φ.* de Vos.

K. V. Someren.

V., *s.* Ds. I. H. Denee; *φ.* H. Langeler; D. P. van Heijst.

S. K. V. Eindhoven.

V., *s.*, *φ.* Ds. A. Daran, St. Oedenrode; C. J. van de Graaf, Woensel bij Eindhoven; W. Putman Cramer, Eindhoven; J. Elfrink, Eindhoven; T. Onstenk, Eindhoven; Ds. S. Kalma, Hoogeloon; Ds. C. C. J. W. Wierds van Coehoorn, Bladel.

K. V. Eindhoven.

V. J. Elfrink (tevens corresp.); *s.* C. Voorkamp, Rivierstraat Gestel; *φ.* J. Koster; Eere-Voorzitter Generaal Putman Cramer.

K. V. St. Oedenrode.

V. Ds. A. Daran; *s.* J. van de Welle; *φ.* J. Croes; B. de Jonge; K. Damen.

II. K. K. V. Tilburg.

V. Kr. Timmers, Klundert; *s.* H. W. Tilanus, Baronie-laan 92, Ginneken; *φ.* Kolonel D. J. Middelbeek, Ginneken; Ds. G. G. A. de Roos, Kruisland; Ds. Joh. Verhoog, Nieuw Vossemeer; Ds. A. van Kooten, Zevenbergen; K. Unk, Zevenbergen.

S. K. V. Zevenbergen.

Kr. Timmers, Klundert; A. Aldus, Fijnaart; L. P. Dubbelman Pzn., Lage Zwaluwe; K. J. Munters, Klundert; C. A. Knook, Willemstad; A. Redert (Raamsdonksveer); B. de Keijzer (Zevenbergen).

K. V. Klundert.

Eere-Voorzitter Kr. Timmers, *V.* E. Lammerts; *s.* W. A. de Vries, Schanspoort-Klundert; *φ.* Jac. Maris; E. Eeuwijk; A. Leijten; L. de Heer Jr.; W. de Lint; Kr. J. Munters.

K. V. Willemstad.

V. B. J. Westerweel; *s.* M. J. Rommelse, Oude molen, Willemstad; *φ.* J. Boertjes Azn; Eere-Voorzitter Ds. Eigenman; *ze s.* J. van Sliedrecht; C. van Gent.

K. V. Fijnaart.

V. A. Aldus; *s.* C. van Dis Pzn. Heiningen D 11, Fijnaart;

φ. J. Laurensse; *ze v.* J. van Dis Hzn; *ze s.* C. Breure; A. A. Punt; C. Koomans van den Dries; W. Sneep; J. Knook.

K. V. Lage Zwaluwe.

V. L. P. Dubbelman Pzn.; *s.* C. J. de Vries; *φ.* H. den Engelse Czn.; J. de Graaf; N. Lucas; P. de Visser.

K. V. Raamsdonksveer.

V. A. Redert; *s.* C. Sneep; *φ.* H. Netten; *ze V.* A. J. Lankhuizen; *ze s.* D. Konings Azn.; *ze φ.* D. Lankhuizen Szn.; J. P. van Dongen Torman.

K. V. Geertruidenberg.

V. R. J. van Dongen; *s.* A. Naglé, Dordtsche straat 25; *φ.* G. Haverhorst.

K. V. Hooge Zwaluwe.

V. A. de Boer; *s.*; *φ.* Jac. Leest; *ze V.* F. W. de Visser; J. Heil.

K. V. Zevenbergen.

V. K. Unk; *s.* H. Honders Noordhaven, Zevenbergen; *φ.* B. de Keijzer; A. Huitkar; B. I. Vos.

S. K. V. Bergen op Zoom.

V., *s.* Ds. G. G. A. de Roos, Kruisland; *φ.* A. van Melle, Roosendaal; R. Haidjema, Roosendaal; Ds. Joh. Verhoog, Nieuw Vossemeer; A. Breure Hzn., (Dinteloord); L. Breure Lzn., (Dinteloord).

K. V. Nieuw Vossemeer.

V. Ds. Joh. Verhoog; *s.* M. van der Molen; *φ.* M. ten Hove.

K. V. Steenbergen.

V. Ds. G. C. A. de Roos, Kruisland; *s.*, *φ.* H. Timmers.

K. V. Roosendaal.

V. A. van den Boon; *s.* L. M. van den Berge (Bloemstraat 6); J. Reitsma; J. Wever.

K. V. Dinteloord.

V. Joh. Vogelaar Lzn.; *s.* P. Vriens Czn. *φ.* L. Breure Lzn.;
Eere-Voorzitter Ds. B. G. C. Steenbeek.

S. K. V. Breda.

V. Ds. A. M. Bloem, Chaam; *s.* H. W. Tilanus, Ginneken; *φ.* A. A. Hoogewerff, Princenhage; Alb. W. Harthoorn, Breda; Ds. Joh. D. Jansen, Zundert; Ds. J. H. L. Dijkman, (Etten); L. G. Goedhart, (Etten).

K. V. Breda.

V. Alb. W. Harthoorn; *s.* J. D. van der Maden, (Nieuwe Ginnekenstraat); *φ.* C. H. Groen; *2e V.* M. Hekelaar; *2e s.* J. Hofman.

K. V. Ginneken.

V. H. W. Tilanus; *s.* W. N. Koppers (Prins Hendrikstraat 23); *φ.* L. J. van de Wetering; *2e V.* A. A. Hoogewerff; *2e s.* C. Geleijnse.

K. V. Etten-Leur.

V., s. Ds. J. H. L. Dijkman; *φ.* A. Remigius te Leur; G. Goedhart; J. B. Oostrijck; Fr. van Eekelen.

S. K. V. Tilburg.

V., s.; *φ.* D. Draaisma, Boxtel; C. van Tilburg, Tilburg; Muijlwijk Sr., Tilburg; Koenders, Tilburg; Ds. A. E. V. Hoogenraad, Boxtel; G. de Haan, Helvoirt.

K. V. Boxtel.

V. A. K. Rietveld; *s.* W. Kuiper (Parallelweg B 290); *φ.* D. Draaisma.

III. K. K. V. Arnhem.

V. H. C. J. te Loo, Apeldoorn; *s.* C. H. Weverink, Brinklaan 35, Apeldoorn; *φ.* Mr. B. F. Baron van Verschuer, Arnhem; *2e V.* Mr. Dr. C. O. P. Baron Creutz, Ede; *2e s.* J. Schipper, Putten; Jhr. O. L. F. Teixeira de Mattos, Beekbergen; W. F. E. Baron van der Borch van Vorden,

Vorden; A. Schimmel, Scherpenzeel; B. van Boeijen, Putten.

S. K. V. Arnhem.

V. G. B. Markvoort, Velp; s. M. D. Nakken, Arnhem; *ph.* H. W. Nickel, Velp; W. H. Dijkman, Ellecom; Mr. B. F. Baron van Verschuer, Arnhem; E. W. Baron van Wassenaer, Arnhem; F. J. O. Boerman, Dieren.

K. V. Arnhem.

V. Mr. B. F. Baron van Verschuer; s. Jhr. Mr. A. H. Martens van Sevenhoven, (Eusebiussingel 26); *ph.* B. ter Haar; *2e* V. E. W. Baron van Wassenaer; M. D. Nakken; A. Molenaar; Th. J. v. d. Valk.

K. V. Dieren.

V. W. H. Dijkman; s. C. Roggeveen; *ph.* F. O. J. Boerman; *1e* s. R. G. Arentsen; W. Elijzen; R. Bos, Ellecom; B. Jansen, Laagsoeren.

K. V. Velp.

V. G. B. Markvoort; s. D. A. van Straten; *ph.* C. Geritsen; *2e* V. H. W. Nickel; H. Bönicken.

S. K. V. Ede.

..... (niet geconstitueerd).

K. V. Ede.

V. W. S. van Voorthuizen; s. B. H. J. ten Ham. *ph.* J. Hey Hzn.; W. Speelziek; J. v. d. Beelerd; H. Blijenberg; C. v. d. Pol.

K. V. Oosterbeek.

V. J. Voorink; s. W. Meijer, (Weverstraat B 144); *ph.* F. van Brakel; J. E. Hassoldt; E. de Graaff; W. H. toe Water; W. Bloemendaal.

K. V. Wageningen.

V. G. Chr. Dun; s. G. van Beynum; *ph.* J. W. van der Hoef.

K. V. Bennekom.

V. J. M. van Stein Callenfels; s. H. van Selfhout Bzn. *ph.* K. G. W. Baron van Wassenaer.

K. V. Scherpenzeel.

V. J. Bakker; s. A. Schimmel; *p.* H. Blanken; G. Lockhorst; E. A. Kuipers; W. Lagerweij; G. Vermeer.

K. V. Barneveld.

V. B. Evenhuus; s. D. Romeijn Hzn; *p.* C. van den Brink; H. Schimmel, (te Barneveld) en J. v. d. Craats, (te Garderen).

S. K. V. Oldebroek.

..... (niet geconstitueerd).

K. V. Oldebroek.

V. J. Rip; s. M. J. Goldsmidt; *p.* H. Olthuis; Mr. M. P. Baron van Sijtzama.

K. V. Nijkerk.

V. A. Meiling; s. D. Kuit (H. Chr. Sch., Appel, Nijkerk); *p.* G. van Voorthuizen; Ecre-Voorzitter Ds. P. J. van Melle; *ze* V. A. van Dijkhuizen; *ze* s. A. Demmer; K. van Aller; Johs. van Hell; E. v. d. Poll; E. Kappen.

K. V. Putten.

V. J. Schipper; s. C. Mulder; *p.* B. v. Boeijen; *ze* V. Jhr. Dr. J. M. van Haersma de With; *ze* s. H. Ceelen Cz.; B. v. d. Hazel Nzn.; J. Pasmaan; B. Verhoef; J. J. van Leeuwen; A. E. Beernink; J. v. d. Rotte.

K. V. Ermelo.

V. J. Kroles; s. G. Verhoef; *p.* A. van Wilgenburg, Veldwijk; G. Staal; W. Kuiper; W. Beelen.

K. V. Speulde.

V. H. L. Rijkers; s. A. Rengersen; *p.* A. van Es; A. van Strijland; E. Mouw; T. van Misingen; R. van Nijhuis;

K. V. Nunspeet.

V. K. van Olst Gzn.; s., *p.* A. F. Moerkercken van der

Meulen; J. Jager; G. J. van 't Hul; C. W. F. Baron Mackay; E. de Boer; G. Dijkhuizen.

K. V. Elspeet-Vierhouten.

V. G. Huijsman; s. M. Verhage; p. G. Bossenbroek; G. v. d. Zande; A. v. d. Horst; D. Haseleger; W. v. d. Zande.

K. V. Elburg.

V. J. Hoekert; s. Reitsma; p. J. W. Deetman; H. A. R. Jonkers.

K. V. Doornspijk.

V. D. Batjes; s. A. van Zeeburg; p. L. van der Borch; R. Lokhorst; J. v. d. Akker.

K. V. Hattem.

V. J. Stegeman; s. B. Bannink; p. H. Nagelhout; H. van Weegchel; J. van 't Land.

K. V. Emst bij Epe.

V. A. van Triest; s. J. J. L. van Wijk; p. W. Rosendaal; *ze* V. Ds. Queré; T. Lohman; J. Zangers.

K. V. Oene bij Epe.

V. P. Swart; s. J. W. van Assen; p. Joh. Stokking; A. de Graaf; A. G. Riphagen Azn.; W. Geurtsen; H. Kieskamp; G. Riphagen.

K. V. Vaassen.

V. N. J. Zwerus; s. R. Smit; p. Alb. Zwerus; *ze* V. H. de Graaf; J. W. Kok.

K. V. Heerde.

V. W. A. de Brake; s. E. Vinke; p. B. Holdijk.

K. V. Wapenvelde.

V. H. L. van Doesburg; s. W. van den Esker, (Laarstraat); p. J. W. Veldkamp.

S. K. V. Voorst.

..... (niet geconstitueerd).

K. V. Twello.

V. G. W. Caron; s. E. H. F. Leopold; *p.* H. Menkveld Jr.;
2e V. J. F. Schoneveld; *2e* s. M. Huiskes.

V. V. Apeldoorn.

V. H. C. J. te Loo; s. C. H. Weverink, (Brinklaan 35);
p. F. de Bruin; *2e* V. B. van Niersen; G. W. Putto; B.
 van Werven; F. A. Denekamp; J. Koning; W. Mensink;
 J. Huigen.

K. V. Beekbergen bij Apeldoorn.

V. Jhr. L. F. Teixeira de Mattos; s. J. H. Brouwer; *p.*
 J. Groeneveld.

K. V. Hoenderloo.

V. H. Langendonk; s. C. Tims; *p.* M. van Wijke Ezn.

K. V. Ugchelen.

V. J. de Vries Sr.; s. J. W. Witteveen; *p.* C. Klompman;
 A. v. d. Akker; G. E. Duvelaar.

S. K. V. Zutphen.

..... (niet geconstitueerd).

K. V. Zutphen.

V. Ds. C. J. van Paassen; s. J. G. Kreyenbroek, (Turf-
 straat 37); *p.* G. Storink; *2e* V. R. M. Kloosterman; *2e* s.
 H. van Zeben; B. Kuyck; S. H. Weijenberg.

K. V. Neede.

V. S. Vollema; s. G. Meijer (Wilhelminastraat); *p.* D. H.
 Niessink; A. J. Wormgoor; H. van Kesteren.

K. V. Gelselaer bij Borculo.

V. A. B. Vinkenborg; s. J. K. Heinemans de Weerd;
p. A. Avink, Geesteren; J. H. Lubberdink, de Wolter; G.
 Hilhorst.

K. V. Vorden.

V. K. G. Rouwenhorst; *s.* W. F. E. Baron van der Borch van Vorden; *φ.* W. Norde.

K. V. Lichtenvoorde.

Voorl. leider: Ds. D. van Krevelen.

Afzonderlijke leden: W. F. van Raay te Voorst.

IV. K. K. V. Nijmegen.

V. Mr. J. J. Tilanus, Tiel; *s.* H. H. Zurich, Hugo de Grootstraat 33, Nijmegen; *φ.* Ds. F. Schrale, Valburg; C. E. van Koetsveld.

S. K. V. Aalten.

..... (niet geconstitueerd).

K. V. Doetinchem.

V. H. D. Muller; *s.*, *φ.* G. J. E. Huetink.

K. V. Doesburg.

V., *s.* W. Meinders; *φ.* A. Versteeg.

S. K. V. Elst.

..... (niet geconstitueerd).

K. V. Elden bij Elst.

V. Ds. J. F. de Klerk, (tevens corresp.); *s.* Gr. van Maanen, (Drielsche dijk); *φ.* G. van Leeuwen; G. Wijers; A. H. Elings; J. Lamers; D. Geurtsen.

K. V. Gendringen.

V. A. de Geus; *s.* H. J. Oudenampsen, (Ijselstraat): *φ.* G. Aalbers.

K. V. Angeren bij Bemmel.

V. Ds. B. C. Verhagen; *s.* P. J. Voerman; *φ.* F. J. W. Jansen; J. L. C. van Straten.

K. V. Valburg.

V. Ds. F. Schrale; s. J. van Lonkhuizen; *p.* A. Breunesse; H. Jansen van Donselaer; C. Vink.

K. V. Slijk-Ewijk.

V. Ds. W. van der Waal; s. J. C. de Bie; *p.* J. J. Breunisse Bzn.; G. J. Hop; J. Paul.

K. V. Herveld bij Valburg.

V. Ds. E. Groeneveld; s. B. Deys; *p.* P. Frenzt; C. Reuzenbrink; P. Derksen.

K. V. Zetten.

V.; s. Ds. W. Bieshaar; *p.*

K. V. Huissen.

V. Ds. A. J. Splinter; s. Joh. van Essen; *p.* C. Hoogerbrugge; P. van Drunen; W. Gerritsen.

S. K. V. Nijmegen.

V. A. L. Gerritsen, Nijmegen; s. A. J. Rietveld, (Zeigelbaan 25) Nijmegen; *p.* A. L. Klerk de Reus, Nijmegen; G. P. Schuller-Ubbergen; Ten Bokkel Huinink, Ubbergen; H. H. Zürich, Nijmegen; D. Haspels, Nijmegen.

K. V. Nijmegen.

Als S. K. V. Nijmegen.

S. K. V. Tiel.

V. Mr. J. J. Tilanus, Tiel; s. Ds. H. Bogers, Tuil; *p.* A. Varkel, Haaften; Mr. Dr. G. Kolff, Geldermalsen.

K. V. Tiel.

V. Mr. J. J. Tilanus; s. J. A. Augustijn; *p.* G. L. C. van de Garde.

K. V. Zoelen.

V. E. v. Binsbergen; s. L. Mes, te Drumpt bij Zoelen; *p.* W. van Kuik.

K. V. Geldermalsen.

V. Dr. A. Bloemsma; *s.* Mr. Dr. G. Kolff, (Huize „Gentel”); *φ.* G. C. Key; A. Lodder; W. Vermeulen.

K. V. Waardenburg.

V. Ds. Is. Voorsteegh; *s.* A. J. van Mil; *φ.* W. van der Sandt; A. G. J. de Hartog; J. Pellegrom; P. Jorissen; A. van Dieden.

K. V. Haaften.

V. C. Klop; *s.* J. van Arkel; *φ.* F. C. van Willigen; H. I. de Kock; P. J. van Weelden.

K. V. Tuil.

V. Ds. H. Bogers; *s.* B. Murman; *φ.* M. Kardol; H. Schrijver.

K. V. Herwijnen.

V. Ds. D. M. Vermet; *s.* J. A. de Fockert; *φ.* J. de Kieviet; H. de Jongh.

K. V. Beesd.

V. Ds. R. Bartlema; *s.* L. L. van Drenth; *φ.* G. v. d. Linden; *2e V.* Adr. Streef; A. Pos.

S. K. V. Wijchen.

V. W. C. Lodder, Zaltbommel; *s.* Ds. J. den Hartog, Druten; *φ.*; Ds. J. A. ten Bokkel Huinink, Well; J. van Dalen, Brakel; D. Hobo, Nederhemert; Ds. A. H. Magendans, Maasbommel; H. Rijken, Hedel.

K. V. Maasbommel en Alphen.

V. s. Ds. A. H. Mogendans; *φ.* G. Lodderus.

K. V. Druten.

V. Ds. J. den Hartog; *s.* M. J. Ziedses des Plantes; *φ.* J. H. Liese.

K. V. Brakel.

V. Adrianus van Dalen; *s.* P. de Vries; *φ.* R. van Kooy; *2e V.* Egbert Klop; *2e s.* F. A. van Dalen.

K. V. Nederhemert.

V. Ds. H. Kluin; *s.* A. Vos; *φ.* Roelof Oomen; Dirk Hobo.

K. V. Well-Ammerzoden.

V. Ds. J. A. ten Bokkel Huinink; *s.* H. J. Brands; *φ.* L. van Hees Ezn.; *2e V.* S. van Diggelen; *2e s.* B. de Koning.

K. V. Zaltbommel.

V. W. C. Lodder; *s.* W. Faber, (Boschstraat 75); *φ.* R. Rutgers; F. A. Vos; A. W. Rutgers.

K. V. Driel.

V. Ds. G. Grootjans; *s.* C. Vermeer; *φ.* J. van de Zaal.

K. V. Hedel.

V. H. Rijken; *s.* J. Middelkoop; *φ.* C. Sonneveld; C. E. van Koetsveld.

Afzonderlijke Leden.

J. de Liefde, Culenborg (dir. Gasfabriek); Mr. M. W. Kolff, burgemeester te Deil.

V. K. K. V. Rotterdam.

V. K. A. Warmenhoven; *s.* Mr. F. A. Nelemans Jr., (Leuvehaven 99*b*); *φ.* Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman; B. J. Gerretson; D. W. van Kooten; D. van Hilten; Chr. Kuijk; W. Liotard; Joh. van Meggelen; G. H. van den Berg; H. J. Kruidenier Jzn.; G. Visscher; L. Arijjansen; Mr. S. Naaijen; G. A. van de Wilde; J. Hoogwerf.

K. V. Rotterdam-Charlois.

V. G. Visscher; *s.* H. J. Kruidenier Jzn., (Zuidhoek 138); *φ.* A. Snel.

K. V. Rotterdam-Feijenoord-Hillesluis.

V. J. Hoogwerf; *s.* G. J. Holst, (Chr. de Wetstraat 8*B*); *φ.* D. W. van Kooten; P. H. van den Born; W. Schelling.

K. V. Rotterdam-Kralingen.

V. K. A. Warmenhoven, (Avenue Concordia 120*b*); *s.* S. Gerretson; *φ.*; A. Helders Jzn.

K. V. Rotterdam II.

*V. G. Metz; s. D. van Hilten Azn., (Crooswijksche kade 29c);
p. C. J. Sloff; 2e V. P. van den Akker; C. Besselaar; S. Broos.*

K. V. Rotterdam-West.

*V. Ds. J. C. H. Scholte; s. Mr. S. Naaijen; p. D. van
Mil; 2e s. J. M. Kloots; L. Vuijk; J. H. Holzapfel; L. Arij-
jansen; Mr. F. A. Nelemans Jr.*

VI. K. K. V. 's-Gravenhage.

*V. Mr. R. van Veen; s. Dr. W. C. A. Baron van Vreden-
burch; p. T. Tuinstra; J. C. Goedman; A. Rovers; M. G.
Weisz; Mr. J. Ankerman; H. J. de Groot; Mr. S. J. Hoger-
zeil; P. Hoogenraad; J. J. R. Schmal; J. R. Snoeck Hen-
kemans; J. van Keulen; A. Folmer.*

Propagandachub.

*Dr. W. C. A. Baron van Vredenburg, Eerevoorzitter;
J. J. R. Schmal, Voorz.; W. J. Molier, Stortenbekerstraat
124, Secr.-Penn.*

VII. K. K. V. Leiden.

*V. Mr. J. Schokking, Leiden; s. W. P. ten Kate, Zoeter-
woudsche Singel 4, Leiden; p. Th. J. Broers, Voorschoten;
2e V. W. v. d. Akker, (Katwijk aan Zee); 2e s. J. Grave-
stein, (Woerden); J. v. d. Marel, (Bodegraven); E. G. Konings,
(Boskoop); Ds. P. van Willenswaard (Krimpen a/d IJssel).*

S. K. V. Leiden.

*V. Mr. J. Schokking, Leiden; s. W. P. ten Kate, Leiden;
p. H. Vroom, Leiden; 2e V. Th. J. Broers, (Voorschoten);
W. v. d. Akker, (Katwijk aan Zee); Ds. H. van Druten,
(Rijnsburg); J. H. Baas (Hillegom).*

K. V. Leiden.

*V. H. Vroom; s. C. J. W. de Reuver, (Vreewijkstraat 23);
p. L. Fontein; Eerev. Mr. J. Schokking; 2e V. L. A. Werner;
2e s. W. Rameau; 2e p. L. A. Werner; W. P. ten Kate.*

K. V. Leiderdorp.

*V. Ds. J. Nierstrasz; s. A. J. Boer; p. A. van Muiden; J. Rijns-
burger Pzn.; M. Splinter; J. de Graaf; J. van Muiden Jzn.*

K. V. Zoeterwoude.

V. Ds. J. Hengeveld; s. W. Wessel, (Weipoort-Zoeter-

woude); *p.* J. D. van der Loo; *2e* V. L. Fijan; *2e* s. J. J. v. d. Does; *2e* *p.* J. Hulbos Jzn.; J. P. Dijkman.

K. V. Koudekerke.

V. A. van Egmond; s. G. J. Bz. Cortis; *p.* G. v. d. Bijl Azn.; J. Jongeneel; Ds. C. D. Israël Jr.; J. Tatje; F. van Wijngaarden.

K. V. Voorschoten.

V. Th. J. Broers; s. A. W. Kwak; *p.* W. R. Datema; A. W. C. Kranenburg.

K. V. Oegstgeest.

V. J. de Jong Saakes; s. Jhr. Mr. P. W. C. van der Goes; *p.* B. J. v. d. Meene; *2e* V. J. v. d. Voet; *2e* s. N. Breedijk; *2e* *p.* L. Verhaar; A. Uittenboogaard.

K. V. Warmond.

V. Dr. J. G. Haselager; s. W. K. Heijl, (Heerenweg 179). *p.* J. C. v. d. Voet; *2e* V. M. de Vries.

K. V. Sassenheim.

V. G. Lekkerkerker; s. D. Langhout; *p.* G. Dannijs; *2e* V. Jb. Papendrecht; *2e* s. C. L. Vis; *2e* *p.* Ph. Bakker; J. P. Oudshoorn.

K. V. Noordwijk.

V. G. Eskes; s. C. Willebrands; *p.* A. v. d. Lugt; *2e* V. W. J. v. d. Lelie; *2e* s. L. v. d. Bent; *2e* *p.* J. H. Lindhout; C. Elsgest.

K. V. Lisse.

V. Dr. M. de Graaf; s. P. J. Hulbos, (Grachtweg G 48); *p.* Alb. Marseille; A. Verduin Sz.; L. Boot.

K. V. Hillegom.

V. J. G. Baas; s. C. Broekes; *p.* C. R. Kruijff; *2e* V. W. v. d. Marel; C. Zwolsman; J. Wiedemeijer; A. Arendsman.

K. V. Katwijk aan Zee.

V. W. van den Akker; s. Jer. Varkevisser; *p.* M. den Dulk; Ds. J. A. van Walsem; J. Kuyt; *2e* s. C. van Best.

K. V. Wassenaer.

V. Jhr. Mr. W. A. Beclaerts van Blokland; s. A. Versteegh; *p.* M. Nell; *2e* V. C. Nell; L. van Egmond; C. Versteeg.

S. K. V. Gouda.

V. G. Kamphorst, (Alphen aan Rijn); s. Ds. W. M. A. Kolkman, (Nieuwerkerk aan den IJssel); *p.* C. Jongenburger (Waddingsveen); *2e* V. W. de Bruin, (Ter Aa); *2e* s. C. Koster, (Berkel); N. Brunt (Woerden); J. G. van Hofwegen, (Gouda).

K. V. Gouda.

V. J. G. van Hofwegen; s. K. Wessels (Groenendaal 24); *p.*; *2e* V. W. P. Verveen; *2e p.* Joh. v. d. Velden.

K. V. Alphen aan Rijn.

V. G. Kamphorst; s. C. E. Klink; *p.* C. M. Hofstee; *2e* V. Joh. Westmaas; *2e* s. C. Koren; *2e p.* J. Everts; C. Hoogendijk; J. Verduyn; M. v. d. Hoek.

K. V. Boskoop.

V. W. Kranenburg; s. C. J. v. d. Broek; *p.* A. Abbenbroek; *2e* V. A. v. Tol Jzn.; *2e* s. A. Geers; J. van Gemeren; C. v. d. Kaaden.

K. V. Bodegraven-Zwammerdam.

V. J. van der Marel; s. Philip Jongeneel; *p.* L. J. Nienaber; van Eyben; A. Verloor; D. Turkenburg; A. Nottelman.

K. V. Hazerswoude.

V. T. Wezelenburg; s. Ds. J. J. C. Karres; *p.* J. Dekker; S. Huisman; J. Zellekoop; W. Rijnsburger; C. A. van Dam.

K. V. Oudshoorn.

V. C. A. de Jeu; s. C. Hoogendijk; *p.* L. Gesmer.

K. V. ter Aar.

V. J. Kroon, Sr.; s. W. de Bruijn Johz. (Kerkbuurt, ter Aar); *p.* M. Koopmans; P. Nel; G. de Bruin; W. van Vliet; R. Creuz; J. Seekes; J. B. Cats.

K. V. Nieuwkoop

V. J. H. Batenburg; s. M. v. d. Vaart; *p.*; B. J. P. Koole; J. Schenkel.

K. V. Leimuiden.

V. Ds. Chr. J. Schweitzer; s. C. Molenaar; p. G. v. d. Snoek; D. van der Helm; H. C. de Rijk; C. Treur.

K. V. Woerden.

V. N. Brunt; s. J. Gravesteijn; p. J. van Kooten; Eere-Voorzitter F. Kalsbeek; Ds. Jac. Eringa; G. van Eijk; G. Sonneveld; M. J. ten Hoeve.

K. V. Rietveld.

V. P. J. Brunt Czn.; s. C. J. Rietveld; p. A. Hengeveld; 2e V. W. van de Wind; J. Verhoef; M. Heykoop; H. Vijfhuizen; G. van Dijk Johz.

K. V. Waarder-Langeruigeweide.

V. D. Spruit; s. G. van Tuyl; p. D. Kok; J. Heykoop; W. den Boer.

K. V. Oudewater.

V. R. v. Eede; s. J. Ph. Six; p. H. Schouten Jhz.; 2e V. H. Berkhof; J. Langerak; N. A. Montijn; T. Oskam Wzn.; Adr. Verburg; L. Binnendijk.

K. V. Waddingsveen.

V. J. Jongenburger; s. C. Plom Jaczn.; p. H. van 't Slot; Joh. Visser; G. Vos; H. J. W. Nieuwenhoven.

K. V. Schoonhoven.

V. C. L. van Willenswaard Czn.; s. W. F. Itjeshorst; p. P. J. D. Geelkerken; 2e V. A. A. v. d. Bunt; 2e s. Hugo Scheer; M. van de Graaf.

K. V. Reeuwijk.

V. Ds. J. J. van Oosterzee; s. L. van Bommel; p. J. Macdaniël; A. Breedijk; J. Buitenhuis; W. Verburg Azn.; 2e s. A. Verboom.

K. V. Krimpen aan den IJssel.

V. Ds. P. van Willenswaard; s. K. van Walsum; p. B. Kalkman; J. v. d. Linde; J. Noorlander.

K. V. Zoetermeer-Zegwaard.

V. P. Baxmeier; *s.* A. A. Bos; *p.* J. N. van Reeuwijk;
2e V. S. Salleveld; B. C. Pluimen.

K. V. Voorburg.

V. J. J. Knierum; *s.* M. A. Roozen, (Heerenstraat); *p.* M. de Haan; J. Bregman; J. H. Hansen; J. H. Geerts; D. W. A. v. d. Moen.

K. V. Pijnacker.

V. Gs. Sonneveld; *s.* Joh. Bregman; *p.* C. Visser; G. Weerheim; T. Th. Schotte.

K. V. Berkel.

V. C. Koster Jr.; *s.* J. v. d. Spek; *p.* J. Molenaar.

K. V. Hillegersberg.

V. M. C. Siezen; *s.* P. H. Dijkshoorn, (Dorpstraat 70)
d. L. Paul; *2e V.* B. Valk; *2e s.* D. Droppert; *2e p.* C. H. van den Bogert; H. Maus.

K. V. Bergschen Hoek.

V. Ds. O. J. van Rootselaar; *s.* J. den Boer; *p.* Js. Metselaar; *2e V.* Ant. van Duyn; C. Zeelenberg.

K. V. Bleiswijk.

V. A. Korbee; *s.* W. van Dorp; *p.* P. C. Bos; M. A. Noordam; C. Lagrouw.

K. V. Nieuwerkerk aan den IJssel.

V. Ds. W. A. Kolkman; *s.* W. L. Anker; *p.* W. H. 't Hart; *2e V.* A. C. van der Wees; C. v. d. Sterre; J. Lommert; A. de Jong.

K. V. Capelle a/d IJssel.

V. J. Janzen; *s.* T. Los, (Bermweg); *p.* J. Zeeuw; M. G. Schenkel; M. van Vuurde.

K. V. Woubrugge.

V.; *s.* W. Buntsma; *p.*

VIII. K. K. V. Dordrecht.

V. Ds. C. Heemskerk, Dordrecht; *s.* W. J. Visser, Maasland; *p.* Ds. P. Bokma, Schiedam; *ze V.* A. Sneep, (Numansdorp); *ze s.* L. Heukels, (Pernis); *ze p.* T. Slavenburg, (Schiedam); L. van Splunder, (Sliedrecht); S. Pols, (Brielle); A. C. van der Hoek, (Leerdam).

S. K. V. Delft.

V. J. M. Krijger, Delft; *s.* Dr. W. Mandersloot, Poortlandlaan 7, (Delft); *p.* T. Slavenburg, (Schiedam); *ze V.* W. J. Visser, (Maasland); *ze s.* Johs. van der Spek, (Maassluis); *ze p.* H. C. Teunissen, (Schiedam); . D. van Vliet, (Naaldwijk); Ds. v. d. Hooft, (Overschie).

K. V. Delft.

V. Dr. W. Mandersloot; *s.* J. M. Wijnstra, (Rembrandtstraat 15); *p.* D. C. Nieuhuis; *ze V.* J. C. van Woerden; *ze s.* W. G. Bouman; *ze p.* J. H. Brans; H. Zuur.

K. V. Schipluiden.

V. Ds. P. G. de Vey Mestdagh; *s.* A. Bontenbal; *p.* S. Paul.

K. V. Vlaardingen.

V. J. Sluitema; *s.* H. v. d. Arend, (Spoorsingel); *p.* D. Geel; Jb. Coudappel; A. Maat; A. Sluimer; A. Riedijk; A. v. d. Windt; A. C. van Dam.

K. V. Maassluis.

V. C. Ghislain; *s.* S. Bijl, (Langeboonestraat 119); *p.* A. Fortuin; *ze V.* J. van der Spek Jr.; N. de Kort; C. v. d. Pijl.

K. V. Maasland.

V. W. J. Visser; *s.* D. L. Oosterlee, (Oostgang 52); *p.* Joh. Krispijn.

K. V. Rozenburg.

V. Ds. W. H. H. Dijkman; s. H. Kuiper; p. Lamb. Visser.

K. V. Naaldwijk.

V. D. van Vliet; s. L. Lamers; p. M. Koppenol.

K. V. de Lier.

V. B. Keyzer; s. J. E. van den Stok (Kikkerweg); p. J. van den Berg Jbnz.; A. Stolze; A. Stoorvogel.

K. V. 's Gravenzande.

V. P. A. Burgersdijk; s. Jac. van Daalen; p. J. van den Ende Jzn.; 2e V. L. Schillevis; D. Koppert.

K. V. Loosduinen.

V. J. Bosman; s. P. Fontein; p. H. Vlaardingebroek; F. van Spronsen; L. van Vliet; J. A. van Driest.

K. V. Wateringen.

V. B. Noordam; s. P. C. van den Plas; p. E. van Zanten.

K. V. Rijswijk. (Z.-H.)

V. J. C. Nuyens; s. P. Voskamp, (Heerenstraat 28); p. Joh. in 't Hout; 2e V. M. de Wilt; 2e s. L. Groeneveld; 2e p. P. Gijzenij; M. Vermeer.

K. V. Schiedam.

V. H. C. Teunissen; s. C. M. Knapper, (Warande 97); p. L. Hollander.

K. V. Overschie.

V. Ds. van den Hooft; s. H. Wilkeshuis; p. H. van den Berg Czn.; L. J. Karreman; P. Langeveld; L. Hoogerbrugge Wzn.; A. J. Dam.

K. V. Hoek van Holland.

V. A. Overdorp; s. A. Stolk Jr., (Paardestraat 24); p. C. Kraayenbrink; 2e V. L. van Zanten; G. Kolkman.

S. K. V. Dordrecht.

V. Ds. C. Heemskerk, Dordrecht; *s.* W. G. van Eck (Singel 77), Dordrecht; *p.* H. Kooijman, Sliedrecht; *ze s.* H. v. Loon Dordrecht; *ze p.* L. van Splunder (Sliedrecht); B. van Eesteren (Alblasserdam).

K. V. Dordrecht. („Willem van Oranje”).

V. Ds. C. Heemskerk; *s.* W. G. van Eck; *p.* P. Quartel; P. de Keizer; D. Stok; J. Kooyman; B. J. van Pelt; G. van Herwijnen.

Chr. Hist. *K. V. te Dubbelaam* is niet aangesloten.

A. V. Ottoland.

V.; *s.* A. Swijnenburg Jr.; *p.* G. Sterrenburg.

K. V. Giesen-Nieuwkerk.

V. Ds. D. J. Lazonder; *s.* C. van Zijll Jr.; *p.* A. Eikelenboom; *ze V.* P. van Houweling; W. de Jong.

K. V. Sliedrecht.

V. H. Kooyman C. Jzn.; *s.* G. van Ballegoijen; *p.* J. Kraayeveld; *ze V.* L. van Splunder Jr.; *ze s.* M. P. van Haften; Th. de Koning; M. van der Leun.

K. V. Alblasserdam.

V. B. van Eesteren; *s.* J. Jonker Jr.; *p.* H. Zwartbol.

K. V. Streefkerk.

V. A. de Jong P.Gzn.; *s.* M. de Bruin; *p.* G. Ooms; *ze V.* P. Boel; *ze s.* H. v. d. Graaf.

K. V. Oud Abblas.

V. L. Eykelenboom; *s.* C. Vlot; *p.* A. Broer.

K. V. Gorinchem.

V.; *s.* J. A. Ph. Struys, (Havenkade); *p.*; A. van Camp; J. W. Hermanie; Ds. J. Luuring.

K. V. Leerdam.

V. A. C. van den Hoek; s. N. Kanters, (Siemenstraat 57);
p. P. den Oude.

K. V. Lexmond.

V. Ds. J. Magendans; s. F. Meima; p. H. van den
Heuvel; J. Scherpenzeel; C. van den Heuvel Hzn.

S. K. V. Ridderkerk.

V. C. Veght, (Barendrecht); s. S. Pols Jzn., (Noordeinde
87), Brielle; p. H. van den Esch, Zwijndrecht; A. Sneep,
(Numansdorp); G. C. Dekker, (Spijkenisse); T. Schalekamp,
(Pernis); J. van den Pols, (Rhoon).

K. V. Zwijndrecht.

V. J. Rijers; s. H. van der Esch; p. Jb. Bezemer.

K. V. Heerjansdam.

V. H. de Koning; s. C. G. Simons; p. A. Vermet; 2e V.
L. J. Admiraal; C. G. van Nes.

K. V. IJsselmonde.

V. D. A. de Koning; s. F. M. Maaskant; p. C. D.
Tuinenburg.

K. V. Barendrecht.

V. C. Vegt; s. H. Krayeveld; p. C. Kluit; 2e V. K.
Niemandsverdriet; 2e s. D. Leenheer.

K. V. 's Gravendeel.

V. A. van der Walt; s. F. Reedijk (Langstraat 252); p.
C. den Boer Dzn.; P. de Geus; P. v. d. Stelt.

K. V. Pernis.

V. L. Heukels; s. F. Schalekamp; p. C. de Zeeuw.

K. V. Numansdorp.

V. A. Sneep; s. K. den Hartigh; p. H. Boer Jzn.

K. V. Klaaswaal.

V. Ds. N. H. Kuiperie; s. E. K. Pols; p. J. Schalkoort.

K. V. Heinenoord.

V. G. de Jong Azn.; s. A. Coomans; p. C. Plaazier.

K. V. Nieuw Beijerland.

V. J. W. van der Does; s. L. Dam; p. P. W. den Hartigh.

K. V. Strijen.

V. P. Barendrecht; s. J. Visser; p. A. Reedijk.

K. V. Rhoon.

V. J. Kooyman; s. J. v. d. Pols Pzn.; p. N. C. van Luyk
C. Koolen; C. Lodder; M. Groenendijk; A. de Koning;
Eerevoorzitter Ds. J. H. Notenboom.

K. V. Mijnsheerenland.

V. S. Reidsma; s. P. Stemerding; p. J. van Vliet.

K. V. Westmaas.

V. Ds. P. de Bruin; s. P. A. Jaeger; p. Jan Quartel.

K. V. Brielle.

V. S. Pols Jzn.; s. M. Idema; p. C. Krommenhout.

K. V. Oostvoorne.

V. G. Leentjes; s. J. W. van Eendenburg; p. M. C. van
Nieuwkerk.

K. V. Zuidland.

V. H. Maurik; s. H. J. Dijkers; p. Ph. Vermaat; Ds. B.
C. Koolhaas; P. Arkenbout; G. Brouwer.

K. V. Hekelingen.

V. J. Braat; s. L. Schelling; p. H. Moree; J. Klos.

K. V. Spijkenisse.

V. Kl. Groenveld; s. G. J. Dekker; p. H. Emmerzeel;
2e V. Jac. Mol; 2e s. G. J. Kok.

K. V. Simonshaven.

V. G. van Rij; s. A. Troost; p. H. Breedeland.

K. V. Stad aan 't Haringvliet.

V. W. Hardenhorst; s. J. Trommel Ezn.; p. L. Braber.

Afzonderlijke Leden.

Ds. de Booy, (Puttershoek); Ds. C. Boerendonk, (Maasdam); Jan Kooyman, (Rhoon); Jhr. J. C. F. Hoeufft, (Vianen).

IX. K. K. V. Amsterdam.

(Tevens s. K. V. en K. V.).

V. Mr. H. Verkouteren; s. Jan ter Haar Jr., (N. Z. Voorburgwal 89); p. H. M. Giltay; 2e V. Mr. Dr. C. F. Schoch; 2e s. J. W. Verloop; Mr. L. W. de Jong Schouwenburg; 2e p. A. R. Ophorst; Ph. H. Teune Jr.; Ds. N. van Schouwenburg; J. C. Tak.

X. K. K. V. den Helder.

V. R. Bets Pzn., (Zaandijk); s. Ds. A. E. van Griethuijsen, (Huisduinen); p. W. J. Kernkamp (Edam); G. P. de Vos, (Enkhuizen); Ds. A. E. Brühcim (Hoorn); K. Vonk (Alkmaar); S. Schuijl, (Zaandam); J. Bakker, (St. Pancras); Ir. J. C. S. Schokking, (den Helder).

S. K. V. Den Helder.

V. Jac. Kikkert Nzn., de Burg, Texel; s. T. Kloosterboer, St. Pancras; p. M. Smit, Broek op Langendijk; Ds. A. E. van Griethuijsen, (Huisduinen).

K. V. den Helder.

V. Ds. A. E. van Griethuizen; s. J. Visser, (Dijkstraat); p. R. Siegers; J. Spruit; K. van den Aarde.

K. V. Texel.

V. J. Kortenoever; *s.* Jac. Kikkert, Azn. (Koogerstraat, de Burg, Texel); *p.* C. Huisman Jz.

K. V. St. Pancras. (God met Nederland en Oranje).

V. Teunis Kloosterboer; *s.* Jn. Bakker Klzn; *p.* Dirk Leyen, Sr.; Eerevoorzitter Ds. J. M. Lammers; Piet Groen; A. Wagenaar; Klaas Duif; Alb. Pool.

K. V. Broek op Langendijk.

V. B. P. Ijlsma; *s.* Kl. Huibers; *p.* G. Strijbis; *2e V.* K. Bakker; *2e s.* C. Bak, Jzn.; *2e p.* C. Kansen; F. van Doornen; P. Vroegop; D. Bakker.

S. K. V. Hoorn.

V. Ds. A. E. Brühheim, (Hoorn); *s.* G. P. de Vos, (Enkhuizen); *p.* W. J. Kernkamp, (Edam); H. de Bruijn, (Purmerend); J. Molenaar, (Monnikendam).

K. V. Hoorn.

V. Ds. A. E. Brühheim; *s.* C. P. Metzelaar, (Koepoortstraat 44); *p.* J. Dekker; *2e V.* Ph. van de Werff; K. Merlof.

K. V. Enkhuizen.

V. C. G. Langelaar; *s.* J. van der Land; *p.* A. Volgers; W. Lub, Johzn.; N. Groot, Pzn.

K. V. Medemblik.

V. Ds. J. Salm te Opperdoes; *s.* T. Bokma; *p.* P. de Leeuw; J. Kessel; Ds. A. G. Smit.

V. V. Purmerend.

V. K. Loef; *s.* P. L. W. van der Schans, (Nieuwe Gracht); *p.* J. van Voorst; *2e V.* H. de Bruin; J. Schuit.

K. V. Purmerland.

V. Ds. M. G. Gerritsen; *s.* K. van der Staat; *p.* K. de Waal; D. de Vries; M. Bakker.

K. V. de Rijp.

V. E. Hoedemaker; s. B. Langerijs; p. A. van Marken; G. Kaaij; J. Wederveen.

K. V. Edam.

V. C. Visser Dzn.; s. W. J. Kernkamp; p. J. Kramer Pzn.; P. Worp; L. Boersma.

K. V. Monnikendam.

V. J. Molenaar; s. W. A. Noordt zij; p. A. Schenewitz; F. Buijs; G. Jonker.

K. V. Marken.

V. P. Visser Jzn.; s. O. Zondervan; p. D. de Waardt Cz.; C. Visser Czn.; D. Peereboom Kzn.

K. V. Buiksloot.

V. Justus E. Stap; s. B. Visser, (Wijk B. 114); p. D. van Zijst; 2e s. Th. de Haas; 2e p. P. Brouwer.

S. K. V. Zaandam.

V. R. Bets Pzn., Zaandijk; s. S. Schuyt, Zaandam; p. K. Vonk, Alkmaar; J. Ringers, (Alkmaar); J. van de Borde (Alkmaar).

K. V. Zaandam. (Zaanstreek).

V. S. Schuijt; s. Joh. Henkes, (Menschikofstraat 68); p. F. Visser; P. Breeuwen; H. J. H. Meyer.

K. V. Zaandijk.

V. R. Bets Pzn.; s. P. Luyten Jr., (Oranjeplein 5, Krommenie); p. Joh. Kok Sr., (Wormerveer); Adr. Timmers; B. Bruin.

K. V. Alkmaar.

V. K. Vonk; s. J. H. Ooyevaar, (Ritsevoort 1); p. J. van de Borde; 2e V. G. S. Amourens; 2e s. J. Ringers; 2e p. C. S. van de Wal.

Afzonderlijke Leden.

Jhr. Mr. H. Gevers, (Heemskerk); C. Maarschalk, (Koog a/d Zaan); K. Kastelein (Ransdorp).

XI. K. K. V. Haarlem.

V. Jhr. Dr. C. G. S. Sandberg, (Haarlem); *s.* W. Roodenburg, (Santpoorterstraat 49, Haarlem); *p.* J. Deinum, (Velsen); C. D. van der Vliet, (Overveen); Mr. H. Th. 's Jacob, (Bussum); Dr. A. A. Knaap, (Weesp); E. Luden, (Hilversum); R. G. de Winter, (Heemstede); A. van Blaaderen, (Amstelveen).

S. K. V. Haarlem. (Niet geconstitueerd).

S. W. Roodenburg.

K. V. Haarlem.

V. Jhr. Dr. C. G. S. Sandberg; *s.* W. Roodenburg; *p.* C. D. van der Vliet; D. L. Lasschuit; S. Piso; C. G. Koen; C. J. Smit.

K. V. Schoten.

V. H. Algra; *s.* N. van Lingen, (Gen. Cronjéstr. 76); *p.* A. Nauta; *2e* V. G. de Vries; *2e* *s.* G. J. Veenhuis; *2e* *p.* F. Grauwelman.

S. K. V. Velzen.

V. J. Velthuyzen van Santen, (Beverwijk); *s.* W. G. Klijn, (Kerklaan 43, Heemstede); *p.* D. G. Koning, (O. Amstel); J. H. V. Riemens Jr., (A'dam); J. Nijhout, (Velseroord).

K. V. Velsen-Wijkeroog.

V. H. Oderkerk; *s.* M. van Geelen, (Koningsweg 5); *p.* D. Jongens; *2e* L. Broere; *2e* *s.* A. Hille.

K. V. Velsen-Velsroord.

V. J. Nijhout; *s.* A. Lentz, (Stationsweg); *p.* G. Jijmink.

K. V. Velsen-IJmuiden.

V.; *s.* A. de Water, (Kennemerlaan 14); *p.* J. v. d. Plas; P. Cupido; H. Medik.

K. V. Velsen-Santpoort.

V. J. E. Sluiters; s. D. Peereboom, (Rijksstraatweg,) p.; Schoppenhauer.

K. V. Beverwijk.

V. J. Veldhuijzen van Zanten; s. A. Politiek, (Groene laan); p. J. v. d. Waa; J. Rijsdorp; P. Maurice.

K. V. Wijk aan Zee en Duin.

V. P. Vliedstra; s. P. Molenaar; p. Hk. Gerenbach.

K. V. Spaarndam.

V. F. van Dijk; s. G. Tiggelman, (Kolk); p. S. Visser.

K. V. Hoofddorp.

V. M. W. van der Schans; s. A. v. Wijk; p. A. Groeneveld; 2e V. K. Kistemaker; 2e s. L. Koole; 2e p. C. Kempenaar; W. Pruisen.

K. V. Heemstede.

K. Jhr. Dr. C. G. S. Sandberg; s. G. v. d. Mouw, (Kerklaan 29); p. G. Bouman; B. G. de Winter; H. Verheul.

K. V. Nieuwer Amstel.

V. A. van Blaaderen; s. Joh. Twerda; p. C. den Hertog; B. Koster; P. Spaargaren; G. Kraan; A. v. d. Bult; N. Moleman; D. G. Koning; J. Jongkind; J. Splinter; Ds. B. Tuinstra; G. van Been.

K. V. Ouder Amstel.

V. J. de Haan; s. C. Verheul, (Sluisvaart); p. J. Hoogenhout; C. Zadelhof; 2e s.p. G. van Leeuwen; J. van der Neut.

K. V. Sloten.

V. Ds. J. W. P. le Roy; s. J. V. H. Riemens, (Admiraal de Ruijterweg 70A, Amsterdam); p. J. Cats Azn.; 2e V. H. Top; 2e s. D. van den Bos; 2e p. T. de Haan; P. Vlug Jzn.; J. Breed; C. Heinsius.

S. K. V. Weesp.

V. E. Luden, (Hilversum); s. H. C. Hootsen, (Schoutenstraat 7, Hilversum); p. A. J. Lafeber (Bussum); Dr. A. A. Knaap, (Weesp); J. P. Dudok van Heel, (Naarden).

K. V. Weesp.

V. C. P. van Asselt; s. C. R. Plaat; p. Dr. A. A. Knaap; B. de Bruin; K. Ridder.

K. V. Naarden.

V. H. F. van Raaijen; s. J. D. Jeswiet (1e Peperstraat 449); p. M. Ridder; 2e V. J. van Eeden; H. van der Velden.

K. V. Nederhorst den Berg.

V. A. Leenhard; s. A. Lodeweegs; p. F. J. W. Sieverts; J. Lommers; J. E. H. van Oldenhagen; K. F. van der Heide; J. Hennipman.

K. V. 's Graveland. (Recht en Vrijheid).

V. S. Koopmans; s. A. Swanink; p. H. J. Smeerdijk; Ds. H. v. Dijken; T. Westerveld.

K. V. Kortenhoef.

V. J. de Kloet; s. H. Koops; p. P. v. d. Broeck; D. v. d. Velde Jzn.; A. H. Voorn.

K. V. Bussum.

V. W. J. Ruys; s. A. J. Lefeber (Nassaulaan 16); p. F. van Voorst; J. van Egmond; L. Kaunerdorff; J. F. Prenzler; S. Dommhof.

K. V. Hilversum.

V. E. M. Luden; s. H. C. Hootsen, (Schootenstraat 7); p. L. van den Brink; 2e V. J. Heineman; J. Dekker Azn.; C. Willy van de Wal; R. van de Pol; J. van Selms.

Afzonderlijke Leden:

Jhr. Mr. P. Teding van Berkhout, (Aerdenhout); C. D. van Vliet, (Overveen).

VII. **K. K. V. Middelburg.**

V. Ds. J. de Visser, (Middelburg); *s.* C. B. Koolhaas, (Krui-ningen); *p.* H. J. van den Ouden, (Terneuzen); *ze* *V.* Ds. P. J. Steinz, (Goes); A. P. Jungcurt Jr., (Vlissingen); Ds. J. H. Vaandrager, (Grijpskerke); C. J. Boogerd, (Kerkwerve); M. W. Koster, (Axel); J. de Kraker Cz., (Zaamslag).

S. K. V. Middelburg.

V. Ds. M. van Empel, (Middelburg); *s.* H. A. Enkelaar, (Middelburg); *p.*; Ds. J. H. Vaandrager, (Grijpskerke); P. Wattel, (Gapinge); A. G. van den Hooft, (Middelburg); D. C. Bouwense, (Middelburg).

K. V. Middelburg.

V. H. J. van der Sluijs; *s.* C. de Jong, (Rouaansche kaai G 159); *p.* H. A. Enkelaar; *ze* *V.* A. G. van der Hooft; *ze* *s.* D. de Vries; *ze* *p.* W. J. Bosdijk; C. de Jong; D. C. Bouwense.

K. V. Domburg.

V. C. Louwerse; *s.* P. Louws; *p.* J. P. Almekinders; J. D. de Graaf.

K. V. Grijpskerke.

V. Ds. J. H. Vaandrager; *s.* J. van de Weele; *p.* J. C. Cevaal; K. Huysman; J. Luteijn.

K. V. Gapinge.

V. Ds. J. W. Maas Wzn.; *s.* C. Langebeeke, (B. 77); *p.* P. Wattel.

S. K. V. Vlissingen.

V. F. L. Hensel, (Vlissingen); *s.* C. J. van der Eijk Czn., (Vlissingen); *p.*; A. P. Jungcurt Jr., (Vlissingen); J. Polderman, (Souburg); M. Arendse Mz., (Souburg).

K. V. Vlissingen.

V. A. P. Jungcurt Jr.; *s.* C. J. van der Eijk Czn., (Badhuisstraat 44); *p.* D. Stok; N. Schoolmeester; Chr. Fey.

K. V. Oost en West Souburg.

V. L. Vader; *s.* M. Arendse Mz., (Ritthemsche straat A.

120); *p.*; A. van den Ende; J. Boone; D. Gideonse.

K. V. Ritthem.

V.; s. B. J. de Mei; *p.*

S. K. V. Zierikzee.

V. C. J. Boogerd te Kerkwerve; *s.*; *p.*

K. V. Zierikzee.

V. W. P. L. Bakker; *s.-p.* M. van As, (Meelstraat 400); *P. J. Bakker*; *W. ten Haas*; *J. de Ronde*; *G. van Duin.*

K. V. Kerkwerve.

V. C. J. Boogerd; *s. W. Lemsen Jr.*; *p. J. van Damme.*

S. K. V. Tholen.

(Niet geconstitueerd).

K. V. Tholen.

V. Math. Verkammen; *s. M. Meerman, Hzn.*, (Kerkstraat); *p. M. P. de Wiide*; *Jacob Geluk, J. Lzn.*; *D. van Hiele*; *C. van den Berge*; *Joh. Beukelaar.*

K. V. Wissekerke.

V. Ds. J. F. Th. van der Linde; *s. P. Donsleijn*; *p. Th. de Ridder.*

S. K. V. Goes.

V. J. Plazier, (Goes); *s. M. Zwamborn, (Goes)*; *p. W. van Oeveren, (Wolfaartsdijk)*; *M. Mieras, Nzn.*, (Ierseke); *Ds. G. Steenkamer, ('s Heer Hendriks Kinderen).*

K. V. Goes.

V. J. Plazier; *s. M. Zwamborn, (St. Jacobsstraat B. 73)*; *p. M. Nieuwenhuize*; *S. Duvekot, Czn.*; *A. L. van Melle.*

K. V. Driewegen.

V. M. Nijssse; *s. J. H. Adriaansen*; *p. G. Koeman*; *zē V. P. J. van der Slikke.*

K. V. 's Heer Arendskerke.

V. Jac. Nijse; s. H. Schout, (E. 13); p. J. Nieuwenhuijze; M. de Schipper.

K. V. Nieuwdorp.

V. M. de Dreu; s. A. K. Gelderblom; p. Corn. Slabbe-koorn; P. de Schipper; M. Wiskerke.

K. V. 's Heer Hendrikskinderen.

V. Ds. G. Steenkamer; s. P. Kousemaker; p. J. Vermeule, Mzn.

K. V. 's Heerenhoek.

V. Ds. Buinink; s. F. Dronkers, (A. 27); p. J. Wirtz.

K. V. Krabbendijke.

V. Ds. F. M. Müller; s. A. E. Strijkel; p. Anth. van 't Leven Jzn.; G. A. Breker.

K. V. Kruiningen.

V. C. B. Koolhaas; s. A. Rietbergen, (Hansweert); H. Nijman.

K. V. Oudelande.

V. Ds. T. Kloek; s. F. Smit, (A. 43); p. J. de Jager, Gzn.; 2e I. P. van Wingen.

K. V. Waarde.

V. M. de Looze; s. P. Schrier; p. P. Verbrugge; 2e V. G. Dees; 2e s. P. van der Maas.

K. V. Wolfaartsdijk.

V. A. Beenhakker; s. N. Valkier, (Oude Sabbinge C. 118); p. M. van Strien; W. van Oeveren; G. J. Broekhoven; Jac. van Strien Azn.; D. Meeuse; D. Vleugel.

K. V. Ierseke.

V. L. van Es; s. M. Mieras Nzn. (Wilhelminastraat); p. J. Kramer; Ds. de Boer; M. P. de Koeyer; G. de Rooy; C. de Jonge; J. van Hoeker.

S. K. V. Sluis.

Niet geconstitueerd.

S. K. V. Hulst.

V. H. J. den Ouden, (Terneuzen); s. R. Scheele, (Markt Terneuzen); p. J. Bartlema, (Zaamslag); J. Visse, (Zaamslag); M. W. Koster, (Hulst).

K. V. Axel.

V. M. W. Koster; s. P. de Feyter Wzn. (O. 15); p. W. Vercouteren; S. de Feyter Lzn.; M. Mieras.

K. V. Hontenisse.

V. Ds. W. J. van Lindonk; s. M. van Arenthals, (Kloosterzande); p. P. Jansen.

K. V. Ter Neuzen.

K. D. J. Dees; s. H. J. van den Ouden, (Kerkstraat 3—5); p. Abr. de Kolijer; 2e V. Ds. A. Timmerman; J. P. Vercouteren.

K. V. Zaamslag.

V. J. Bartlema; s. J. P. Anthonisse, (Neuzensche straat); p. D. Dees; Ds. J. Boer; J. de Kraker.

Afzonderlijke Leden.

Corn. van Wester, Pzn. (Capelle); A. M. Peman Kakebeeke, (Kloetinge); van Westra; N. J. Geleijnse; Ds. J. van der Linden, (Nieuwerkerk, Duiveland); Jhr. Mr. J. H. D. Schuurbeque Boeye, (Noordgouwe).

XIII. S. K. V. Utrecht.

V. Prof. Dr. J. R. Slotemaker de Bruïne, (Utrecht); s. en p. J. J. van Wermeskerken, (Paarlstraat 2, Utrecht); Mr. H. J. H. baron van Boetzelaer; Jhr. Mr. K. J. Schorer; C. Kool; Mr. M. P. Th. à Th. van der Hoop van Slochteren; S. Floor; Mr. C. C. W. van Romondt Vis; Mr. A. baron Schimmelpenninck van der Oye; Jhr. Mr. J. W. H. Rutgers van Rozenburg.

S. K. V. Utrecht.

V. Mr. H. J. H. baron van Boetzelaer; s. J. J. van Wermeskerken; p. Notaris P. A. Lens; 2e V. Prof. Dr. J. R. Slotemaker de Bruïne; 2e s. Dr. A. van der Hoeven; Jhr. mr. K. J. Schorer; G. van Lanckeren; Jhr. Mr. L. M. Rutgers van Rozenburg; P. J. Nahuijsen; C. Kool; N. Felix.

K. V. Utrecht.

als S. K. V.—Utrecht.

S. K. V. Amersfoort.

V. Mr. C. C. W. van Romondt Vis, (Zeist); *s.* Mr. A. baron Schimmelpenninck v. d. Oye, (Doorn); *p.* Mr. M. P. Th. à Th. van der Hoop van Slochteren; Jhr. Mr. J. W. H. Rutgers van Rozenburg, (Baarn); S. Floor, (de Bildt); J. B. van de Wind, (Zegveld); C. van Voorthuizen, (Rhenen); A. Schoenmaker, (Baambrugge).

K. V. Abcoude-Baambrugge.

V. Jhr. P. P. de Beaufort; *s.* H. Baarslag, (Abcoude); *p.* A. Schoenmaker; J. G. Th. Grevenstuk; Jac. van Doorn; J. de Grootte; J. J. Hoeflaken.

K. V. Achttienhoven.

V. Ds. G. van Kempen; *s.* A. van Bielen, (Westbroek); *p.* H. Schoenmakers.

K. V. Baarn.

V. A. J. Bicker Caarten; *s.* G. Pater Ezn., (Zandvoortweg). *p.* J. de Jong; T. Haarman; J. C. Oeberius Kapteyn; C. M. van Mill; W. van Vulpen.

K. V. de Bildt.

V. J. W. des Tombe; *s.* A. M. Schouten; *p.* N. van Santen; Alb. van Santen; W. Staal; Joh. Edelkoort.

K. V. Breukelen.

V.; *s.* J. D. Barreveld, (Boomrijk); *p.*; C. J. Naerebout; A. Hamoen; J. Hamoen; C. Pynse van der Aa.

K. V. Doorn.

V. H. Millaard; *s.* T. N. van Dijk; *p.* T. N. van Dijk.

K. V. Driebergen.

V. Mr. C. E. A. baron van Till; *s.* P. A. Seegers, (Prins Hendrikpark 11); *p.* H. van Waveren; H. J. de Lanoy Meijer.

K. V. Kockengen en Laag Nieuwkoop.

V. C. Hamerslag; *s.* L. Pynse van der Aa; *p.* C. Cazant;
2e s. G. Oskam; *2e p.* J. Hoogendoorn.

K. V. Linschoten.

V. Ds. Joh. Kloots; *s.* K. van den Dool; *p.* J. Soede;
2e V. Chr. Jeuné; T. Oskam Jzn.

K. V. Loenen a/d Vecht.

V. Mr. E. van Beusekom; *s.* P. J. ten Have; *p.* J. J.
 van Setten.

K. V. Maarssen en Maarsseveen.

V. Mr. W. H. Köhler; *s.* Th. Brouwer; *p.* K. Tjebbes;
 H. Schoenmaker Ezn.; H. Noltes.

K. V. Montfoort.

V. F. Los; *s.* C. J. van den Berge; *p.* J. E. G. Dijkstra;
 D. de Jeu; G. Lekkerkerker.

K. V. Nigtevecht.

V. A. J. Tinholt; *s.* J. van Doorn; *p.* M. de Vries; *2e V.*
 A. de Vries; Th. E. B. Hondu; P. J. van Schaik; H. de
 Wildt.

K. V. de Meern.

V. R. van Kooij; *s.* J. Oskam, (Hofstede Beefland, Ouden-
 rijn); *p.* F. Doornenbal.

K. V. Rhenen.

V. Ds. J. G. Hoyer; *s.* P. J. van den Bosch, (Heeren-
 straat A 32); *p.* C. van Voorthuisen; *2e V.* W. M. Bredius;
2e s. R. van Voorthuisen; *2e p.* R. van Laar; J. van Veld-
 huizen.

K. V. Soest.

V. F. Andréë; *s.* H. H. Kolkmeijer, (Middelwijkstraat);
p. H. van Herwaarden; S. de Zoete; C. W. Veenendaal.

K. V. Vleuten.

V. Ds. A. F. Vink; *s.* H. J. Knopper; *p.* T. Davelaar.

K. V. Vinkeveen.

V.; *s.* S. Bison;

K. V. Vreeswijk.

V. H. W. Buys; *s.* C. Ket; *p.* H. J. van Dijk; D. G. Struijk; C. A. Kolkman; C. Lenten; N. van Loon.

K. V. Westbroek.

Zie Achttienhoven.

K. V. IJsselstein.

V. D. Bijkersma; *s.* Jac. Vlastuin Bos Jkzn.; *p.* W. Wildschut Jhz.

K. V. Zegveld.

V. Ds. van Ingen; *s.* W. L. Schouten; *p.* K. Hoogendoorn; *2e s.* J. B. van de Wind.

K. V. Zeist.

V. Mr. C. C. W. van Romondt Vis; *s.* J. Bos (Steinlaan 74); *p.* A. van den Bos; *2e V.* Jhr. L. M. Schuurbeque Boeye; *2e s.* Jhr. Mr. A. W. Wichers; L. P. Stikker; G. de Rother; H. Prinsen; J. J. van Norden; J. B. Kion; G. Uitman.

Afzonderlijke Leden.

Ds. M. van de Poll, (Bunnik); A. Blankesteyn, (Harmelen); H. G. Römer, Huize Stormerdijk-Jutfaas); J. Schep Azn., (Langerak).

XIV. K. K. V. Leeuwarden.

V. Ds. J. Hoekstra (Borum); *s.* J. L. Oosterhoff, (Ter-naard); *p.* Jhr. J. Quarles van Ufford, (Workum); C. L. Liezenberg, (Dokkum); B. W. Okma, (Ijpecolsga); A. A. Bajema, (Warns); M. Frantzen, (Leeuwarden); S. Hoekstra, (Terband); J. Bakker, (Menaldum); *2e V.* E. Weinberg, (Oosterbierum).

S. K. V. Leeuwarden.

V. J. P. Scheltema, (Leeuwarden); *s.* W. A. Roersma, (Menaldum); *p.* R. Adema, (Huizum); J. H. Elbrecht (Eestrum); J. T. van de Wint, (Rijperkerk).

K. V. Leeuwarden.

V. J. P. Scheltema; s. E. Janzen (Joh. Willem Frisostraat 7a); p. C. Bajema; 2e V. D. H. Everaarts; D. Hoekstra.

K. V. Huizum (Leeuwarderadeel).

V. P. Dam; s. R. Adema, (Nieuwe weg); p. H. Simons.

Gem. *K. V. Menaldumadeel.*

J. Visser, (Berlikum); R. Bakker (Menaldum); Th. Post, (Berlikum); T. Tiemersma (Deinum); P. Rijpma, (Menaldum); R. Posthuma, (Menaldum).

K. V. Menaldum.

V. W. A. Roersma; s. Joh. A. Bakker; p. F. Th. Fokkema; K. S. Bartlema; K. van der Meer.

K. V. Berlikum.

V. R. Visser; s. G. Jellema; p.

K. V. Deinum.

V. W. Heins; s. H. van de Bijl; p.

Gem. *K. V. Tietjerksteradeel.*

V. J. H. Elbrecht, (Eestrum); s. K. Harmsma, (Suameer); p. A. G. van der Ploeg (Oostermeer); Ds. L. Moolhuizen, (Garijp); T. T. van der Wint, (Rijperkerk).

K. V. Garijp.

V. Ds. L. Moolhuizen; s. H. Haagsma; p. G. Jansma.

K. V. Suameer.

V. K. Harmsma; s. L. F. Antonides; p. S. P. Hoekstra.

K. V. Oostermeer.

V. J. Bijl; J. J. Alsma; p. R. T. Atsma.

K. V. Rijperkerk.

V. F. T. van de Wint; s. W. J. Bergsma; p. K. K. Vlieger.

K. V. Eestrum.

V. J. H. Elbrecht; s. M. Steenstra; p. T. D. de Boer.

S. K. V. Dokkum.

V. J. L. Oosterhoff, (Ternaard); s. J. Klijnstra, (Reitsum); p. C. L. Liezenberg, (Dokkum); J. F. van de Wint, (Aalzum); M. A. Terpstra, (Birdaard); W. Jorritsma, (Kollumerzwaag); A. Beugelink, (Drogeham).

K. V. Dokkum.

V. C. L. Liezenberg; s. M. Pekelsma Jr.; p. F. Hacquebord; F. Dam; S. Bouma.

Gem. K. V. Ferwerderadeel.

V. J. Klijnstra, (Reitsum); s. D. Burmania, (Ferwerd); p. R. Grijpsma, (Blija); 2e V. Ds. H. Gerbrandy, (Marrum); 2e p. S. Hiemstra, (Lichtaard).

K. V. Ferwerd.

V. D. Burmania; s. R. Broersma; p. R. Wielinga.

K. V. Wanswerd en Fishum.

V. F. Koopmans; s. J. Pot; p. R. Kalma.

K. V. Marrum.

K. F. de Boer; s. R. Moed; p. D. van Oosten.

K. V. Reitsum, Genum en Lichtaard.

*V. J. Klijnstra; s. S. Hiemstra (Lichtaard); p. S. Krood-
sma; 2e K. A. J. Visser; 2e s. K. Hogendijk.*

Gem. K. V. Westdongeradeel.

K. J. Verloop, (Ternaard); s. J. Barnard, (Betterwird); p. D. J. Geertsma, (Hantumhuizen); J. J. van Kuiken, (Wierum); J. Hannema (Ternaard); D. P. Bosch (Hiaure); S. H. Barnard, (Betterwird).

K. V. Ternaard.

V. Ds. J. Visser; s. G. de Boer, (Hantumahuizen); p. D. P. Bonk; M. Pausman; K. Rensma.

K. V. Nes.

V. R. Damstra; s. S. van Kuiken; p. P. Boelens.

K. V. Wierum.

K. J. J. van Kuiken; s. A. van der Kooi; p. G. Sijens.

Gem. *K. V. Oostdongeraneel.*

K. Ds. C. van Broekhuizen, (Oostrum); s. W. B. Terpstra, (Ee); p. J. R. Boersma, (Engwierum); J. F. van de Wint, (Aalsum); S. Kuperus, (Ee).

K. V. Aalsum en Wetsens.

V. P. van Zuilen; s. A. K. Jellema, (Aalsum); p. G. Borkmeijer.

K. V. Paesens.

V. E. Krol; s. G. Groen; p. Jac. Dam.

K. V. Engwierum.

V. J. R. Boersma; s. Y. de Boer; p. J. Wibolda.

Gem. *K. V. Dantumadeel.*

V. M. A. Terpstra, (Birdaad); s.; p. J. A. Helder; (Driesum).

K. V. Birdaard.

V. M. A. Terpstra; s.-p. J. P. Hoekstra; J. G. Straatsma.

K. V. Rinsumageest.

V. J. IJ. Bouma; s. A. Reitsma; p. G. R. van Wijngaarden; 2e V. H. J. Glastra van Loon; M. Riemersma.

K. V. Akkerwoude.

V. Ds. F. H. Germs; s. J. Th. van der Ploeg, (Akkerwoudsterbroek); p. G. de Hoop.

K. I. Wouterswoude.

V. Ds. C. J. Oskam; s. T. van de Wint, (Rijperkerk); p. C. L. Liezenberg.

K. V. Driesum.

V. Ds. J. W. Knaap; G. Abma, Worderswoude; p. J. Helder.

K. V. Zwaagwesteinde.

V. Dr. L. Th. Wieten; s. J. Pasma; p. J. Hoekstra; ze V. Egb. Baarsma; ze s. K. Baarsma; ze p. M. Jagersma; J. Zwart.

Gem. *K. V. Kollumerland.*

V. Ds. J. Hoekstra, (Borum); s. B. Migchelbrink, (Westergeest); p. P. Bosma, (Oudwoude); F. Hoekstra, (Warfstermolen); J. Draisma; (Kollum); Ds. A. Griffijn, (Kollumerzwaag).

K. V. Burum.

V. Ds. J. Hoekstra; s.; p.

K. V. Kollum.

V. J. Draisma; s.; p.

K. V. Oostwoude.

V. W. Huisman, (Oudwoude); s.; p.

K. V. Westergeest.

V. K. de Vries; s.; p.

K. V. Triemen.

V. B. Migchelbrink, Westergeest; s.
p.

K. V. Kollumerzwaag.

V. Ds. A. Griffijn; s.; p.

Gem. *K. V. Achtkarspelen.*

V. Ds. A. G. van der Heyden, (Twijzelerheide); s. A. Hoek, (Drogeham); p. J. Jager, (Buitenpost).

K. V. Surhuisterveen.

V. Th. v. d. Molen; s. R. Veenstra; D. Tillema; Joh. Bos.

K. V. Twijzelerheide.

V. ; *s.* Ds. A. G. van der Heyde ; *p.*

K. V. Augustinusga.

V. Ds. G. J. van Ingen ; *s.* F. Zandstra ; *p.* C. Schuurman.

K. V. Drogeham.

V. ; *s.* A. Hoek ; *p.*

K. V. Surhuizum.

V. ; *s.* Ds. H. van den Bijtel ; *p.* Ds. J. Hoekstra, (Borum) ; Ds. H. Prins ; D. Reitsma ; S. Hiemstra.

K. V. Buitenpost.

V. ; *s.* ; *p.*

S. K. V. Schoterland.

V. Ds. D. van Lonkhuijzen, (Korte zwaag) ; *s.* S. Hoekstra, (Terband) ; *p.* J. Hento, (Wolvega).

Gem. K. V. Schoterland.

V. ; *s.* ; *p.*

K. V. St. Johannesga.

V. ; *s.* ; *p.*

K. V. Jubbega.

V. ; *s.* ; *p.*

K. V. Heerenveen.

V. ; *s.* Th. de Leeuw ; *p.* K. Korsten.

Gem. K. V. Ooststellingwerf.

V. ; *s.* ; *p.*

K. V. Oosterwolde.

V. ; *s.* ; *p.*

K. V. Appelscha.

V. Ds. A. de Vries ; *s.* ; *p.*

Gem. K. V. Weststellingwerf.

V. ; *s.* ; *p.*

K. V. Wolvega.

V. Jan Hento; *s.* B. Luik; *p.* P. Wijnstra.

Gem. K. V. Aengwierden.

V. S. Hoekstra, (Terband); *s.* Th. de Leeuw, (Heerenveen);
p. K. Korsten, (Heerenveen); Correspondent: Y. de Boer,
(Hoofd Chr. Sch. Engwierum).

S. K. V. Sneek.

V. Ds. F. G. van Reeuwijk, (Oosthem); *s.* A. Brouwer
Szn, (Sneek); *p.* O. S. de Vries (IJlst); K. de Vrij Jr., (Joure);
Ds. A. K. Straatsma, (Oosterzee); R. van Rijs, (St. Nico-
laasga); R. Yntema, (Hemelum).

K. V. Sneek.

V. S. Plat; *s.* M. Oppenhuizen; D. Nauta; *ze* *V.* H.
Huisman; H. v. d. Brug; H. Kanon; A. Brouwer.

K. V. Ylst.

V. G. S. Walinga; O. S. de Vries; *p.* Tj. Twijnstra.

K. V. Workum.

V. W. Kroese; *s.* B. IJ. Wielinga; *p.* R. Hendriksma;
ze *V.* R. F. de Boer.

K. V. Hindeloopen.

V. Ds. A. A. Tonsbeek; *s.* J. Ijpma; *p.* W. J. Glashouwer;
ze *V.* W. H. van Meekeren; W. M. de Boer.

K. V. Stavoren.

V. Ds. A. L. H. Vollenweider; *s.* K. K. Hoekstra, (Blok-
wachter, Wachtpost 40); *p.* D. Plantinga; *ze* *V.* J. Wester;
F. J. de Boer.

Gem. K. V. Wymbritseradeel.

V. B. W. Okma, (IJpecolsga); *s.* P. Groeneveld, (Gauw)

p. T. J. Bakker, (Oudega); A. van Tuinen, (Scharnegoutum);
G. Damstra, (Oosthem); A. Breeuwsma, (Abbega).

K. V. Nijland.

V. Ds. C. E. F. de Vries; *s.* C. H. Hofstra; *p.* Tj. J. Reitsma; Dr. A. v. Veen; J. Tjalsma.

K. V. Goënga.

V. P. Groeneveld; *s.* G. Bootsma; *p.* J. Kornelis.

K. V. Heeg.

V. Ds. O. van der Veen; *s.* F. K. Venema; *p.* Johs. van der Schoot; J. van Berkum; E. van der Schoot.

K. V. Oosthem.

V. Ds. F. G. van Reeuwijk; *s.* P. Koopmans; *p.*

K. V. Oppenhuizen.

V. Ds. J. P. Dijk; *s.* Sch. de Boer; *p.* B. G. v. d. Ley.

K. V. Oudega.

V. Y. Bruinsma; *s.* F. J. Bakker; *p.* J. van Megeren.

K. V. Woudsend.

V. B. W. Okma, (Ypecolsga); *s.* S. van der Zee; *p.*

Gem. *K. V. Hemelumer, Oldephaert en Noordwolde.*

V. A. A. Bajema, (Warns); *s.* B. Y. Yntema, (Hemelum);
p. Jan Duyes de Vries, (Warns); K. Bosma, (Nijega); R.
K. Bajema, (Koudum).

K. V. Molkwerum.

V. Ds. J. Woldendorp; *s.* G. Krol; *p.* S. van de Wal.

Gem. *K. V. Gaasterland.*

V. J. B. Schurink, (Bakhuizen); *s.* St. S. Boersma, (Wyckel);
p. P. Betzema, (Oudemirdum).

Gem. K. V. Lemsterland.

V. J. W. de Jong, (Lemmer); s. P. Dijkman, (Lemmer);
v. R. Riemersma, (Lemmer).

K. V. Lemmer.

V. ; s. P. Dijkman; p.

K. V. Echten en Oosterzee.

V. Ds. A. K. Straatsma; s. J. H. Slump; p. E. v. Heerde.

K. V. Boornzwaag. (Doniawerstal).

V. R. J. van Rijs, (St. Nicolaasga); s. H. A. Heeringa,
(Noed a/d Doniaga); p. Johs. Wierda, (Tjerkgaast); S.
Hoekstra; E. de Haan; R. de Hoop, (St. Nicolaasga).

Gem. K. V. Haskerland.

V. Ds. H. te Winkel, (Nyehaske); s. H. Kuiper, (Oude-
haske); p. Kl. Kolkema, (Joure).

K. V. Nijhaske.

V. ; s. ; p.

K. V. Oudehaske.

V. Sj. Dijkstra; s. E. IJ. Dikkerboom; p. R. Sinnema;
2e V. H. Kuiper; IJ. A. Waterlander.

K. V. Joure.

Ds. P. L. Kiehl; s. S. de Vrij; p. T. Kuindersma; 2e V.
Kl. de Vrij; J. S. de Jong.

K. V. Hennaarderadeel.

V. Ds. V. Hokwerda, (IJtens); s. P. Smit, (Oosterend; p.
J. J. Osinga, (Cubaard); E. Visser, (Bajum); R. v. d. Wal,
(Wommels); S. Boschma, (Hennaard).

S. K. V. Franeker.

V. E. Weinberg, (Minnertsga); s. L. Reidsma, (Parrega);
p. K. S. Osinga, (Tzum); J. Marra, (Franeker); P. Stegenga;
(Winsum).

K. V. Franeker.

V. P. Tuinstra; *s. H. M. Faber*, (Ijpeijstraat 10); *p. J. D. Terpstra*; *D. Magré*; *Joh. Marra*.

K. V. Harlingen.

V. B. Lont Rz.; *s. D. Lambers*; *p. J. de Vries*; *J. Annema*.

K. V. Bolsward.

V.-s. J. Kramer Mz.; *p. F. de Jong*; *G. Keckes*; *G. J. van der Ploeg*; *J. Alkema Jr.*

Gem. *K. V. Wonseradeel.*

V. W. Boonstra, (Makkum); *s. L. Piersma*, (Witmarsum); *p. F. Reidsma*, (Parrega); *J. J. Alkema*, (Makkum); *L. Wiierma*, (Schraard).

K. V. Hieslum.

V. Ds. J. Visser; *s. L. Piersma*, (Witmarsum), (Fr.);
p.

K. V. Parrega en Hieslum.

V. Ds. D. J. Peterse; *s. L. Reidsma*; *p. F. Reidsma*; *E. v. d. Veen*; *Joh. Tigchelaar*.

K. V. Franekeradeel.

V. F. Terpstra, (Hitzum); *s. P. van der Wiel*, (Tzum); *p. K. S. Osinga*, (Tzum); *2e V. J. R. Hallema*, (Tzum); *F. van Wijngaarden*.

Gem. *K. V. Barradeel.*

V. E. Weinberg, (Oosterbierum); *s. S. M. Janzen*, (Sexbierum); *p. P. A. Marra*, (Oosterbierum); *S. v. d. Schoor*, (Tzummarum); *R. Post*, (Minnertsga).

K. V. Sexbierum.

V.; *s. S. Janzen*; *p.*

K. V. Oosterbierum.

V. E. Weinberg; *s.*; *p.*

K. V. Tzummarum.

V.; *s.* S. van der Schaar; *p.*

K. V. Minnertsgra. (Barradeel).

V. P. Bartlema; *s.* P. Bierma; *p.* Joh. Douma; R. R. Post; Th. Faber.

K. V. 't Bildt.

V. M. Bokma; *s.* W. Braaksma (L. Vrouwenparochie); *p.* M. van Loon; *2e V.* D. Keizer; *2e s.* J. Boersma; *2e p.* J. Terpstra.

K. V. Baarderadeel.

V. O. Zijlstra (Oosterlittens); *s.* C. Piersma (Bozum); *p.* P. Stegenga (Winsum); T. Wietsma (Winsum), L. Kerstma, (Wiewerd); P. Jouwsma (Bozum).

Afzonderlijke Leden.

Ds. G. van Dorssen Jr. (St. Johannesga); J. Krol (Koudum).

XV. K. K. V. Zwolle.

V. H. J. Bulten (Blokzijl); *s.* W. F. C. van den Broek (Groeneweg 51a Zwolle); *p.* Joh. Broersma (Steenwijk); E. Habers (Gramsbergen); J. W. J. Baron de Vos van Steenwijk (Zwollerkerspel); Joh. Drost (Enschede); J. Lutjen Kossink (Tongeren); H. J. G. Hennen (Almelo); J. H. Koeslag (Diepenheim).

S. K. V. Zwolle.

V. J. Meijerink, (Dalfsen); *s.* W. F. C. van den Broek (Zwolle) (waarnemend); *p.* H. Laanbroek Mzn. (Heino); G. Husen (Nieuwleuven); H. J. Bos (Westenhoek); A. Timmerman Kzn. (Rouveen).

K. V. Zwolle.

V. J. Balkestein; *s.* W. F. C. van den Broek; *p.* M. Meijerink; Mr. J. W. J. baron de Vos van Steenwijk; B. van Egten.

K. V. Dalfsen.

V. J. Meijerink; *s.* A. van Dorland (Oud Leuven); *p.* G. H. J. Frijling; K. Baarslag; M. van Beinum.

K. V. Berkum. (Zwollerkerspel).

V. M. Pierik, (Herfte); *s.* F. Aalbers, (Berkum); *p.* F

Aalbers, (Langenholte); J. Beumer, (Haerst); D. J. Bekedam, (Berkum).

K. V. Windesheim. (Zwollerkerspel).

V. N. J. Holster; s. G. de Kruif; p. S. Brilleman.

K. V. Westenholte. (Zwollerkerspel).

V. H. J. Bos; s. G. Drost, (Voorstraat I 62); p. A. Borst.

K. V. Schelle, Oldencel en Ittersum. (Zwollerkerspel.)

V. B. W. Bello; s. H. van 't Zand; p. G. J. van Ittersum.

K. V. Rouveen. (Staphorst).

V. A. Timmerman Kzn.; s. N. Mur; p. H. Hoeve Bzn.; W. Mijnheer; R. Visscher Azn.; J. Visscher Jaczn.; L. Konterman.

K. V. Heino.

V. D. Wouda; s. H. Laanbroek Mzn.; p. G. J. Snel.

K. V. Nieuwleusen.

V. G. Husen; s. J. Schuurman Azn.; p. J. van Spijker Kzn.; K. Alteveer H. Hzn.; H. J. Meulman; E. Westerman Hzn.; W. Nijboer Hzn.; D. Wiersma; K. Groteboer; K. Krale.

S. K. V. Kampen.

V. H. Wiersma, (Ambt. Vollenhove); s. G. Wansink, (Kampen); p. Joh. Broersma; (Steenwijk); H. Nijssingh, (Steenwijkerwold); O. Collee, (Oldemarkt); H. Bruning, (Stad Vollenhoven); J. Tolsma, (Zwartsluis); A. Doosjen, (Wanneperveen).

K. V. Kampen.

V. G. J. Wansink; s. J. Zonneveld, (Schoolstraat 6); p. R. Paddinge.

V. K. Kamperveen.

V. A. Stuyvezand; s. E. van der Scheer; p.

K. V. Steenwijk.

V. P. de Haas; s. Joh. Broersma, (Cornputsingel 64); J. W. Pruisen; *2e* V. D. Hogeweg; *2e* s. J. Akkerman.

K. V. Steenwijkerwold.

V. H. Nyssingh; s. E. J. Veurman, (Onna bij Steenwijk);
p. K. van den Berg.

K. V. Oldemarkt.

V. S. Heinsma; s. A. v. d. Woude; p. L. Tietema.

V. V. Stad-Vollenhove.

V. Ds. Broersma; s. H. Zelhorst, (Kerkstraat); p. H. Bruning.

K. V. Ambt-Vollenhove.

V. H. Wiersma; s. P. Brintje Pzn.; p. R. Mooiweer Azn.

K. V. Zwartsluis.

V. C. Tolsma; s. L. Bouwmeester; p. G. Dekker.

K. V. Wanneperveen.

V. A. Doossen; s. R. de Vries, (Kerkbuurt); p. K. Moraal;
L. Rodemond; J. Hoeve.

S. K. V. Deventer.

V. Joh. Maatman, (Deventer); s. L. Dorst, (Worp 4, De-
venter); p. J. Lutjen Kossink, (Tongeren bij Wijhe).

K. V. Deventer.

V. Joh. Maatman; s. A. de Roo (Brinkgrevenweg 53);
p. G. Groenewoud.

K. V. Tongeren.

V. J. Lutjen Kossink; s. J. H. Jonkman; p. B. Hekkert;
C. Wagemaker; Jacob Mulder.

S. K. V. Ommen.

V. J. Weitkamp (Hardenberg); s. J. L. van Immerzeel
(Rheezerveen); p. E. Habers (Gramsbergen); H. J. de Bokx
(Slagharen); M. ter Haar (Avereest); T. Visser (Nijverdal).

K. V. Lemelerveld en Lemele.

V. Ds. K. J. Brouwer; s. L. Keefhuis (Lemele D. 18);
p. J. van Zorge.

K. V. Dedemsvaart.

V. B. Berends Azn.; s. G. J. Kwant (F. 48); p. J. Witten;
L. Kooi; J. Zwieris; K. Hoeve; H. Aufderhaar; — H. J.
Kwant; M. ter Haar.

K. V. Stad Hardenberg.

V. J. Weitkamp; s. J. Grooten; p. A. Breukelman Azn.
 2e V. J. Schuurman; A. Iemhoff.

K. V. Lutten Slagharen.

V. J. v. d. Vecht; s. H. J. de Bokx; p. L. D. Semmelink.

K. V. Heemse.

V. F. Herbert; s. J. L. van Immerzeel; p. J. H. Waterink; R. Veldsink.

K. V. Gramsbergen.

V. G. van Maanen; s. E. Habers; p. E. Wesselink.

K. V. de Krim. (Gramsbergen)

V. Joh. Dargelo; s. G. Konijnenbelt; p. A. Smit.

K. V. den Ham.

V. J. van Bruggen; s. Johs. Kuiper; p. W. H. Flim.

K. V. Vroomshoop (de Ham).

V. H. J. Schuurman; s. L. Gerrits; p. K. Binnemans; J. Visscher Tzn.; J. C. Wolthuis; H. Ekkelenkamp; G. Venberg.

K. V. Nijverdal (Hellendoorn)

V. Ds. D. M. Blankhart; s. T. Visser; p. G. ten Seldam;
 2e V. G. Hengstman; G. Willens.

K. V. Notter (Wierden).

V. K. Klijsma; s. G. H. Mensink (Zuna bij Nijverdal);
 p. H. J. Lohuis.

K. V. Wierden.

V. A. Kippers; s. J. H. Nijzink, (Meyerinkhoek); p. J. B. Malkus; B. v. d. Kolk; J. Dollen; M. Schipper; H. Scheperboer; B. Bartels.

K. V. Eversberg (Wierden).

V. H. W. Hettenhaar; s. H. J. Kappert; p. W. Mensink.

S. K. V. Hengelo.

V. A. Schuurmans, (Rijssen); s. J. H. Koeslag, (Diepenheim); p. J. Walhof, (Goor).

K. V. Goor.

V. J. Veenstra; s. H. Walhof, (Deldensche straat); p. J. Pasman.

K. V. Rijssen.

V. A. Schuurman; s. J. Gerritsen, (Wierdensche straat); p. R. E. de Vaal.

K. V. Diepenheim.

V. J. H. Koeslag; s. G. J. Geerdink; p. G. van Bolscher;

K. V. Delden.

V. G. Koster; s. J. H. Claassen; p. G. Slinger; G. ter Braak; H. A. Holland; J. Belle; H. de Weert.

S. K. V. Almelo.

Niet geconstitueerd.

K. V. Almelo.

V. H. J. Bulten; s. Jan Pezie. (Markt 1); p. J. H. Peters.

K. V. Oldenzaal.

V. H. M. Bolink; s. K. M. J. Adolfsen, (Markstraat 6); p. J. A. van de Vijver.

K. V. Losser.

V. B. Ader; s. J. H. Molendijk, (D. 18); p. F. Timmerman; M. Kuperus; L. Wevers.

K. V. Overdinkel.

V. Ds. H. F. Pasma, Gzn.; s. Alb. Drost; u. A. Luiten.

S. K. V. Enschede.

V. Ds. W. Groenweg, (Glanerbrug); s.-p. R. E. M. Zelfers, (Javastraat 16 Enschede); Joh. Drost (Enschede); J. Bruinenberg, (Glanerbrug); B. Bouwmeester.

K. V. Enschede.

V. E. M. Zelters; *s.-p.* Joh. Drost, (Beltstraat); G. W. Kromhout van der Meer; E. te Vaanholt; H. ter Mors.

K. V. Glanerburg.

V. Ds. W. Groeneweg; *s.* A. Bruinenberg; *p.* J. Tromp; *2e* V. H. Vos Kz.; *2e s.* J. ter Heide; L. J. Wagenvoort; R. Berger.

Afzonderlijke Leden:

Baron Stratenus, (Diepenveen); J. Mulder, Pz., (Kuinre).

XVI. K. K. V. Groningen.

V. Mr. E. J. Th. à Th. van der Hoop van Slochteren, (Sappemeer); *s.* Ds. J. P. A. le Roy (Vlagtwedde); *p.* H. P. Heersema, (Leek-Nietap); R. Ritsema, (Bierum); A. Vloo, (N. Pekela); J. Nieman, (Oostwolde); L. D. Wijbenga, (Scheemda); J. Zuithoff, (Groningen); J. N. Voerman, (Groningen); F. Brems, (Grijpskerk).

S. K. V. Groningen.

V. Ds. Langman; *s.* J. C. Minnema, (Kranerweg 53, Groningen); *p.* W. Reyenga; *2e* V. J. T. van Bruggen; *2e s.* A. Veldman; J. H. Voerman; J. C. Groenhuijzen.

K. V. Groningen.

V. Ds. Joh. Langman; *s.* J. G. Minnema, (Kraneweg 53); *p.* W. Reyenga; *2e* V. J. F. van Bruggen; *2e s.* A. Veldman; J. H. Voerman; J. C. Groenhuijzen.

S. K. V. Bedum.

V. H. P. Heersema, (de Leek, Nietap); *s.* F. Brems, (Grijpskerk); *p.* Kloppenburg, (Grijpskerk).

K. V. Grijpskerk.

V. F. Brems; *s.* P. Idema, (Visvliet bij Grijpskerk); *p.* Joh. Kloppenburg; *2e* V. K. Hilverda.

K. V. Leek.

V. H. P. Heersema; *s.* M. Mulder; *p.* H. Cazemier; A. Haalstra; J. Oosterwijk.

K. V. Zevenhuizen. (Leek).

V. H. P. Heersema; s. H. H. Holman; p. H. Meinesz.

K. V. Doezum. (Grootegast).

V. P. Notebomen; s. F. Troentjes; p. W. Zwieringa.

K. V. Ulrum.

V. J. Loots; s. L. Lap, (Zoutkamp); p. G. Visser.

K. V. Uithuizen.

V. J. Zijlema; s. A. Bakker; p. F. Sterenburg.

S. K. V. Appingedam.

V. P. Jongendijk, (Delfzijl); s. T. Krol, (Uithuizermeeden);
p. Visser, (Losdorp); P. Zandt Jzn., (Stedum).

K. V. Appingedam.

V. R. Mulder; s. Ds. B. A. M. van der Most van Spijk,
(Opwierde); p. F. van Sloten.

K. V. Delfzijl.

V. J. Jongendijk; s. R. Makken; p. R. van Streun.

K. V. Bierum.

V. K. Ritsema; s. J. Slagter, (Godlinze bij Bierum); p.
J. Pijper; J. Heeres; F. Pietermans; J. Uithoorn.

K. V. Zeerijp.

V. Ds. C. Sundermeijer; s. K. Heikema; p. Th. Doorn;
ze p. F. de Vries; J. Kolk.

K. V. Slochteren.

V.; s. A. Voorthuis; p. F. Rozema; Geert
Entjes (Schaapshok); B. van der Laan, (Kolham).

K. V. Stedum.

V. E. B. Leeman; s. W. H. Eldendorp; p. P. Zandt;
ze p. H. Huizinga; J. H. Ritsema.

K. I. Westeremden (Stedum).

V. ; *s.* B. Bolwijn ; *p.*

K. V. Uithuizermeeden.

V. P. Siderius ; *s.* T. Crol ; *p.* L. Dijksterhuis.

K. V. Roodeschool (Uithuizermeeden).

V. P. Wieringa ; *s.* R. v. d. Molen ; *p.* Joh. Smit ; *2e V.* M. Bakker ; *2e s.* R. Kooi ; *2e p.* Joh. Smit ; P. Pastoor.

K. V. Noorddijk.

V. J. Lutgers ; *s.* ; *p.* H. van Hemmen ; P. de Groot ; R. Mulder.

K. V. Haren.

V. J. van den Berg ; *s.* S. van der Molen (Noordlaren) ; *p.* E. Hooiveld ; J. Koen van Hemmen ; J. Lutgers.

S. K. V. Winschoten.

V. L. D. Wybenga, (Eexta) ; *s.* J. H. Nieman, (Oostwold) ; *p.* M. ter Hazeborg, (Scheemda) ; L. Bron, (Oostwold) ; O. Knottnerus, (N. Scheemda) ; A. Wagenaar (Nieuwolda) ; E. Frieling, (Nieuwolda).

K. V. Oud en Midwolde.

V. R. J. Bakker ; *s.* F. Post, (Oostwold) ; *p.* N. Saathof ; E. Heckman.

K. V. Nieuwolda.

V. B. M. Barlagen ; *s.* J. S. Kok ; *p.* A. Hagenaar.

K. V. Scheemda.

V. M. ter Haseborg ; *s.* L. D. Wijbenga ; *p.* K. Prins ; O. Knottnerus ; B. Edens ; H. Timmer, Sr. ; Ds. H. Ijsebrands ; S. de Jong.

K. V. Heiligerlee. (Scheemda).!

V. J. Dijkstra ; *s.* H. Timmer Jr. ; *p.* T. Hulzebos ; *2e V.* D. Korvemaker ; *2e s.* K. Westinga.

*K. V. Sappemeer en Hoogezand.**V. ; s. ; p.***S. K. V. Oude Pekela.***V. Ds. Lindeyer, (N. Pekela); s. T. de Boer, (Tange-
Alteveer); p. J. Paap, (Blijham); H. Speelman, (Stadskanaal).**K. V. Oude Pekela.**V. E. Heukers; s. W. Kuiper Hzn.; p. K. Kuiper.**K. V. Blijham (Wedde).**V. J. Paap; s. B. Tuin; p. A. Meijer.**K. V. Tange Alteveer (Onstwedde).**V. T. de Boer; s. A. Vissering; p. Fr. Hulzebos.**K. V. Vlagtwedde.**V. A. Beekhuis; s. G. Tammes (Veele); p. E. Hazelhof;
2e V. H. K. Meijer; 2e s. J. Timmer; J. Potze; G. Boelems.**K. V. Nieuwe Pekela.**V. J. Olyslager; s. C. Beumée Johz.; p. E. S. Sparreboom;
2e V. H. Beikes Jzn.; A. Vloo.**K. V. Veendam.**V. S. de Vries; s. O. Voorma, (Beneden Westerdiep);
p. R. Sybring.**K. V. Ommelandervijk-Zuidwending (Veendam).**V. G. Gelms; s. G. Boiten (O. 19); p. S. Stuut; J. Tim-
mer; F. Kanning.**K. V. Wildervank.**V. Tj. van Greven; s. Ds. Th. G. Stellwag (Luth. Pastorie);
v. M. C. Sonneveld.*

K. V. Stadskanaal (Wildervank).

V. S. Brand; *s. H. ten Kate* (p/a den Heer Visser, 1e Verlaat); *p. W. Haag*.

XVII. K. K. V. Assen.

V. J. Knoppers (Meppel); *s. B. Koning Jzn.*, (Meppel); *p. Ds. J. Kooiman* (Holl. Veld, Hoogeveen); *2e V. W. Kijne* (Hoogeveen); *2e s. B. Bakker* (Assen); *J. Rijkse* (Coevorden); *D. van Raalte* (Emmen).

S. K. V. Assen.

V. B. Bakker; *s. J. C. Groenewoud*; *p. Smallenbroek*; *2e V. Mr. G. C. Duval Slothouwer*.

K. V. Assen.

V. D. Bakker, *J. G. Groenewoud* (Schoolstraat 33), *p. L. Sijtsma*; *J. van de Werff*; *A. Smallenbroek*.

K. V. Smilde.

V. Ds. F. Siega; *s. F. Lindenhovius*; *p. F. Stuifzand*; *J. Hummelen*; *J. Offereins*.

K. V. Hoogersmilde.

V. Ds. B. Bruins; *s. G. Vos*; *p. J. de Boer*; *2e s. Hendrikus Hoeks*; *2e p. Harm Bos*.

S. K. V. Meppel.

V. D. Jacobs; *s. Lute Hagedoorn*; *p. B. Brug*.

K. V. Meppel.

V. G. Jacobs Sz.; *s. J. Knoppers*; *p. H. J. van Veen*; *2e V. J. Koning*; *Alb. Haselaer*; *W. Vink*; *B. Brug*.

K. V. Nijerveen Kolderveen.

V. Hendrik Mijnheer; *s. Egbert Doosje*, (Kolderveen);
v.

S. K. V. Hoogeveen.

V. W. Kijne; s. H. A. Roobaard; p. Sijpkema.

K. V. Hoogeveen.

V. W. Kijne; s. H. Hemmes; p. J. Winkel; ze V. R. Winkel; W. Bruins Slot.

K. V. Hollandsche Veld. (Hoogeveen).

V. H. Bos; s. D. Guichelaar; p. A. Metselaar; Arend Benjamin; H. Boertien.

K. V. Elim. (Hoogeveen).

V. Ds. W. A. Dekker; s. H. Zondervan; p.
H. S. Bartlema.

K. V. Beilen.

V. J. Nijzing; s. H. Mulder; p. Lucas Schipper.

K. V. Coevorden.

V. L. Bosch; s. J. Rijkse; p. Kl. Ballast; P. Duinkerken;
G. Gruppen Jr.; R. Plas.

K. V. Oud-Schoonebeck.

V. H. Gijlers Hmzn.; s. R. Buter; p. J. Schutten; Hm.
Vrielink; J. Gubler; H. Roemer.

K. V. Sleen.

V. Eu. A. Stap; s. R. Schut; p. I. Habing Ezn.; J.
Ziengs Jzn.; E. Brouwer.

S. K. V. Emmen.

V. D. van Raalte; s. J. Hadders Wzn. (Zuid Barge); p.
H. Schirring; E. Hoving; F. Nijhoff; T. T. Heikens.

K. V. Emmen.

V. D. van Raalten; s. J. Hadders Wzn., (Zuidbarge); p.
H. Schirring; E. Horring; T. Nijhoff.

A. V. Nieuw-Amsterdam (Emmen)

V. H. J. Eerkens; *s. R. v. d. Vecht*; *p. H. Hadders*.

K. V. Valthermond.

V. P. Pietersen; *s. A. v. d. Veen*; *p. M. Zeeman*; *W. de Vos*; *E. van Klinken*.

K. V. 2e Exloërmond.

(*Ora et Labora*).

V. T. Heikens, (Eexloo); *s. W. Popken*, (2e Exloërmond C 261); *p. H. Koops*; *2e V. B. Ottens*; *2e s. P. de Raaf*; *2e p. S. H. Salomons*; *F. van Veenen*.

Afzonderlijke Leden.

Dr. Wagter, (Kockange); *J. Stens*, (Kolderveen); *Waner de Ries Jzn.*, (Ruinerwold); *A. Smook*, (Nw. Weerdinge).

XVIII. K. K. V. Maastricht.

V. K. Sijbranda, (Treebeek); *s. A. C. Brörens*, (Molenberg 52, Heerlen); *p. A. v. d. Vaart*, (Heerlen); *H. Walstra*, (Kouwenrade Treebeek); *R. Tiens*, (Rumpen); *Mr. Dr. W. F. Frowein*, (Heerlen); *A. Micog*, (Sittard).

S. K. V. Sittard.

Niet geconstitueerd.

K. V. Sittard.

V. A. Micog; *s.*; *p.*

K. V. Bruussum.

V. R. Tiens, (Rumpen); *s.*; *p.*

S. K. V. Heerlen.

V. A. C. Brörens (Heerlen); *s. F. A. Kraayeveld*, (Heerlen); *p. G. ter Brugge*, (Heerlen); *H. Walstra*, (Hoensbroek); *Ds. van Dodewaart*, (Schaesberg); *K. Sikking*, (Hoensbroek).

K. V. Heerlen.

V. A. C. Brörens; *s.* A. Jungerius, (Nobelstraat 54); *p.* A. v. d. Vaart; K. Sikking; H. Roseboom; J. Reyerse; H. J. Schreuder.

K. V. Hoensbroek. (Gezag en Vrijheid).

V. Kl. S. Sijbranda; *s.* W. Elzinga (Treebeek 113, Kouwenrade); *p.* H. Walstra; Zimmerman; Scholtz; A. de Groot.

K. V. Kerkrade.

V. T. van Dijk (Chênemont, Kerkrade); *s.* ;
p. ;

K. V. Schaesberg.

V. G. van Bommel; J. Swavink (Terwinselen); *p.* Ruttenberg; *2e V.* J. v. d. Boogert; *2e s.* Tholenaars.

S. K. V. Roermond.

(Niet geconstitueerd).

K. V. Venlo.

(Corr. J. van Koningsdaal (Gasthuisstraat 24).

S. K. V. Horst.

(Niet geconstitueerd).

A. V. Gennep.

V. C. H. D. Beekmann; *s.* J. J. L. Dormaar (Chef de Bur. N. B. D. S.); *p.* C. Poldervaart.

Candidaten voor de Tweede Kamer 1918.*Eerste Lijst.*

1. Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman.
2. Dr. J. Th. de Visser.
3. J. R. Snoeck Henkemans.
4. Mr. J. Schokking.
5. Mr. R. van Veen.
6. Jhr. Mr. D. J. de Geer.
7. B. J. Gerretson.
8. J. A. Bakker.
9. Mr. J. Ankerman.
10. H. J. de Groot.

Tweede Lijst.

1. J. Knoppers.
 2. Jhr. Mr. J. W. H. Rutgers van Rozenburg.
 3. H. W. Tilanus.
 4. Mr. H. Verkouteren.
 5. C. E. van Koetsveld.
 6. W. F. C. van den Broek.
 7. Jhr. G. J. A. Schimmelpenninck.
 8. J. Weitkamp.
 9. P. J. Nahuizen.
 10. J. van Meggelen.
-

Aantal stemmen per Statenkring uitgebracht op de Chr. Hist. Candidaten (3 Juli 1918).

Prov. Noord-Brabant.

Statenkringen. C. H. stemm.

's Hertogenbosch	140	73
Grave	114	36
Heusden	395	702
Helmond	100	111
Eindhoven	329	97
Tilburg	192	148
Breda	391	312
Zevenbergen	201	1542
Bergen op Zoom	322	322

Prov. Gelderland.

Arnhem	494	517
Ede	222	1883
Oldebroek	252	3946
Voorst	111	1541
Zutphen	222	897
Aalten	322	323
Elst	222	507
Nijmegen	362	342
Tiel	176	976
Wijchen	1032	601

Prov. Z. Holland.

's Gravenhage	4178	3153
Rotterdam	5486	3975
Leiden	3914	3588
Gouda	1712	4214
Delft	4168	3360
Dordrecht	2852	1958
Ridderkerk	2848	2058

Prov. N. Holland.

Statenkringen. C. H. stemm.

Haarlem	1858	955
Velsen	2812	1802
Weesp	2915	1929
den Helder	374	433
Hoorn	1312	1144
Zaandam	612	705
Amsterdam	2122	3862

Prov. Zeeland.

Middelburg	212	416
Vlissingen	604	526
Zierikzee	205	266
Tholen	222	1052
Goes	1402	1626
Sluis	200	190
Hulst	542	571

Prov. Utrecht.

Utrecht	2248	1072
Amersfoort	2559	4351

Prov. Friesland.

Leeuwarden	1386	1407
Dokkum	2748	2773
Schoterland	1252	1334
Sneek	2001	4193
Franeker	2755	2521

Prov. Overijssel.

Zwolle	1916	1798
Kampen	2561	1994
Deventer	601	691
Ommen	3258	3100
Hengelo	853	606
Almelo	722	599
Enschede	610	690

Prov. Groningen.

<i>Statenkringen.</i>	<i>C. H. stemm.</i>	
Groningen	833	1189
Bedum	543	519
Appingedam	1241	1196
Winschoten	672	696
Oude Pekela	623	927

Prov. Drenthe.

Assen		706
Meppel		933
Hoogeveen		908
Emmen		929

Prov. Limburg.

<i>Statenkringen.</i>	<i>C. H. stemm.</i>	
Maastricht		29
Gulpen		15
Sittard		55
Heerlen		179
Roermond		25
Weert		1
Venlo		17
Horst		19

Opgave Studie- en Propaganda lectuur.

1. De geschriften van Mr. Groen van Prinsterer.
 2. Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman : „Onze Constitutie”.
 3. Idem. : „Hereeniging”.
 4. Idem. : „Gezag en Vrijh.”
 5. Idem. : „Partij en Beginsel”
 6. C. E. van Koetsveld : „Onze Politieke Partijen”.
 7. Idem. : „Onze beginselen”.
 8. „Onze politieke partijen”, Serie Hollandia drukkerij, Baarn.
 9. Prof. Dr. J. R. Slotemaker de Bruïne : „Nieuwe tijd en nieuwe taak.”
 10. Propagandablaadjes (aan te vragen bij den Heer Joh. Ph. Lenz., administrateur van „De Nederlander”, Z. O. Buitensingel 223A 's Gravenhage).
- No. 1. „Volkskracht” 8 bladzijden, per stuk 3 cent.
 „ 2. „Om leden te werven” 4 bladz. per stuk 2 cent.
 (Met inteeckenbiljet).
 „ 3. „Waarom Christ.-Hist.” 8 bladz. per stuk 3 cent.
 „ 4. „De Sociale Verzekering” 8 „ „ „ 3 „
 „ 5. „Het Progr. v. Beginselen en nadere Beginsel- Verklaring” 8 bladz. p. st. 3 ct.
 „ 6. „De beteekenis der Statenverkiezing 1919” 4 bladz. per stuk 2 cent.

Zie verder de hoofdarikelen in :

1. De Nederlander (Z. O. Buitensingel 223A's Gravenhage).
2. De Gooische Courant (Prinsegracht 16, Hilversum).
3. De Overijsselaar (Roggestraat 19, Apeldoorn).
4. Koningin en Vaderland (Roggestraat 19, Apeldoorn).
5. De Banier, (Workum).

Mededeeling aangaande SPREKERS.

Hiervoor wordt verwezen naar de naamlijst van de Leden van het H.B., de afgevaardigden naar de Staten-Generaal, de candidatenlijsten van Juli 1918, de bestuursleden der K. K. V. en S. K. V., en de sprekers, die in eigen kring bekend zijn. Men richte zich, hetzij tot de gewenschte sprekers zelve, hetzij tot de Secretarissen van H. B. of K. K. V.

Rapport der Commissie voor de Sociale Wetgeving uit de Christelijk-Historische Unie over eenige haar ter beoordeeling gezonden Sociale programma's.

Door het Hoofdbestuur der Unie werden in handen der Commissie gesteld de Sociale Programma's van het Christelijk Nationaal Vakverbond, den Christelijken Nationalen Werkmansbond en het Werkliedenverbond Patrimonium.

De Commissie heeft in verscheidene vergaderingen deze programma's ernstig overwogen en kon daarbij gebruik maken van de inlichtingen, verstrekt in een samenkomst met afgevaardigden van de drie genoemde werkliedenorganisaties, welke samenkomst plaats had op uitnoodiging van het Hoofdbestuur en onder leiding van zijnen voorzitter.

Het bleek, dat de grondgedachte der drie programma's overeenkomen, en dat afwijkingen slechts betrekking hebben op bijzonderheden waaromtrent voor het oogenblik zeker nog geen advies van onze Commissie wordt verwacht. Als grondslag onzer beraadslagingen en van ons rapport werd toen geboren het stuk, dat door het hoofdbestuur het eerst aan onze Commissie was toegezonden, n.l. programma van het Chr. Nationaal Vakverbond. Wij drukken het hieronder af met de opmerkingen waartoe het ons aanleiding geeft.

Zondagsrust.

Krachtige bevordering der Zondagsrust in t bijzonder met betrekking tot de openbare middelen van vervoer.

Onderwijs.

Spoedige realiseering van de bij artikel 192 in beginsel aanvaardde gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs, om te komen o.a. tot uitbreiding van den leerplichtigen leeftijd, tot het 14e levensjaar.

Spoedige totstandkoming — in verschillende onderdeelen gewijzigd — van het aanhangige wetsontwerp inzake vak- en huishoudonderwijs en regeling van het leerlingwezen.

Ruime beschikbaarstelling van beurzen voor kinderen uit den arbeidersstand, waarvan blijkt, dat zij aanleg voor hogere studie bezitten.

Wij verstaan, dat de uitdrukking „*ruime* beschikbaarstelling” bedoelt, dat de thans reeds bestaande regeling ruimer toepassing moet vinden, in welk geval wij ons gaarne met deze alinea vereenigen.

Publiekrechtelijke regeling van den arbeid.

Wijziging van de Wet op het Arbeidscontract inzonderheid verplichtend stellen van de naleving der artikelen 1638c en d.

Nadere regeling van het Collectief Arbeidscontract, waardoor verkregen wordt onder bepaalde voorwaarden wettelijke sanctie der collectieve arbeidsovereenkomsten en bindendverklaring der contracten voor alle bij het bedrijf betrokkenen.

Invoering van Arbitrage-Commissies uit de patroons- en arbeidersvakvereenigingen, ter beslechting van geschillen tusschen werkgevers en werknemers, met verplichting, dat — *behoudens dringende redenen* — niet eer tot staking of uitsluiting mag worden overgegaan voordat een geschil bij zulk een commissie is aanhangig gemaakt en door deze een uitspraak is gedaan.

Instelling van Loon-raden ter vaststelling van minimum-loonen voor die bedrijven waarvoor dit noodzakelijk mocht blijken, o. a. voor de huisindustrie.

De toevoeging „behoudens dringende redenen” vindt bij ons bezwaar, omdat zij de beoogde regeling menigmaal in gevaar zal kunnen brengen. Wij zien niet voorbij dat de Wet op het arbeidscontract zoodanige redenen kent, die een onmiddellijk ingaand ontslag wettigen. Maar wij meenen, dat tot staking of uitsluiting nooit andere dringende redenen zullen kunnen bestaan dan zóódanige als evenzeer gediend worden door het aanhangig maken der zaak bij de Commissie. De „dringende reden” immers, welke een staking of uitsluiting dadelijk vordert, zal steeds bestaan in de behoefte aan een onmiddellijk moreel getuigenis. Doch dit getuigenis klinkt even luide, wanneer de staking of uitsluiting wordt geproclameerd met inachtneming der Arbitrage-Clausule. Ter voorkoming van te lang uitstel zouden wij echter, bij het vervallen van de woorden „behoudens dringende redenen” willen pleiten voor de opneming van eene bepaling, dat de uitspraak der Commissie op korten termijn moet worden gedaan.

Naar aanleiding van de geheele paragraaf veroorloven wij ons de opmerking, dat onder „publiekrechtelijke regeling van den arbeid” menigmaal meer is verstaan dan hier thans vermeld wordt en o.a. gedacht is aan een regeling in de lijn van het oorspronkelijk art. 49 van Talma's ontwerp-Radenwet.

Waar in de laatste jaren in de meest verschillende kringen de gedachte aan nieuwe organen met sympathie is begroet, achten wij den tijd ook onzerzijds gekomen, die gedachte ernstig in overweging te nemen.

Wettelijke arbeidersbescherming.

Wijziging der Arbeidswet 1911 in den zin van:

a. verbod van arbeid voor kinderen beneden den 14-jarigen leeftijd;

b. invoering van den 10-urigen arbeidsdag en een 56-urige werkweek; met overgangsbepalingen tot den 8-urigen arbeidsdag en een 45-urige werkweek voor daarvoor in aanmerking komende industrieën en bedrijven;

c. invoering van den vrijen Zaterdagmiddag. Voor bedrijven waarin dit niet practisch doorvoerbaar is, invoering van een vrijen middag in de week;

d. onder fabrieken en werkplaatsen, in den zin der

wet, ook te verstaan kantoren, winkels en magazijnen.

Inzake *a.* verwijzen wij naar hetgeen wij zoo aanstonds inzake de Landbouw-arbeidswet hebben op te merken. Wat *b.* aangaat, hebben wij tegen het gewenschte geen bezwaar omdat de uitdrukking „daarvoor in aanmerking komende bedrijven en industrieën” bewijst dat men niet uniforme regeling wil, maar dat men elke groep van bedrijven op zich zelf wil beoordeeld zien.

Ad. *c.*: „de invoering van een vrijen Zaterdagmiddag” heeft op zich zelf onze sympathie. De vermelding daarvan schijnt ons echter inzoover ze reeds voortvloeit uit de uren onder *b.* genoemd, overbodig en, in zoover méér mocht zeggen, onder het hoofd „wettelijke arbeidersbescherming” minder ter plaatse dan onder het hoofd „Overheid als werkgeefster”. Wij wijzen er hierbij op, dat zelfs voor de in de eerste paragraaf beoogde invoering van den vrijen Zondag op de arbeidswet geen beroep wordt gedaan.

W e t t e l i j k e a r b e i d e r s b e s c h e r m i n g .

Spoedige totstandkoming eener Bouwveiligheidswet en der aanhangige ontwerpen Bakkerswet en Landbouwarbeidswet. Deze laatste in dien zin gewijzigd, dat:

a. alle arbeid van kinderen beneden den 14-jarigen leeftijd verboden worde, met uitzondering van lichte diensten in eigen bedrijf, welke zonder schoolverzuim kunnen plaats vinden;

b. voor vrouwen en jeugdige personen de arbeidsdag worde bepaald op hoogstens 10 uur per etmaal, vallende tusschen 4 uur des voormiddags en 7 uur des namiddags, waarvan voor het verrichten van oogstwerkzaamheden, voor ten hoogste zes weken in het jaar ontheffing kan worden verleend;

c. voor volwassen mannelijke arbeiders de arbeidsdag worde bepaald op 10 uur per dag, met als overgangsmaatregel, dat voor sommige bedrijven en voor bepaalde tijden in het jaar, bij algemeenen maatregel van bestuur te bepalen, een langere arbeidsduur kan worden toegelaten.

Bakkerswet. Zonder ons reeds onmiddellijk te scharen onder de onvoorwaardelijke voorstanders van het aanhangig

ontwerp, achten wij ons toch thans reeds gerechtigd tot de verklaring, dat hier niet zonder succes getracht is, tegemoet te komen aan bezwaren, die tegen het ontwerp-Talma zijn ingebracht.

Landbouwarbeidswet. Inzake *a*. meenen wij, dat wanneer de leerplichtige leeftijd met een jaar verlengd wordt, voorsnog voor bepaling niet zal kunnen ontbreken, dat voor den landbouw gedurende dit zevende leerjaar voor ten hoogste zes weken verlof kan worden verleend. Men bedenke, dat daardoor de thans geldende bepaling voor kinderen van 10 jaar en daarboven geheel zou vervallen en dus een met den bestaanden toestand vergeleken onmiddellijken winst van twee jaar geregeld schoolonderwijs wordt verkregen.

Sociale verzekering.

Uitvoering der wetten-Talma, inzake Ziekte-, Invaliditeits- en Ouderdomsverzekering.

Opneming in de Ziektewet van geneeskundige behandeling, *met financiële bijdragen van den Staat in de kosten.*

Opneming in de Invaliditeitswet van de weduwenrente en uitbreiding der verzekering tot de zelfstandig werkenden met overgangsbepaling en in den geest van de artikelen 369 en 370.

Technische herziening der Ongevallenwet en uitbreiding der verzekering tot alle beroepen.

Totstandkoming eener beroepsziektewet.

Wettelijke regeling der Werkloosheidsverzekering en Arbeidsbemiddeling.

Moederschapsverzekering.

Bij de groote uitbreiding, die in ons gansche volk door het particulier initiatief de verzekering van geneeskundige behandeling, reeds verkregen heeft, vragen wij ons af, of hier financiële bijdragen van den Staat wel onmisbaar zullen zijn. Daarentegen betwijfelen wij, of de opneming van zelfstandig werkenden in de Invaliditeitswet zonder blijvende Staatsbijdrage mogelijk wezen zal.

Bij uitvoering van de Radenwet dringen wij, er op aan, dat aantal en taak van de Raden worden beperkt, doordat de eigenlijke verzekeringsarbeid komt te berusten bij de bijzondere en plaatselijke kassen, onder eigen beheer der

verzekerden, overeenkomstig art. 90 en art. 105, lid 1 der ziekwet, in verband met art. 24 van den Radenwet.

De vraag rijst, of de uitbreiding der ongevallenverzekering tot „alle beroepen” in letterlijken zin zal zijn op te vatten.

Overheid als werkgeefster.

Ingrijpende verbetering van de salarissen van het overheidsperoneel en nadere regeling van het pensioen-vraagstuk.

Spoedige totstandkoming van een wettelijke regeling der rechtspositie van het personeel in publieken en semi-publieken dienst.

Invoering van den vrijen Zaterdagmiddag, of waar dit niet mogelijk is, van een vrijen middag in de week en krachtige bevordering der Zondagsrust bij de publieke diensten en bedrijven.

Volledige erkenning der vakorganisaties, met invoering van het „georganiseerd overleg”.

In plaats van „ingrijpende verbetering” ware in de eerste zinsnede te lezen: „volkomen bevredigende regeling” omdat inmiddels wijzigingen zijn tot stand gekomen die bij menigen diensttak reeds afdoende verbetering gebracht hebben.

Waar onder „erkenning der vakorganisatie” — door ons toegejuicht — somtijds mede begrepen wordt erkenning van het recht van staking, merken wij op, dat dit laatste recht o.i. bij het personeel, dat in publiekrechtelijken dienst staat, uitgesloten moet worden geacht. Daartegenover staat dan echter dat de verplichting der overheid te meer klemt om onverwijld voor haar diensttakken in te voeren wat onder „publiek rechtel. regel. v. d. arbeid” voor de arbeiders in 't algemeen door ons is bepleit.

Economische maatregelen.

Streng keuring van levens- en genotmiddelen en voor zoover noodig toezicht op de prijsbepaling der eerste levensbehoefden.

Zoolang de crisis duurt, krachtige maatregelen om de mindervermogene bevolking voor inzinking zooveel mogelijk te behoeden.

Bevordering van de ontwikkeling der economische hulpbronnen in eigen land en in de koloniën. Waar

het particulier initiatief te kort schiet, of algemeene volksbelangen door de vrije bedrijfs oefening worden geschaad, worde, zoo noodig overgegaan tot Staats-exploitatie.

Tegen deze paragraaf rijst bij ons geen bezwaar, indien de bevordering der verbetering van den economischen toestand, zoodra de internationale toestand dit mogelijk maakt, in de eerste plaats wordt verwacht van bevordering of herstel der bedrijfsvrijheid op het gebied van handel, nijverheid en landbouw.

Winkelsluiting.

Wettelijke regeling der winkelsluiting.

Volkshuisvesting.

Ruimere steun aan woningbouw-vereenigingen tot verbetering der volkshuisvesting.

Waar het particulier initiatief te kort schiet, wettelijke maatregelen, waardoor de gemeenten worden verplicht en in staat gesteld tot zelfbouw.

Alcoholisme.

Invoering van het stelsel van plaatselijke keuze.

Beperking van den drankverkoop in die gemeenten, waar bij referendum de verkoop van alcoholische dranken wordt bestendigd.

Inkrimping van de alcohol-productie.

Bij de laatste woorden teekenen wij aan, dat »inkrimping van de alcoholproductie« niet hetzelfde beteekent als »vermindering van het drankverbruik«; voorts dat de alcohol-productie samenhangt met de productie van andere- en wel nuttige en onmisbare artikelen, terwijl ook de alcohol zelf ten deele een nuttige bestemming vindt; cindelijk dat, daar ook vragen van in- en uitvoer meespreken, de hoeveelheid in een bepaald land gepröduceerden alcohol slechts van geringen invloed behoeft te zijn op den in dat land verbruikten drank; en dat wij daarom van meening zijn, dat de algemeen-economische beteekenis van de hier gevraagde inkrimping de sociale beteekenis in die mate overschaduwet, dat het geven van een bepaald advies in deze minder op den weg van onze commissie ligt. Wij zouden gaarne zien, dat de Chr. Hist. Unie zich uitsprak voor de

gedachte, die aan »Plaatselijke keuze« ten grondslag ligt, mits daarin ook gedacht wordt aan schadeloosstelling van onmiddellijk getroffen rechthebbenden.

Belastingen.

De belasting worde naar draagkracht geheven, waarbij inzonderheid gerekend worde met de groote gezinnen.

Geen indirecte belastingen op noodzakelijke verbruiksartikelen.

Wij zijn hiermede genaderd tot het einde van onze opmerkingen. Waar wij ons over het voorgestelde niet uitspreken, beduidt dit, dat wij ons met die wenschen vereenigen, gelijk trouwens meer dan een daarvan overeenkomt met hetgeen reeds in September 1917 door de Unie in haar nadere beginselverklaring is uitgesproken.

De Commissie.

D. J. DE GEER.

J. R. SNOECK HENKEMANS.

J. R. SLOTEMAKER DE BRUÏNE.

P. J. NAHUISEN.

H. P. TEUNE.

's-Gravenhage }
Utrecht }
Amsterdam }

2 November, 1918.

Program van Beginselen,

vastgesteld 9 Juli 1908.

ART. I. De regel, waarnaar het gezag in den Staat moet worden uitgeoefend, is de in de H. Schrift geopenbaarde ordening Gods, onverschillig welke de personen zijn, die tijdelijk met eenige staatsbediening zijn belast.

Deze ordening behoort op staatkundig gebied in alles richtsnoer en toetssteen te zijn.

Ter beoordeeling op staatkundig gebied van de vraag,

wat die ordening Gods is, worde gelet, niet alleen op de stellige uitspraken der H. Schrift, maar ook op het oordeel der Christelijke Kerk en op de leiding Gods, waargenomen in de geschiedenis der volken.

ART. 2. De overheid is, als zoodanig, Gods dienaars en in beginsel alleen verantwoordelijk tegenover Hem, aan wien zij haar gezag ontleent.

Dit belet evenwel niet, dat de personen met uitoefening van de taak der overheid belast, voor hare handelingen aan andere, niet van haar afhankelijke personen (b.v. Staten-Generaal) verantwoordelijk kunnen worden gesteld.

ART. 3. De overheid is groepen de Christelijk-Historische grondslagen van het volksleven te bevestigen en de Christelijke beginselen in het staatsleven te eerbiedigen.

ART. 4. In overeenstemming met de historische ontwikkeling van het Christendom op Nederlandschen bodem moet Nederland bestuurd worden als een Christelijke Staat in Protestantschen zin.

ART. 5. Het constitutioneel Koningschap, opgedragen aan het Huis Oranje, is de vrucht van de leidingen Gods met ons volk en de natuurlijke ontwikkeling van 's Lands Historie en daarom terecht in onze Grondwet bevestigd.

ART. 6. Het is de plicht der Volksvertegenwoordiging het door de overheid aldus in te nemen standpunt tegenover elk revolutionair gezind bewind te handhaven.

ART. 7. Het doel van de Christelijk-Historische Unie is, de door haar beleden beginselen tot erkenning — niet om de regeermacht in handen van met zekere Christelijke beginselen instemmende personen — te brengen.

Het is dus niet zoozeer te doen om majoriteit (de meerderheid der kiesgerechtigden) als wel om autoriteit (gezag van het woord Gods); niet om het succes van de partij, maar om de macht van het beginsel.

Hierop dient, zoowel bij de organisatie van de partij, als bij de samenwerking met andere partijen in de eerste plaats te worden gelet.

ART. 8. Vermits geheel het volk zich aan de ordeningen Gods heeft te onderwerpen, verzet de Christelijk-Historische

Unie zich tegen een groepeerling des volks in twee deelen naar Godsdienstige onderscheiding.

Daaruit volgt evenwel niet, dat geen rekening moet worden gehouden met het feit, dat hier te lande, tengevolge van de inwerking der beginselen, door de Fransche Revolutie gehuldigd, en de daaruit voortvloeiende loochening van het Goddelijk gezag op staatkundig gebied het uitcengaan der politieke partijen ten aanzien van de al- of niet-erkenning van dat gezag heeft plaats gehad en in de hand is gewerkt.

ART. 9. De overheid handhave het Christelijk-Historisch karakter van ons volk, door bevordering van de **Zondarsrust** en de instandhouding van de algemeen erkende *Christelijke feestdagen*.

ART. 10. Zij is verplicht te waken voor de *Openbare zedelijkheid*, door van het terrein des openbaren levens te weren al wat te dien aanzien in strijd is met de duidelijke ordening Gods.

ART. 11. Op haar rust de zorg voor de openbare gezondheid, maar deze verplichting brengt niet mede het recht om iemand te dwingen zich of zijne kinderen te onderwerpen aan kunstbewerkingen, waartegen hij bezwaar heeft.

ART. 12. De overheid behandelc de Kerk in haar verschillende vormen als van eigen rechte; niet als een vereeniging, maar als openbaring in het volksleven sui juris (met eigen rechtskarakter). Zij beschermc haar in de uitoefening van den eeredienst, behoudens hare onderworpenheid aan de strafwet, en eerbiedige de historisch verkregen rechten. Zij beschermc ieders recht om zich van de Kerk los te maken.

ART. 13. De overheid late alle kerkelijke en particuliere instellingen tot verzorging der armen vrij haren arbeid geheel naar welgevallen te regelen; zij beschouwe de verzorging der armen in de eerste plaats als de taak der Kerk, zij trede waar noodig, aanvullend op en bevordere de samenwerking tusschen de verschillende instellingen, die in dezelfde gemeente werkzaam zijn.

ART. 14. De verheid behoort hier te lande, in verband met de Nederlandsche Staats- en Maatschappelijke ontwikkeling en economische toestanden, het Hooger Onderwijs krachtig te bevorderen.

Naast volledige vrijlating van het Bizonder-Hooger-Onderwijs houde zij de Openbare Universiteit als instelling ter ontwikkeling van het wetenschappelijk karakter der natie in stand, doe zij op wetenschappelijk gebied belijdenis van de Christelijke relegie door de instelling eener faculteit van Godgeleerdheid op den grondslag der openbaring, binde zij de wetenschap niet aan eenig dogma.

Art. 15. Voor zoover het lager onderwijs van overheidswege wordt gegeven, behoort de school te voldoen aan de eischen eener Christelijke opvoeding.

Waar de toepassing van dit beginsel in een land met een historisch verleden als het onze (en met de daaruit ontstane toestanden) zwaarigheden ontmoet, worden deze het best uit den weg geruimd door:

- A. Het onderwijs in handen der locale overheid te laten, waarbij deze rekening dient te houden met de godsdienstige richtingen der locale bevolking.
- B. Aan de ouders of degenen, die daartoe door dezen zijn aangewezen, rechtmatigen invloed te verzekeren op den gang van het onderwijs.
- C. Aan de bizondere school dezelfde finantieele ondersteuning te geven als aan de openbare.

Het publicke gezag behoort op den gang en de ontwikkeling van het gansche volksonderwijs in zijn twee geledingen toezicht te houden en is verplicht het krachtig te steunen. Die steun worde evenwel niet verstrekt aan scholen, waar desbewust zedelijkheid en eerbied voor de wet worden ondermijnd.

ART. 16. De overheid bevordere door het verleenen van bijdragen de oprichting van bijzondere scholen niet behoorende tot die, welke in de beide vorige artikelen zijn genoemd.

ART. 17. De kweekscholen ter opleiding van onderwijzers behooren zich aan te sluiten bij de beginselen, waarvan eene overeenkomstig de voorgaande artikelen gemaakte regeling van het volksonderwijs uitgaat.

ART. 18. De rechtspraak sta in verband met het zedelijk rechtsbesef der natie volgens wetten, die op de eeuwige rechtsbeginselen rusten. Bij de vaststelling van het strafrecht behoort uitgegaan te worden van het beginsel, dat der overheid het recht om te straffen van Godswege is toege-

kend, niet slechts om de maatschappij te beschermen, maar allereerst tot herstel van de geschonden gerechtigheid, desnoods de doodstraf, waartoe het recht haar in beginsel toekomt.

ART. 19. Ten aanzien van de regeling der maatschappelijke verhoudingen worde door den Wetgever voortdurend rekening gehouden met den groei van het sociale leven.

Daarbij sta de gelijkgerechtigdheid van allen, onverschillig in welken economischen toestand zij zich bevinden, op den voorgrond, wat met zich brengt, dat er zooveel mogelijk gezorgd worde, dat niemand tengevolge van zijn economische afhankelijkheid gedwongen worde tot handelingen, die bij meerdere onafhankelijkheid als onzedelijk of onbillijk zouden worden geweigerd.

De overheid is niet geroepen een ieder een behoorlijk bestaan te verzekeren, maar wel het verkrijgen daarvan zooveel mogelijk te vergemakkelijken.

Naar herstel der gilden, met hun publiek-rechtelijk karakter, moet niet worden gestreefd, maar wel moeten de samenwerking en saamhoorigheid, die in de gilden zich uitspraken, in de hand gewerkt worden, opdat sociale vrede, eisch eener Christelijke maatschappij, worde bevorderd.

ART. 20. De overheid oefent haar gezag uit ten goede van en daarom onder medewerking van het volk.

Deze medewerking neme toe naarmate de taak der overheid zich uitbreidt.

De directe medewerking wordt het beste verzekerd door het verleenen van kiesrecht aan de bij de wet aan te wijzen personen; gestreefd moet worden, dat alle kringen, waaruit het volk bestaat, zooveel mogelijk tot hun recht komen en bij voorkeur de zoodanigen gekozen kunnen worden, die waarborgen bieden voor een deugdelijke vervulling van de publieke taak, waartoe zij geroepen worden.

ART. 21. In de Koloniën behoort een onbaatzuchtige Staatkunde te worden gevolgd met nauwgezette inachtneming van het zedelijk en stoffelijk belang van de inlandsche bevolking. Met eerbiediging van het Protestansch beginsel van Godsdienstvrijheid, zij de regeering zich bewust van hare roeping als Christelijke overheid tegenover het heidendom en het Mohammedanisme. Zij ziet toe, dat de eene zending niet verstarend ingrijpe in den arbeid der andere.

ART. 22. Bij de regeling der belastingen worde de rechtvaardigheid in dien zin betracht, dat rekening worde gehouden met de draagkracht der verschillende kringen des volks, wat evenwel nimmer leiden mag tot eene opzettelijke bevoordeeling van den eenen maatschappelijken kring ten koste van den anderen.

ART. 23. Waar Staatsbemoeiing onvermijdelijk is, worde zoo min mogelijk van bezoldigde ambtenaren, zoo veel mogelijk van eene van overheidswege geregelde medewerking der ingezetenen gebruik gemaakt.

ART. 24. De overheid, geroepen door het instandhouden van leger en vloot, voor behoud onzer nationale zelfstandigheid te waken, zorge evenwel, dat de krijgslasten tot het noodzakelijke beperkt blijven en bevordere ook in het leger, in de kazerne en op de vloot het leiden van een eerbaar en ordelijk leven.

Nadere Beginselverklaring,

vastgesteld 21 September 1917.

De Christelijk-Historische Unie verklaart zich, in verband met den tegenwoordigen toestand van ons volk, vóór de nadere uitwerking van haar program van beginselen, ten aanzien van enkele punten van het staatsbeleid, gelijk die in de volgende artikelen is geformuleerd:

Onderwijs.

Zij wenscht:

a. een zoo spoedig mogelijke uitwerking en toepassing van het beginsel nedergelegd in Art. 192 der Grondwet, betreffende de gelijke financiële ondersteuning uit de openbare kas van het openbaar en het bijzonder onderwijs. Daartoe rekent zij ook de gelijkheid in zake de vaststelling en verbetering van de salarissen der onderwijzers;

b. evenzoo, naar genoemd Art. 192 der Grondwet, een ruimere ondersteuning uit 's Rijks kas, ten behoeve van het bijzonder algemeen vormend middelbaar en voorbereidend hooger onderwijs;

c. voorts krachtige bevordering van het vakonderwijs in zijn vollen omvang, door ruimeren financiële steun van overheidswege, zoomede door een regeling van dit onderwijs bij de wet.

Zondagsrust.

Zij dringt er op aan, waar zij blijkens artikel 9 van haar program van beginselen, de bevordering van de Zondagsrust beschouwt als een der middelen tot handhaving van het Christelijk-Historisch karakter van ons volk, dat de Overheid allen arbeid op Zondag, waarop zij zelve onmiddellijk of middellijk invloed uitoefent, met name bij de openbare middelen van vervoer, zoo mogelijk beperke, en tegenga, wat die beperking noodeloos belemmert.

Economische maatregelen.

Zij vraagt — overeenkomstig het in art. 23 van het Program van beginselen uitgesproken beginsel — dat geen uitbreiding worde gegeven aan de staatsbemoeiing, waar deze niet overtuigd noodzakelijk is gebleken — dat, zoo spoedig als de economische toestand zulks veroorlooft, de vrijheid van beweging op het gebied van landbouw, nijverheid en handel, voor zoover deze door de abnormale tijdsomstandigheden is opgeheven, worde hersteld; maar zij vraagt tevens een voortdurende medewerking van overheidswege, die dienen kan tot versterking onzer nationale economische kracht en zelfstandigheid.

Sociale wetgeving.

Zij dringt aan, inzonderheid tot bescherming van den economisch zwakke, op een krachtige voortzetting van de arbeidswetgeving.

Zij tracht, terwijl zij zich blijft verzetten tegen elk streven om door onmiddellijke uitkeering uit de openbare kas in de persoonlijke behoeften der burgers te voorzien, het nemen van maatregelen krachtig te bevorderen, waardoor personen met een inkomen beneden zekere grens, verzekerd zijn tegen de geldelijke gevolgen van ziekte, invaliditeit, ouderdom en werkloosheid. in aansluiting aan art. 19 van het program van beginselen.

Zij dringt, tengevolge daarvan, aan op een spoedige uitvoering van de in 1913 afgekondigde verzekeringswetten,

waarbij aan de verzekerden een zoo ruim mogelijke medewerking behoort te worden gegeven. Bij verdere uitbreiding dier wetten worde de kring der verzekerden uitgebreid tot de zelfstandig werkenden, worde het begrip *arbeider* in de ziektewet verruimd en worde de geneeskundige behandeling in de ziektewet opgenomen.

Grond-politiek.

Zij staat, mede om den trek naar de groote steden, die tot schade van een gezonde volksoontwikkeling strekt, tegen te gaan, een grondpolitiek voor, waardoor het aan een zoo groot mogelijk aantal inwoners mogelijk wordt gemaakt een eigen stuk grond te bezitten en te bewerken.

Nationale defensie.

Zij vraagt voor de land- en zeemacht, die groepen is tot bescherming der belangen van den Staat, voldoende uitrusting en bewapening, behoorlijke verpleging en een goeden geneeskundigen dienst en niet minder behoorlijke geestelijke verzorging, door bevordering van de godsdienstige en zedelijke belangen van leger en vloot.

Buitenlandsche Politiek.

Inzake het buitenlandsch beleid wenscht zij openbaarheid van alles wat in dit opzicht door de Regeering wordt verricht, voor zoover dit slechts eenigszins zonder gevaar voor land en volk toelaatbaar is.

In elk geval verzet zij zich tegen het aangaan van verbintenissen, buiten overleg met de Staten-Generaal, in welken vorm ook, waarvan het opleggen van persoonlijke of financieele lasten aan het volk het gevolg zou kunnen zijn.

Zij steunt elk streven om geschillen tusschen de volken langs den weg van arbitrage, of bemiddeling, inplaats van door oorlogsgeweld, te doen beslissen, en vraagt van de Regeering dat zij, voorzoover dit met het landsbelang vereenigbaar is, steun verleene aan iedere poging om de rechts-idee in het volkenrechtelijk verkeer te sterken.

STATUTEN,

vastgesteld in de Algemeene Vergadering
van 21 September 1917.

I. Algemeene Bepalingen.

ABT. 1. De Christelijk-Historische Unie wordt gevormd door de plaatselijke kiesvereeningen, die tot grondslag van samenwerking aanvaarden het Program van beginselen vastgesteld in de vergadering van afgevaardigden, gehouden te Amsterdam op 9 Juli 1908.

ART. 2 De Unie stelt zich ten doel, met alle geoorloofde middelen :

- a. de kennis van de Christelijk-Historische beginselen te verbreiden ;
- b. de samenwerking tusschen de bij haar aangesloten kiesvereeningen te verzekeren ;
- c. de verkiezing te bevorderen, in de vertegenwoordiging van land, gewest en gemeente, van personen, die, als dragers der Christelijk-Historische beginselen, het vertrouwen der kiezers verdienen.

ART. 3. De Unie is samengesteld op de volgende wijze :

I. Zij, die instemming betuigen met de beginselen der Unie, en die gevestigd zijn in één zelfde gemeente, of in een stad of dorp of buurtschap (deel eener gemeente) of in een deel eener gemeente-van-meer-dan-50.000 inwoners; dat een gemeentelijken kieskring vormt, vereenigen zich tot *eene gemeentelijke* of *eene plaatselijke kiesvereeninging*.

II. Is in een gemeente slechts één plaatselijke kiesvereeninging, zoo is deze tevens de gemeentelijke kiesvereeninging.

III. Zijn in een gemeente twee of meer plaatselijke kiesvereeningen, zoo vormen deze tesamen, naar bij afzonderlijk reglement vast te stellen regelen, *eene gemeentelijke kiesvereeninging*.

IV. Personen, gevestigd in een deel van een gemeente, als bedoeld sub I, waar nog geen plaatselijke kiesvereeninging is gevormd, kunnen door een plaatselijke kiesvereeninging, binnen dezelfde gemeente, als lid worden aangenomen.

Personen, gevestigd in een gemeente, waar nog geen kiesvereniging is gevormd, kunnen door eene gemeentelijke kiesvereniging, gelegen binnen dezelfde Statenkring of Kamerkring als lid worden aangenomen; zij nemen daar geen deel aan de stemmingen tot aanwijzing van kandidaten voor den Gemeenteraad.

V. In elken kieskring voor de verkiezing van leden der Provinciale Staten, welke kieskringen in deze Statuten worden aangeduid als Statenkringen, vormen de plaatselijke kiesverenigingen tezamen een Statenkring-vereeniging.

Is in een Statenkring slechts één plaatselijke kiesvereniging, zoo is deze tevens de Statenkring-vereeniging.

VI. In elken kieskring voor de verkiezing van leden der Tweede Kamer, welke kieskringen in deze Statuten worden aangeduid als Kamerkringen, vormen de plaatselijke kiesverenigingen, tezamen, een Kamerkring-vereeniging.

Is in een Kamerkring slechts één plaatselijke kiesvereniging, zoo is deze tevens de Kamerkring-vereeniging.

VII. Voor de verkiezing van de leden der Tweede Kamer worden Kamerkringen vereenigd tot Groepen. De plaatselijke kiesverenigingen in één Groep vormen eene Groepsvereeniging.

VIII. Alle plaatselijke kiesverenigingen vormen tezamen de Algemeene Vergadering der Unie.

IX. Voor de stemmingen in de Statenkringvereeniging, de Kamerkringvereeniging, de Groepsvereeniging en de Algemeene Vergadering wijst elke plaatselijke kiesvereniging één of meer stemhebbende leden en hunne plaatsvervangers aan, naar verhouding van het aantal leden der Vereeniging, die hunne contributie hebben betaald. (*)

Deze verhouding wordt bepaald als volgt:

bij een aantal leden, minder dan 21,	één	afgevaardigde.
„ „ „ van 21 tot 50,	twee	afgevaardigden.
„ „ „ „ 51 „ 90,	drie	„
„ „ „ „ 91 „ 140,	vier	„
„ „ „ „ 141 „ 200,	vijf	„
„ „ „ „ 201 „ 270,	zes	„
„ „ „ „ 271 „ 350,	zeven	„

(*) Krachtens besluit der Algemeene Vergadering van 14 Februari 1918, kunnen de afgevaardigden ook worden aangewezen door de Gemeentelijke Kiesvereniging, als eenheid. De verhouding tusschen ledental en aantal afgevaardigden blijft daarbij onveranderd.

bij een aantal leden, van 351 tot 440, acht afgevaardigden.

„ „ „ „ 441 „ 600, negen „

„ „ „ „ „meer dan 600, tien „

X. Het Hoofdbestuur der Unie bestaat uit 27 leden, waarvan 9 te kiezen door de Algemeene Vergadering en 18 te kiezen door de 18 Kamerkringverenigingen, door elke Kamerkringvereniging één lid.

Deze verkiezing geschiedt bij ééne vrije stemming, en zoo noodig, eene herstemming tusschen een dubbeltal. Om gekozen te zijn is vereischt, bij de stemming, de volstrekte meerderheid — bij de herstemming de betrekkelijke meerderheid — der geldig uitgebrachte stemmen.

Mocht in de Algemeene Vergadering, bij de vrije stemming, de volstrekte meerderheid zijn verkregen door meer personen. dan er plaatsen te vervullen zijn, zoo zijn gekozen zij, die de meeste stemmen verkregen.

Bij onzekerheid, door gelijk aantal verkregen stemmen, is de oudste in jaren gekozen.

De leden der Unie, leden van de Staten-Generaal, voorzover zij geen lid van het Hoofdbestuur zijn, worden mede tot zijne vergaderingen genoodigd en hebben daar een raadgevende stem.

ART. 4. Personen, gevestigd in plaatsen, waar geen kiesvereniging bestaat, en die niet, volgens het bepaalde in Art. 3, sub IV, door eene andere kiesvereniging als lid zijn aangenomen, worden door het Hoofdbestuur als buitengewoon lid der Unie ingeschreven. Zij betalen aan het Hoofdbestuur een jaarlijksche contributie van ten minste f 1.—. Zij hebben het recht de Algemeene Vergadering der Unie bij te wonen en aan de beraadslaging deel te nemen.

ART. 5. In elke vergadering der Unie spreken en stemmen de leden naar eigen overtuiging.

Elk stemgerechtigde heeft slechts één stem. (*) Alle besluiten over zaken worden genomen met meerderheid van de uitgebrachte geldige stemmen.

Over personen wordt schriftelijk, over zaken wordt mon-

(*) Krachtens besluit der Algemeene Vergadering van 14 Februari 1918, kunnen afgevaardigden ter Algemeene Vergadering, Groepsvergadering en Kringvergadering ook voor andere afgevaardigden stemmen, mits één persoon niet meer stemmen uitbrengt dan vier.

deling gestemd. Bij staking van stemmen over zaken wordt een voorstel geacht te zijn verworpen.

Periodiek aftredende leden van besturen of commissiën zijn terstond herkiesbaar. Zij blijven hunne functiën waarnemen tot zij door nieuwbenoemden zijn vervangen.

Den leden, die doorlopend met tijdroovende werkzaamheden zijn belast, kan uit de kas der Vereeniging, welke hun deze werkzaamheden opdroeg, eene geldelijke vergoeding worden toegelegd.

II. Taak en werkwijze van de onderscheidene Vereenigingen en hare Besturen.

ART. 6. Elke plaatselijke-, gemeentelijk-, Statenkring- of Kamerkring-vereeniging kiest haar eigen bestuur en stelt haar eigen huishoudelijk reglement vast, met inachtneming dezer Statuten.

Voor deze Reglementen worden modellen door het Hoofdbestuur samengesteld.

In de Kamerkring- en Statenkringvereeniging zijn stemgerechtigd hare gekozen bestuursleden en de volgens Art. 3, Sub IX, aangewezen stemhebbende leden der plaatselijke kiesvereenigingen.

ART. 7. De contributiën der leden worden geïnd door het Bestuur der plaatselijke kiesvereeniging. De financiëele verhouding tusschen de plaatselijke- en de gemeentelijke kiesvereeniging wordt vastgesteld in het reglement, bedoeld in Art. 3, sub III.

De penningmeester der plaatselijke kiesvereeniging betaalt jaarlijks, in den loop van Maart, voor elk lid der kiesvereeniging 10 cents aan het Hoofdbestuur, 5 cents aan de Kamerkringvereeniging en 5 cents aan de Statenkringvereeniging.

Bij niet tijdige betaling dezer bijdrage vervalt het recht van vertegenwoordiging, tenzij, ten genoegen van het Hoofdbestuur, alsnog een billijke reden van verontschuldiging wordt aangevoerd.

ART. 8. De plaatselijke kiesvereenigingen wijzen de stemhebbende leden en hunne plaatsvervangers aan, bedoeld in Art. 3, sub IX;

zij stellen voorloopige kandidaten voor de Provinciale Staten en voor de Tweede Kamer;

zij dragen zorg voor de verspreiding der propagandalectuur en trachten door huisbezoek het ledental der Kiesvereeniging uit te breiden ;

zij proclameeren de candidaten, overeenkomstig deze Statuten gesteld, en bevorderen met alle wettige middelen hunne verkiezing.

ART. 9. De Besturen van de plaatselijke kiesvereenigingen dragen zorg voor de inning der contributiën en voor hare verdeeling overeenkomstig Art. 7 ;

zij houden twee registers bij : één van de namen en woonplaatsen van de leden der kiesvereeniging ; één van de namen en woonplaatsen der kiezers, die, hoewel geen lid der kiesvereeniging, toch geacht worden de candidaten der Unie te willen steunen ;

zij verstrekken deze registers ter inzage aan de Besturen der Statenkringvereeniging en der Kamerkringvereeniging ;

zij doen in den loop van de maand Januari mededeeling aan deze beide besturen van hunne eigene samenstelling en van het aantal leden der kiesvereeniging ;

zij geven bij vertrek van een der leden van de kiesvereeniging naar elders, van diens verhuizing kennis aan het bestuur der in de nieuwe woonplaats gevestigde kiesvereeniging, of aan het Hoofdbestuur, indien in de nieuwe woonplaats geen kiesvereeniging der Unie mocht bestaan. Het bestuur der kiesvereeniging of het Hoofdbestuur schrijft, overeenkomstig deze kennisgeving, den verhuisde als lid in.

ART. 10. De Gemeentelijke kiesvereenigingen stellen zelfstandig de candidaten voor het lidmaatschap van den Gemeenteraad.

Ingeval een gemeente is verdeeld in verschillende kieskringen, wordt bij huishoudelijk reglement bepaald, in hoeverre en op welke wijze daarmede bij de candidaatsstelling wordt rekening gehouden.

ART 11. De besturen van de Gemeentelijke kiesvereenigingen zorgen voor de indiening van de candidatenlijsten bij de Gemeenteraadsverkiezingen :

zij doen jaarlijks, in den loop van de maand Januari, van hunne samenstelling mededeeling aan de besturen der Statenkringvereeniging en der Kamerkringvereeniging.

ART. 12. De Statenkringvereenigingen bespreken de voorloopige candidaturen voor de Provinciale Staten ;

zij proclameeren de definitieve candidaten, volgens deze Statuten gesteld, en bevorderen zooveel mogelijk hunne verkiezing.

ART. 13. De besturen van de Statenkring-vereenigingen doen van hunne samenstelling mededeeling aan het Bestuur der Kamerkringvereeniging en aan het Hoofdbestuur;

zij doen al het mogelijke tot het vormen en versterken van kiesvereenigingen binnen den Kring.

Bij de verkiezing voor de Provinciale Staten rust op hen de taak bij het hoofdstembureau in de hoofdplaats van den Statenkring de candidatenlijst in te leveren, geteekend door 25 bevoegde kiezers — en, binnen zeven dagen na de openbaarmaking der candidatenlijsten, schriftelijk mede te deelen, aan het centraal stembureau in de hoofdplaats der Provincie, met welke andere lijsten de ingeleverde candidatenlijst tot één groep wordt verbonden.

ART. 14. De Kamerkringvereenigingen benoemen elk één lid van het Hoofdbestuur, overeenkomstig het bepaalde in Art. 3, sub X;

zij bespreken de voorloopige candidaturen voor de Tweede Kamer;

zij proclameeren de definitieve candidaten, volgens deze Statuten gesteld, en bevorderen zooveel mogelijk hunne verkiezing.

ART. 15. De Besturen van de Kamerkringvereenigingen houden naamlijsten bij van de leden van het eigen college en van de besturen der plaatselijke-, gemeentelijke- en Statenkring-vereenigingen binnen hunnen kring;

zij doen van de samenstelling dezer besturen en van de aantallen leden van de plaatselijke kiesvereenigingen binnen hunnen kring mededeeling aan het Hoofdbestuur; zij bevorderen de vorming van plaatselijke-, gemeentelijke- en Statenkring-vereenigingen binnen hun gebied en geven jaarlijks verslag van dezen hunnen arbeid aan het Hoofdbestuur.

Bij de verkiezing van de Tweede Kamer rust op hen de taak bij het hoofdstembureau in de hoofdplaats van den Kamerkring de candidatenlijst in te leveren, geteekend door minstens 25 bevoegde kiezers, hierbij opgevend, dat de gemachtigde en diens plaatsvervanger tot het verbinden

van de lijst met de andere lijsten der Unie tot één groep, de eerste en tweede secretaris (met name te noemen) der Unie zijn aangewezen. Binnen 7 dagen na de openbaarmaking der candidatenlijsten deelt de eerste secretaris van het Hoofdbestuur (c. q. de tweede secretaris) schriftelijk mede, aan het Centraal Stembureau te 's-Gravenhage, dat alle candidatenlijsten der Unie tot een groep worden verbonden.

III. De vaststelling van de Candidatenlijsten.

Voor de verkiezing van de leden der Tweede Kamer wordt het Rijk verdeeld in vier groepen.

De eerste groep omvat de kringen Leeuwarden, Groningen en Assen.

De tweede groep omvat de kringen Zwolle, Arnhem, Nijmegen, 's-Hertogenbosch en Maastricht.

De derde groep omvat de kringen Utrecht, Amsterdam, Den Helder en Haarlem.

De vierde groep omvat de kringen Leiden, 's-Gravenhage, Rotterdam, Dordrecht, Middelburg en Tilburg.

ART. 17. In de maand Januari van het jaar der periodieke aftreding van de leden van de Tweede Kamer houden de besturen der Kamerkringverenigingen, die tot één groep behooren, een gezamenlijke vergadering, ten einde de samenroeping en de leiding der Groepsvereniging te regelen.

ART. 28. De Groepsvereniging vergadert voor den 28^{en} Februari. De oproepingen worden ten minste 20 dagen te voren verzonden. Elke plaatselijke vereeniging heeft het recht vier voorloopige candidaten aan te wijzen, wier namen ten minste 8 dagen vóór de vergadering worden ingezonden aan het in den oproepingsbrief vermelde adres. Zij kan daarbij vermelden het op elken candidaat uitgebracht aantal stemmen. Deze lijst van voorloopige candidaten, in alfabetische volgorde gesteld, wordt ter vergadering aan de leden uitgereikt.

ART. 19. De Groepsvereniging stelt, na beraadslaging, een voorloopige candidatenlijst samen, die ten hoogste 20 namen bevat.

Ieder, die, volgens het bepaalde in Artikel 6, stemgerechtigd is in een der Kamerkringverenigingen, die tot de groep

behooren, heeft het recht ten hoogste 20 namen uit de lijst, bedoeld in Art. 18, op zijn stembiljet in te vullen.

De uitslag der eenige te houden stemming wordt vastgesteld als volgt: aan den candidaat, wiens naam op een stembriefje is gesteld op de eerste plaats, worden toegekend 20 stemmen, de tweede plaats geldt voor 19 stemmen, en zoo vervolgens, telkens één stem minder. Na samenstelling der aldus door den zelfden persoon verkregen aantallen stemmen wordt de voorloopige kandidatenlijst gevormd door de 20 kandidaten, op wie het grootste aantal stemmen werd uitgebracht of door de 20 of minder kandidaten, die stemmen verkregen. De candidaat, die de meeste stemmen verkreeg, wordt bovenaan geplaatst, en zoo vervolgens naar gelang van het aantal verkregen stemmen. Bij gelijk aantal stemmen beslist het lot.

ART. 20. De volgens Artikel 19 samengestelde voorloopige kandidatenlijst wordt vóór den 1^{en} Maart, met begeleidend schrijven en met vermelding van het door elken candidaat verkregen aantal stemmen bij het Hoofdbestuur ingezonden.

Het Hoofdbestuur wordt desverlangd ingelicht omtren de beraadslaging in de Groepsvereeniging.

ART. 21. Het Hoofdbestuur telt de stemmencijfers, in de vier groepen op dezelfde kandidaten uitgebracht, te zamen en rangschikt de kandidaten naar het door hen verkregen stemmental. De 20 kandidaten, die de meeste stemmen verkregen, vormen de voorloopige kandidatenlijst der Unie.

Deze lijst wordt vóór 21 Maart door het Hoofdbestuur aan de groepsvereenigingen toegezonden, met vermelding van het door elken candidaat totaal verkregen stemmental en met gemotiveerd advies, welk advies kan strekken, tot het brengen van wijziging in de lijst.

De groepsvereenigingen deelen uiterlijk 10 April aan het Hoofdbestuur mede of zij zich met het advies van het Hoofdbestuur geheel of gedeeltelijk vereenigen, of dat zij zoo dit advies wijziging aanbeval, de lijst in den oorspronkelijken vorm wenschen te zien gehandhaafd.

Indien er geen overeenstemming bestaat tusschen de antwoorden van de vier groepsvereenigingen, beslist de Algemeene Vergadering der Unie.

ART. 22. De Algemeene Vergadering stelt de kandidatenlijst der Unie vast. De lijst bevat 20 namen.

Het eerste tiental namen van deze kandidatenlijst vormt

de kandidatenlijst voor alle kieskringen, uitgezonderd Kieskring I, 's-Hertogenbosch. Het tweede tiental namen vormt de kandidatenlijst voor den Kieskring 's-Hertogenbosch. Het Hoofdbestuur draagt zorg voor de verbinding der beide kandidatenlijsten.

ART. 23. Bij ontbinding van de Tweede Kamer der Staten-Generaal vinden de bepalingen van de Artt. 16—22 overeenkomstige toepassing. De aan te wijzen dagen en termijnen worden dan door het Hoofdbestuur bepaald.

ART. 24. Voor de verkiezing van kandidaten voor de Provinciale Staten en de Gemeenteraden worden de bijzondere regelen opgenomen in de reglementen, bedoeld in Art. 6, waarvoor modellen door het Hoofdbestuur worden samengesteld.

IV. Het Hoofdbestuur.

ART. 25. Het Hoofdbestuur heeft de algemeene leiding der Unie:

het bevordert de oprichting van plaatselijke-, gemeentelijke-, Statenkring- en Kamerkringverenigingen;

het is belast met de voorbereiding en de uitvoering van de besluiten van de Algemeene Vergadering;

het voert, zoo noodig, onderhandelingen met derden;

het houdt een register bij van de buitengewone leden, van de aantallen leden der plaatselijke vereenigingen en van de samenstelling van het eigen college en van de besturen der Kamerkring-, Statenkring-, gemeentelijke- en plaatselijke vereenigingen;

het zorgt voor de samenstelling en de verspreiding van propaganda-lectuur en van een jaarbericht, vermeldende o.a. de samenstelling en de adressen van de colleges en besturen in de vorige alinea genoemd;

het brengt door één of twee zijner leden, althans eenmaal per jaar een bezoek aan elken Statenkring en benoemt, zoo noodig, uit zijn midden bijzondere commissiën voor bepaalden arbeid of wijst personen aan voor een bijzondere taak.

ART. 26. Het Hoofdbestuur, samengesteld en verkozen volgens het bepaalde in Art. 3, X, benoemt uit zijn midden den Voorzitter, den Vice-Voorzitter, den eersten en den tweeden Secretaris, den eersten en den tweeden Penning-

meester. Deze 6 leden vormen het Dagelijksch Bestuur, belast met de afdoening der dagelijksche zaken.

Elk jaar treden, volgens rooster, 9 leden van het Hoofdbestuur af, waarvan 3 gekozen door de Algemeene Vergadering en 6 gekozen door de Kamerkring-vereeningen. De aftredenden zijn herkiesbaar.

De leden ontvangen uit de kas der Unie vergoeding van de werkelijk door hen gemaakte kosten voor het bijwonen der vergaderingen van het Hoofdbestuur of voor het vervullen van bijzondere zendingen, hen opgedragen door het Hoofdbestuur of door den Voorzitter der Unie.

ART. 27. De Voorzitter of de Vice-Voorzitter heeft de leiding van de vergaderingen van het Hoofdbestuur en van de Algemeene Vergaderingen.

ART. 28. De 1e Secretaris bewaart het archief der Unie; hij houdt het notulenboek van Hoofdbestuur en Algemeene Vergadering; hij voert in overleg met den Voorzitter de correspondentie; hij houdt aantekening van de inkomende en uitgaande brieven en houdt van deze laatste eensluidend of verkort afschrift.

De 2e Secretaris staat hem desverlangd in zijne werkzaamheden bij, vervangt hem bij ontstentenis, en wordt door hem op de hoogte gehouden van den toestand.

ART. 29. De 1e Penningmeester ontvangt van de plaatselijke kiesvereeningen geregeld het deel harer contributiën, genoemd in het tweede lid van Art. 7; hij ontvangt verder alle aan de Unie toekomende gelden en doet daarvan de vereischte betalingen; hij beheert een afzonderlijk in te richten fonds voor de kosten der verkiezingen voor de Tweede Kamer; hij doet jaarlijks vóór 1 April aan het Hoofdbestuur rekening en verantwoording van zijn beheer over het afgelopen jaar.

De 2e Penningmeester staat hem desverlangd in zijne werkzaamheden bij en vervangt hem bij ontstentenis.

V. De Algemeene Vergadering.

ART. 30. Alle leden der Unie hebben toegang tot de Algemeene Vergadering en kunnen aan de beraadslagingen deelnemen. Stemrecht hebben alleen de leden van het Hoofdbestuur, de volgens Art. 3, sub IX, stemhebbende

leden der plaatselijke kiesvereenigingen en de leden der Staten-Generaal, voor zoover zij niet reeds uit anderen hooftde stemgerechtigd zijn.

Het Dagelijksch Bestuur der Unie vormt het bureau van de Algemeene Vergadering. Ter vergadering kunnen geen punten worden behandeld, die niet op de agenda zijn vermeld, tenzij er spoedeisende zaken zijn en twee derden der aanwezige stemhebbende leden de onmiddellijke behandeling daarvan goedkeurt.

Aan alle plaatselijke kiesvereenigingen en in een daartoe door het Hoofdbestuur aan te wijzen Dagblad wordt tijdig mededeeling gedaan van den datum der Algemeene Vergadering en van den datum waarop uiterlijk voorstellen kunnen worden ingediend, ter vermelding op de agenda.

ART. 31. Elk jaar, in den loop der eerste vijf maanden, heeft een Algemeene Vergadering der Unie plaats.

ART. 32. Het Hoofdbestuur roept eene buitengewone Algemeene Vergadering samen wanneer het dit noodig acht, of wanneer daartoe schriftelijk het verzoek wordt gedaan door 4 Gemeentelijke vereenigingen, 3 Statenkringvereenigingen, of 2 Kamerkringvereenigingen. In zoodanig schrijven moeten zijn vermeld de punten, wier bespreking — of de voorstellen, wier behandeling op die vergadering wordt verlangd.

ART. 33. Aan de Algemeene Vergadering is opgedragen :

1. de bepalingen van de politieke gedragslijn der Unie ;
2. de beslissing, in gevallen, dat leden of organisaties der Unie bezwaren inbrengen tegen besluiten of handelingen van het Hoofdbestuur ;
3. de vaststelling of wijziging van het Program van beginselen en de Statuten der Unie ;
4. de verkiezing van de 9 leden van het Hoofdbestuur, bedoeld in Art. 3, X ;
5. de beslissing, op voorstel van het Hoofdbestuur, omtrent de afsnijding en de weder toelating van een kiesvereeniging of van een persoon, die handelingen pleegde, in stijde met de beginselen, de belangen of de besluiten der Unie ;
6. de vaststelling van de Candidatenlijst der Unie voor de verkiezing van de leden van de Tweede Kamer.

VI. Slot en Overgangsbepalingen.

ART. 34. Deze Statuten treden in werking op den dag na hunne vaststelling.

Met ingang van dien datum zijn Nationaal Comité en Hoofdbestuur ontbonden.

De provinciale- en district-besturen blijven in functie, totdat, uiterlijk binnen vier weken, de tijdelijke commissiën, bedoeld in Art. 35, zijn opgetreden.

Onmiddellijk na vaststelling dezer Statuten benoemt de Algemeene Vergadering, overeenkomstig Art. 3, X, 9 leden van het Hoofdbestuur. Deze treden onmiddellijk als Hoofdbestuur op en worden zoo spoedig mogeljk versterkt met 18 aangewezenen door de Kamerkring-vereeningingen.

ART. 35. Het Hoofdbestuur benoemt zoo spoedig mogelijk voor elken Kamerkring een tijdelijke Commissie, zoo eenigszins mogelijk uit den kring, zoo noodig, aangevuld met een lid van het Hoofdbestuur, ten einde te doen wat des Kringbestuurs is, totdat een overeenkomstig deze Statuten gekozen Kamerkringbestuur zal zijn opgetreden.

In kieskringen, die een geheele Provincie omvatten, of die tot één gemeente beperkt zijn, worden in deze tijdelijke Commissie, zoo mogelijk, benoemd de thans fungeerende leden van het Provinciaal Bestuur der Unie of van het Bestuur der Plaatselijke Kiesvereeninging.

ART. 36. De eerste taak der tijdelijke Commissie of van het Kamerkringbestuur is, al het mogelijke te doen, opdat in alle gemeenten Christelijk-Historische Kiesvereeningingen worden opgericht of versterkt, opdat in elken Statenkring-vereeninging — en in den Kamerkring de Kamerkring-vereeninging zich vorme.

ART. 37. De eerste taak der Plaaatselijke-, Gemeentelijke-, Statenkring- en Kamerkringvereeningingen, na hare vorming, is het benoemen van hare bestuursleden, en, voor wat de Kamerkringvereeninging betreft, de benoeming van het lid van het Hoofdbestuur, volgens, Art. 3, X.

ART. 38. In Gemeenten, Statenkringen of Kamerkringen, waar niettegenstaande aangewende ernstige pogingen, de in deze Statuten voorgeschreven organisatie nog niet geheel tot stand kon komen, of wel, in naam bestaande, werkeloos

blijft, worden door het Hoofdbestuur de noodige maatregelen genomen tot tijdelijke voorziening.

Deze voorzieningen blijven in stand en de krachtens haar verrichte handelingen blijven rechtsgeldig, totdat de pogingen tot vorming of tot herstel der organisatie, volgens deze Statuten, zijn geslaagd.

MODEL

Huishoudelijk Reglement.

voor eene Kamerkring-Vereeniging.

ART. 1. De Kamerkring-vereeniging wordt gevormd door de plaatselijke kiesvereenigingen, aangesloten bij de Christelijk-Historische Unie, welke gevestigd zijn binnen het gebied van den Kieskring.

Alle leden van deze kiesvereenigingen hebben toegang tot de vergaderingen van de Kamerkring-vereeniging.

Stemrecht hebben alleen de bestuursleden der Kamerkring-vereeniging en de aangewezen stemhebbende leden van de plaatselijke kiesvereeniging, volgens den regel, daartoe gesteld in Artikel 3, IX van de Statuten der Unie.

Elk stemgerechtigde brengt één stem uit.

ART. 2. De Kamerkring-vereeniging vergadert ten minste eenmaal per jaar, en wel in de maand Januari, tot het verrichten der navolgende werkzaamheden :

- a. behandeling van het jaarverslag ;
- b. vaststelling der rekening over het afgelopen jaar ;
- c. verkiezing van bestuursleden ;
- d. regeling van de propaganda ;
- e. (in een verkiezingsjaar) bespreking van de verkiezing en van de voorloopige candidaturen voor der Tweede Kamer ;
- f. (in een verkiezingsjaar) voorbereiding van de vergadering der groepsvereeniging ;
- g. (bij periodieke aftreding) verkiezing van een lid in het Hoofdbestuur der Unie.

ART. 3. Vergaderingen, buiten de verplichte samenkomst, bedoeld in Art. 2 worden samengeroepen, als het Bestuur dit wenschelijk acht, of op uitnoodiging van het Hoofdbe-

stuur of op verzoek van 3 plaatselijke kiesvereeningen, 2 gemeentelijke kiesvereeningen of 1 Statenkringvereening. Bij zoodanig verzoek worden opgegeven de zaken, die de verzoekers ter vergadering wenschen te zien behandeld.

ART. 4. De stemhebbende leden brengen hunne stem uit naar eigen overtuiging, zonder bindende opdracht van hen, die hen afvaardigden.

Alle besluiten worden genomen met meerderheid van de uitgebrachte geldige stemmen.

Over personen wordt schriftelijk, over zaken wordt mondeling gestemd. Bij staking van stemmen over zaken, wordt een voorstel geacht te zijn verworpen.

ART. 5. De vergaderingen worden belegd door het Bestuur, en samengeroepen per oproepingsbrief, die de te behandelen zaken vermeldt. en zoo mogelijk veertien dagen te voren aan de plaatselijke kiesvereeningen wordt rondgezonden in getallen, die overeenstemmen met het bekende aantal leden van elke kiesvereening.

Bovendien wordt de vergadering per advertentie aangekondigd in een door het Bestuur aan te wijzen dag- of weekblad.

ART. 6. Het Bestuur telt ten minste vijf en ten hoogste dertien leden, voor den tijd van drie jaren te benoemen door de vergadering der Kamerkringvereening. Zooveel mogelijk moeten de verschillende Statenkringen, waarin de Kamerkring is verdeeld, in het Bestuur vertegenwoordigd zijn.

Indien noch bij eerste, noch bij tweede stemming, de volstrekte meerderheid mocht zijn verkregen, heeft een herstemming plaats tusschen het dubbeltal van personen, die de meeste stemmen verkregen. Bij gelijk stemmental beslist het lot.

Elk jaar, ter vergadering, bedoeld in Art. 2, treedt een derde deel der bestuursleden af. De aftredenden zijn herkiesbaar.

ART. 7. Het Bestuur kiest uit zijn midden den Voorzitter, den Secretaris en den Penningmeester. Voor elk dezer functiën kan een plaatsvervanger worden benoemd.

ART. 8. De Penningmeester beschikt in de maand April over de bijdragen, berekend tot 5 cents per lid, welke door de plaatselijke kiesvereeningen aan de Kamerkringver-

eeniging zijn verschuldigd, voor zoover deze bijdragen hem niet reeds mochten zijn toegezonden.

De Penningmeester sluit op 30 November zijne rekening af en zendt afschrift daarvan aan den Voorzitter. Uitgaven, gedaan in de maand December, worden op de volgende jaarrekening vermeld.

ART. 9. Het Bestuur vergadert ten minste twee malen per jaar, en wel in de maand September en in de maand December.

In de September-vergadering worden behandeld het werkplan, de propaganda en de onderlinge verdeeling der werkzaamheden voor den komenden winter; in de December-vergadering worden jaarverslag en jaarrekening opgemaakt, en wordt verder alles gedaan tot voorbereiding van de vergadering der Vereeniging, bedoeld in Art. 2.

ART. 10. Het Bestuur onderhoudt voortdurend correspondentie met de Kiesvereenigingen binnen den kieskring, met de Kamerkringvereenigingen, die tot een zelfde Groep behooren, en met het Hoofdbestuur;

het houdt geregeld registers bij, zoo mogelijk in kaartvorm, vermeldende het ledental der plaatselijke kiesvereenigingen binnen den Kring — en de namen en woonplaatsen der leden van het eigen college en van de bestuursleden der plaatselijke-, gemeentelijke- en Statenkringvereenigingen;

het doet mededeeling van al deze gegevens aan het Hoofdbestuur der Unie;

het overweegt gedurig den toestand van de organisatie der Unie binnen den Kamerkring, en is voortdurend werkzaam tot versterking der bestaande organen en tot vorming van kiesvereenigingen in plaatsen, gemeenten en Statenkringen, waar deze mochten ontbreken.

ART. 11. Bij verkiezingen voor de Tweede Kamer treedt het Bestuur tijdig in overleg met de Besturen der andere Kamerkringvereenigingen tot het samenroepen der vergadering van de Groepsvereeniging, bedoeld in Art. 17 van de Statuten der Unie.

Na de vaststelling der candidatenlijst door de Algemeene Vergadering der Unie, zorgt het Bestuur, overeenkomstig Art. 15 der Statuten, voor de inlevering dier lijst en voor de mededeeling dat de 1e Secretaris en de 2e Secretaris der

Unie zijn aangewezen tot verbinding dier lijst met andere lijsten tot een lijstengroep.

ART. 12. Veranderingen in dit reglement kunnen slechts worden vastgesteld door de vergadering der Kamerkring-vereeninging, op voorstel van haar Bestuur, of op voorstel van Vereenigingen, overeenkomstig het bepaalde in Art. 3 van dit Reglement.

MODEL

Huishoudelijk Reglement

voor eene Statenkring-Vereeninging.

ART. 1. De Statenkring-Vereeninging wordt gevormd door de plaatselijke kiesvereeningingen, aangesloten bij de Christelijk-Historische Unie, welke gevestigd zijn binnen het gebied van den Kieskring.

Alle leden van deze kiesvereeningingen hebben toegang tot de vergaderingen van de Statenkring-Vereeninging.

Stemrecht hebben alleen de bestuursleden der Statenkring-Vereeninging en de aangewezen stemhebbende leden van de plaatselijke kiesvereeningingen, volgens den regel daartoe gesteld in Art. 3, IX van de Statuten der Unie.

Elk stemgerechtigde brengt slechts één stem uit.

ART. 2. De Statenkring-Vereeninging vergadert ten minste éénmaal per jaar en wel in de maand December, tot het verrichten van de navolgende werkzaamheden :

- a. behandeling van het jaarverslag ;
- b. vaststelling der rekening over het loopende jaar ;
- c. verkiezing van bestuursleden ;
- d. regeling der propaganda ;
- e. (vóór een verkiezingsjaar) bespreking van de verkiezingen van de voorloopige candidaten voor de Provinciale Staten ;
- f. (vóór een verkiezingsjaar) voorbereiding van de samenwerking met de andere Statenkring-Vereeningingen in dezelfde Provincie.

ART. 3. Vergaderingen, buiten de verplichte samenkomst bedoeld in Art. 2, worden samengeroepen, als het Bestuur

dit wenschelijk acht — op uitnoodiging van het Hoofdbestuur der Unie, of van het Bestuur der Kamerkring-Vereeniging in den Kieskring — of op verzoek van 3 plaatselijke- of 2 gemeentelijke kiesvereenigingen.

Bij zoodanig verzoek worden opgegeven de zaken, die de verzoekers ter vergadering wenschen te zien behandeld.

ART. 4. De stemhebbende leden brengen hunne stem uit naar eigen overtuiging, zonder bindende opdracht van hen, die hen afvaardigden.

Alle besluiten worden genomen met meerderheid van de uitgebrachte geldige stemmen.

Over personen wordt schriftelijk, over zaken wordt mondeling gestemd. Bij staking van stemmen over zaken wordt een voorstel geacht te zijn verworpen.

ART. 5. De vergaderingen worden belegd door het Bestuur en saamgeroepen per oproepingsbrief, die de te behandelen zaken vermeldt en die zoo mogelijk veertien dagen te voren aan de plaatselijke kiesvereenigingen wordt rondgezonden in getallen, die overeenstemmen met het bekende aantal leden van elke kiesvereeniging.

Bovendien wordt de vergadering aangekondigd per advertentie in een door het Bestuur aan te wijzen Dag- of Weekblad.

ART. 6. Het Bestuur telt ten minste drie en ten hoogste negen leden, voor den tijd van drie jaren te benoemen door de vergadering der Statenkring-Vereeniging. Zooveel mogelijk moeten de bestuursleden in verschillende gemeenten woonachtig zijn.

Indien noch bij eerste, noch bij tweede stemming de volstreckte meerderheid mocht zijn verkregen, heeft een herstemming plaats tusschen het dubbeltal van personen, die de meeste stemmen verkregen. Bij gelijk stemmental beslist het lot.

Elk jaar ter vergadering, bedoeld in Art. 2, treedt een derde deel der bestuursleden af. De aftredenden zijn herkiesbaar.

ART. 7. Het Bestuur kiest uit zijn midden den Voorzitter, den Secretaris en den Penningmeester. Voor elk dezer functiën kan een plaatsvervanger worden benoemd.

ART. 8. De Penningmeester beschikt in de maand April

over de bijdragen, berekend tot 5 cents per lid, welke door de plaatselijke kiesvereenigingen aan de Statenkring-Vereeniging zijn verschuldigd, voor zoover deze bijdragen hem niet reeds mochten zijn toegezonden.

De Penningmeester sluit op 31 October zijne rekening af en zendt afschrift daarvan, aan den Voorzitter. Uitgaven, gedaan in de maanden November en December, worden op de volgende jaarrekening vermeld.

ART. 9. Het Bestuur vergadert ten minste twee malen per jaar, en wel in de maand September en in de maand November.

In de September-vergadering worden behandeld het werkplan, de propaganda en de onderlinge verdeeling der werkzaamheden voor den komenden winter; in de December-vergadering worden jaarverslag en jaarrekening opgemaakt en wordt verder alles gedaan tot voorbereiding van de vergadering der Vereeniging, bedoeld in Art. 2.

ART. 10. Het Bestuur onderhoudt voortdurend correspondentie met de plaatselijke en de gemeentelijke kiesvereenigingen binnen den Kieskring, met de Statenkring-Vereenigingen, gelegen in dezelfde Provincie, met de Kamerkring-Vereeniging en met het Hoofdbestuur;

het houdt geregeld registers bij, zoo mogelijk in kaartvorm, vermeldende het ledental der plaatselijke kiesvereenigingen binnen den Kring — en de namen en woonplaatsen der leden van het eigen College en van de bestuursleden der plaatselijke en gemeentelijke kiesvereenigingen;

het doet van zijne samenstelling en functie-verdeeling mededeeling aan het Bestuur der Kamerkring-Vereeniging en aan het Hoofdbestuur der Unie;

het overweegt gedurig den toestand van de organisatie der Unie binnen den Statenkring en doet het mogelijke tot versterking der bestaande organen en tot vorming van kiesvereenigingen in plaatsen en gemeenten, waar deze mochten ontbreken.

ART. 11. Bij verkiezingen voor de Provinciale Staten stelt het Bestuur zich tijdig in verbinding met de Besturen der andere Statenkring-Vereenigingen binnen dezelfde Provincie, tot het plegen van overleg, ten einde zoo mogelijk één gemeenschappelijke candidatenlijst te vormen voor de Provincie.

Na vaststelling van deze kandidatenlijst of van de kandidatenlijsten, zorgt het Bestuur, overeenkomstig Art. 13 van de Statuten der Unie, voor de inlevering der lijst en, zoo noodig, voor de aanwijzing van den gemachtigde en diens plaatsvervanger, bevoegd tot het verbinden van de lijst met andere lijsten tot een lijstengroep.

ART. 12. Veranderingen in dit reglement kunnen slechts worden vastgesteld door de vergadering der Statenkring-Vereeniging, op voorstel van haar Bestuur of op voorstel van Vereenigingen, overeenkomstig Art. 3 van dit Reglement.

MODEL

REGLEMENT

voor een plaatselijke Kiesvereeniging.

N A A M.

ART. 1. De Christelijk-Historische Kiesvereeniging te draagt den naam:

GRONDSLAG.

Haar grondslag is het program van beginselen der Christelijk-Historische Unie, zooals dat is vastgesteld in de Algemeene Vergadering van 9 Juli 1908.

D O E L.

ART. 2. Haar doel is toepassing van artikel 2 der Statuten van de Unie, vastgesteld in de Algemeene Vergadering van 21 September 1917.

ART. 3. Alle kiezers, die wonen in de plaats waar de kiesvereeniging is gevestigd en verklaren zich met het program van beginselen der Unie te kunnen vereenigen, kunnen lid worden der kiesvereeniging.

ART. 4. Ook niet-kiezers, vrouwen zoowel als mannen, kunnen, wanneer zij den leeftijd van achttien jaar hebben vervuld, op dezelfde voorwaarden lid der kiesvereeniging worden.

Zij hebben dan geheel dezelfde rechten en geheel dezelfde plichten als de leden, die wel kiezer zijn, met dit verschil alleen, dat zij slechts een adviseerende stem hebben en aan geene stemmingen in de kiesvereeniging mogen deelnemen.

Zij kunnen ook niet tot afgevaardigden der kiesvereeniging worden gekozen, maar wel zitting hebben in haar bestuur.

ART. 5. Personen als hierboven genoemd, die wonen in een deel van dezelfde gemeente, waarin nog geen Christelijk-Historische kiesvereeniging bestaat, kunnen, zoolang die toestand duurt, lid der kiesvereeniging worden, met geheel dezelfde rechten, die zij hebben zouden, indien er in het deel, waarin zij wonen, wel eene Christelijk-Historische kiesvereeniging van de Unie was.

ART. 6. Personen als hierboven genoemd, die wonen in eene gemeente binnen denzelfden statenkring of denzelfden kamer-kring, waarin nog geen Christelijk-Historische kiesvereening bestaat, kunnen zich, zoolang die toestand duurt, bij de kiesvereening aansluiten.

Zij hebben dan geheel dezelfde rechten die zij hebben zouden, zoo er in hunne gemeente wel een Christelijk-Historische kiesvereening van de Unie was, met die uitzondering alleen, dat zij niet mogen meestemmen over de keuze van candidaten voor den gemeenteraad.

ART. 7. Het lidmaatschap gaat verloren :

1. door overlijden;
2. door bedanken;
3. door royement overeenkomstig artikel 33. V. van de statuten der Unie, wegens handelingen in strijd met de beginselen, de reglementen, of de besluiten der Unie, of van de kiesvereening.

Niemand wordt aan de algemeene vergadering voor royement voorgedragen, voordat hij gelegenheid heeft gehad zich te verdedigen.

ART. 8. De leden bepalen zelf de contributie, die zij willen betalen. Het minimum is evenwel 25 cents per jaar.

Bij overlijden van een lid is de contributie over het geheele jaar verschuldigd.

ART. 9. De leden der kiesvereening zijn verplicht :

1. geregeld hunne contributie te betalen en die ter vergadering mee te brengen.
2. van elke verhuizing dadelijk aan den secretaris der kiesvereening kennis te geven.
3. mede te werken tot handhaving van orde en tucht, een broederlijken geest, eensgezindheid en vrede.
4. de beginselen der kiesvereening met alle geoorloofde middelen door woord, daad en voorbeeld te propageeren.
5. zich te gedragen overeenkomstig de beginselen, de reglementen en de besluiten der Unie, van de kringen, of de groep, waartoe hunne kiesvereening behoort, van hunne kiesvereening zelve en van het Hoofdbestuur.

BESTUUR.

ART. 10. Het bestuur der kiesvereening bestaat uit minstens drie en hoogstens zeven leden, die door de ledenvergadering uit de leden worden gekozen. Er moeten in elk geval zijn een voorzitter, een secretaris en een penningmeester. Daarnaast kunnen nog worden benoemd een tweede voorzitter, een tweede secretaris en een tweede penningmeester en een lid, zonder speciale functie.

ART. 11. Jaarlijks, in de gewone vergadering van Januari, treden twee leden van het bestuur af, volgens een daarvan bij loting op te maken rooster. De aftredenden zijn dadelijk herkiesbaar.

Het bestuur is belast met de uitvoering van de besluiten der kiesvereening en van alle andere organisaties van de Unie, waaraan de kiesvereening gehoorzaamheid verschuldigd is.

VOORZITTER.

ART. 12. De voorzitter is belast met de leiding der zaken. Hij waakt, dat de reglementen behoorlijk worden nageleefd.

SECRETARIS.

ART. 13. De secretaris moet de notulen houden van elke bestuursvergadering en van elke ledenvergadering.

Hij heeft ook de zorg voor de correspondentie en voor het archief.

Hij houdt, zooveel mogelijk, copie van alle uitgaande brieven en brengt in de Januari-vergadering een jaarverslag uit.

De bijhouding der registers, genoemd in artikel 9 der Statuten van de Unie, is meer speciaal aan hem opgedragen.

PENNINGMEESTER.

ART. 14. De penningmeester moet behoorlijk boekhouden van alle inkomsten en uitgaven en zooveel mogelijk op quitantie betalen.

Eenmaal per jaar doet hij rekening en verantwoording van zijn beheer aan het bestuur der kiesvereniging, met overlegging van boeken en bescheiden.

Dat bestuur doet op zijne beurt aldus rekening en verantwoording aan de kiesvereniging in de gewone vergadering van Januari.

In die vergadering brengt de penningmeester een jaarverslag uit.

ART. 15. De rechten en plichten van de verschillende functionarissen van het bestuur kunnen nader bij instructie of huishoudelijk reglement worden geregeld.

VERGADERINGEN.

ART. 16. De kiesvereniging vergadert elk jaar in de maand Januari en verder zoo dikwijls het bestuur of de voorzitter een vergadering noodig achten, of het hoofdbestuur of minstens vijf leden der kiesvereniging schriftelijk en gemotiveerd een vergadering vragen.

In dat laatste geval wordt met bekwamen spoed, en in elk geval binnen acht dagen aan dien wensch voldaan.

ART. 17. De keuze van tijd en plaats voor elke vergadering wordt aan het bestuur overgelaten, mits er steeds binnen de gemeente vergaderd worde, waar de kiesvereniging gevestigd is.

ART. 18. Elke vergadering wordt minstens vijf dagen te voren door het bestuur bijeengeroepen, door middel van een brief, waarop de agenda staat vermeld.

In spoedeisende gevallen evenwel, ter beoordeeling van het bestuur en op diens verantwoordelijkheid, is een termijn van 24 uur voldoende. Elke vergadering wordt bovendien, desnoods zonder vermelding der agenda, aangekondigd in »De Nederlander» of in een orgaan van de kleine Christelijk-Historische pers, daartoe bij voorbaat, door de Algemeene vergadering der leden van de kiesvereniging aangewezen.

ART. 19. Elke vergadering wordt door den voorzitter geleid.

ART. 20. Met goedvinden van den voorzitter kunnen ook nietleden in de vergadering der kiesvereniging worden geïntroduceerd, met recht om aan de beraadslagingen deel te nemen.

Leden van het Hoofdbestuur, van het kamerkring- en het statenkringbestuur hebben, van rechtswege, toegang tot alle vergaderingen der kiesvereniging en recht om aan de discussiën deel te nemen.

ART. 21. Op elke vergadering wordt over zaken mondeling gestemd en over personen met gesloten en ongeteekende briefjes.

Bij staking van stemmen over zaken wordt het voorstel geacht verworpen te zijn, geldt het personen dan beslist het lot.

Geteekende briefjes of die geen persoon duidelijk uitwijzen en blanco stemmen gelden als niet uitgebracht.

De betrekkelijke meerderheid der uitgebrachte stemmen is steeds voldoende.

VERHOUDING TOT DE GEMEENTE.

ART. 22. Zoolang de plaatselijke kiesvereniging de eenige is in de geheele gemeente, waartoe zij behoort, treedt zij van rechtswege als gemeentelijke kiesvereniging op. Zoodra er twee of meer plaatselijke Christelijk-Historische kiesverenigingen binnen die gemeente zijn moeten die met elkander in vriendschappelijk overleg treden, ten einde tot de vorming eener gemeenschappelijke gemeentelijke kiesvereniging of van een centraal-bestuur te geraken, zonder dat daarbij de plaatselijke kiesverenigingen worden opgeheven.

ART. 23. De kiesvereniging moet, met alle beschikbare middelen, de organisatie bevorderen van de andere zelfstandige deelen der gemeente, opdat ook daar Christelijk-Historische kiesverenigingen komen.

Zij bevordert zoo veel mogelijk de eendracht tusschen de verschillende kiesverenigingen in de gemeente.

ART. 24. Zoodra er in de gemeente meer Christelijk-Historische kiesverenigingen zijn, die tot de Unie behooren, mag geene kiesvereniging, zonder overleg met de andere, eigen kandidaten stellen voor den gemeenteraad.

I N H O U D.

	Blz.
1. Portret Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman.	
2. Kalender	I
3. Afskortingen	13
4. Voorwoord bij het portret door Mr. J. Schokking.	14
5. Rede Dr. J. Th. de Visser (14 Februari '18) . . .	17
6. Rede Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman (3 Mei '18).	33
7. Verslag Secretaris H. B. (2 bijlagen)	51
8. Verslagen Secretarissen K. K. V.	59
9. Reglement van de Vereeniging Chr. Hist. Leden Gemeentebesturen met kort verslag van den Secretaris	75
10. Troonrede 1918	79
11. Proclamatie H. M. Koningin 20 Nov. '18	82
12. Samenstelling Kon. Huis	84
13. „ Ministerie	84
14. „ Eerste Kamer.	85
15. „ Tweede Kamer	87
16. Chr. Hist. Leden Provinciale Staten	89
17. Hoofdbestuur Chr. Hist. Unie	91
18. Dagel. Bestuur „ „ „	92
19. Chr. Hist. Kamerclub	93
20. Samenstelling bijzondere Commissiën in de Unie.	93
21. Besturen K. K. K., S. K. V. en K. V.	94
22. Lijsten van Candidaten voor de Tweede Kamer 1918.	152
23. Aantal stemmen per Statenkring uitgebracht op de Chr. Hist. kandidaten in 1918	153
24. Opgave studie- en propagandalectuur	154
25. Mededeeling aangaande sprekers	155
26. Rapport Sociale Commissie	155
27. Program van beginselen, nadere beginselver- klaring, Statuten	162
28. Model Huish. Reglement K. K. V.	182
29. „ „ „ S. K. V.	185
30. „ „ „ K. V.	188